תלמוד בבלי · ראשונים · תוספות · סדר קדשים

תוספות על ערכין

בעלי התוספות

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

תוספות על ערכין

בעלי התוספות

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/תוספות-על-ערכין/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161422 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 5
דף ב: 6
דף ג. 9
דף ג: 11
דף ד. 13
דף ד: 14
דף ה. 15
דף ה: 15
דף ו. 16
דף ו: 18
דף ז. 18
דף ז: 19
דף ח. 20
דף ח: 20
דף ט. 22
דף ט: 23
דף י. 24
דף י: 26
דף יא. 26
דף יא: 27
דף יב. 28
דף יב: 29
דף יג. 30
דף יג: 31
דף יד. 32
דף יד: 32
דף טו. 33
דף טו: 35
דף טז. 35
דף טז: 36
דף יז. 36
דף יז: 37
דף יח. 39
דף יח: 39
דף יט. 41
דף יט: 42
דף כ. 43
דף כ: 44
דף כא. 46
דף כא: 48
דף כב. 49
דף כב: 50
דף כג. 52
דף כג: 53
דף כד. 55
דף כד: 56
דף כה. 57
דף כה: 57
דף כו. 58
דף כו: 59
דף כז. 60
דף כז: 60
דף כח. 61
דף כח: 62
דף כט. 62
דף כט: 63
דף ל. 64
דף ל: 64
דף לא. 65
דף לא: 67
דף לב. 68
דף לב: 69

דף לג. 70
דף לד. 70

דף ב.

מתני' הכל מעריכין - בנזיר (דף ב.) ובנדרים (דף ב.) הזכיר כינויים שלא להזכיר שם שמים לבטלה כדאיתא התם ובכאן לא חשש להזכיר שלא היו מזכירין שם שמים על הערכין ערך כתוב בפרשה נדרים דמי עלי ושמין אותו כעבד הנמכר בשוק:

מעריכין - אם אמר על אחד בשוק ערך פלוני עלי (או אם אמר ערך אותו פלוני עלי) נותן לפי השנים הכתובים בפרשת שקלים ולפי שנותיו הולכים:

נערכין - אם אמר ערכי עלי או אם אמר אחר [עליו] ערך פלוני עלי:

נשים ועבדים - משלמין לאחר זמן כשנתגרשה האשה או נשתחרר העבד כן פ"ה אי נמי כגון שנתנו להם ע"מ שאין לרב או לבעל רשות בהם ואפילו אין להם נותנין עליהם מיד כדתניא בתוספתא נשים ועבדים נודרים ונידרים אם יש להם בזמן הזה גובין מהם ואם לאו [כותבין] עליהם וגובין לאחר זמן ועבד אע"ג דגבי מצות יש לו דין אשה לפי ערך זכר הוא נערך דלא אישתמיט תנא דלימא אם היה נערך כאשה:

טומטום ואנדרוגינוס נודרין ונידרין - שהרי יש להם דמים ומעריכין את אחרים אם אמרו ערך פלוני עלי נותן ערך אותו פלוני אבל לא נערכין אם אמר אחד עליהם ערך פלוני עלי לא אמר כלום שזכר ונקבה אמורים בפרשה. ל"ה:

חרש שוטה וקטן - משמע דאית ליה דמים לחרש והא דאמר פרק החובל (ב"ק פה:) חרשו נותן לו דמי כולו בחרש שאינו יכול להתרפאות אי נמי פירש ר"ת דחרש בידי שמים אית ליה דמים:

מופלא סמוך לאיש - בן י"ב שנה ויום אחד שסמוך לאיש ואינו איש עד י"ג ויום אחד ומופלא קרי ליה על שם שבודקין אותו אם יודע להפלות ולפרש לשם מי נדר לשם מי הקדיש כדקתני פרק יוצא דופן (נדה מה:):

נערכין לאתויי מאי - כלומר הכל דקאי נמי אנערכין דאכולה מתניתין קאי הכל (לאתויי נערכין) לה"ק:

לאתויי מנוול ומוכה שחין - משמע דקאי נמי אעבדים דמתני' ויש להקשות דהא מיבעיא לן בפרק השולח (גיטין מב:) עבד שמכרו רבו לקנס מהו אלמא אית ליה דמים וי"ל דהכא בטריפה איירי וא"ת ההורגו יתחייב הואיל ואיתרבי בנפשות אלמא איקרי נפש דמהאי טעמא מרבינן להורג בן יום אחד פרק יוצא דופן (נדה מד:) ואף על גב דשמא נפל הוא וי"ל דהתם בתורת כהנים מוקמינן ליה בשכלו לו חדשיו וכן מוקמינן התם לר' שמעון ב"ג דאמר כל שלא שהה:

נדר בערכך נפשות - משמע דאיתקיש ערכין לדמים מנוול ומוכה שחין אינו לדמים ונודרין את אחרים אבל לא נידרין דאין שוה כלום:
כל שישנו בדמים נערכין כו' - לאו דווקא דהא איכא דיקלא וארעא אלא כל אדם שישנו בדמים קאמר:
קרבנו - גבי סמיכה כתיבי תלתא קרבנו בויקרא ודריש רבי יהודה לחדא מינייהו קרבנו ולא קרבן אביו לשון הקונטרס ואגב חורפיה לא עיין דהתם ליכא אלא תרי ושמא על ראשו דכתיב התם חשיב ליה כמו קרבנו א"נ משאר קרבנו דריש:
תחלת הקדש - תמורה שהיא תחלת הקדישה של בהמה זו סוף הקדש סמיכה שהוא סמוך לשחיטה ל"ה והאי דקרי ליה תמורה סוף הקדש בפרק הזהב (ב"מ נד:) היינו לגבי קרבנו ראשון וא"ת לילף נמי שחיטה מסמיכה ולא ישחוט יורש הא ליתא דאפילו שלוחו לא ממעט לשחיטה:
[**קרבנו ולא קרבן חבירו** - וא"ת כיון דאמרינן ס"פ שתי מדות (מנחות צג:) וסמך ידו ולא יד שלוחו כ"ש לא יד חבירו וא"כ קרבנו ל"ל וי"ל] אי לאו קרבנו אמינא דידו למעוטי חבירו אתא אבל שלוחו סומך וא"ת לילף מהכא בכל התורה דאין שלוחו של אדם כמותו ואמאי יליף לה בקדושין פ"ב (דף מא:) דהוי כמותו וי"ל משום דסמיכה ויבמה ועגלה ערופה שלשה כתובין הבאין כאחד דכתיב ביבמה (דברים כה) וקראו לו הן ולא שלוחן וכן בעגלה ערופה ומדדו ולא שלוחם וא"ת לילף מינייהו דבכל דוכתא הוי שלוחו כמותו מדאיצטריך למעוטינהו וי"ל דאי לאו הני קראי דקדושין דאשמועינן דשלוחו כמותו הוה מוקמינן להני תלתא קראי דסמיכה ויבמה ועגלה ערופה לדרשא אחריתי:
כל בעלי חובריו - חמשה שהביאו קרבן בשותפות כולן צריכין לסמוך עליו ואין אחד סומך על ידי כולן:
ליה ליה - דסבירא ליה אחד סומך לכולן ולא הוי כסומך על קרבן חבירו הואיל והוא שייך ביה לשון הקונטרס. והכי משמע פרק שתי מדות (מנחות צד.) ומה תנופה שנתרבתה בשוחטין נתמעטה בחובריו סמיכה שלא נתרבתה בשוחטין אינו דין שנתמעט בחובריו ת"ל קרבנו לרבות כולן אלמא למאן דאמר דלא דריש קרבנו מתנופה יליף ליה ותנן התם אחד מניף לכולם:

דף ב:

עובד כוכבים וחבירו מחד כו' - דאין ישראל סומך על קרבן עובד כוכבים ולא על קרבן חבירו (מהך) [מחד] קרא נפקי דהני לאו קרבנו נינהו אבל אביו איצטריך קרא דסד"א

(דיקריב הוא לה') (ויקרא א) (ולא) משום דשקולים הם ויבואו שניהם (אלא) כי היכי שהכהן הוא מקריב קרבן שאינו שלו ס"ד שיסמוך ישראל בקרבן חבירו ובקרבן עובד כוכבים נמי ס"ד [דכהן] סומך כמו שהכהן נותן לו (כדאמר בפרק קמא דתמורה) נסכים משל ציבור כדאמר פ' קמא דתמורה (דף ב:) להכי אתא קרבנו דממעט תרווייהו דמ"מ אינו שלו:

לרבות האשה - שאם המירה קרבנה יהא מומר ל"ה. לפי שכל הענין אינו מדבר אלא בלשון זכר כו' ואע"ג דכל התורה כולה נמי בלשון זכר נאמרה מ"מ אמרינן דאיתקש אשה לאיש לכל עונשין אבל בתמורה אי לאו קרא לא הויא שוה לאיש כדאיתא התם פרק קמא דתמורה (שם):

ורבי יהודה ואם לא דריש - כלומר וי"ו לא דריש כדאיתא בתמורה פרק קמא (שם):

שאינו צריך לאמו - מפרש במס' סוכה (דף כח:) כל שניעור משנתו ואינו קורא אימא. ל"ה:

הכל חייבין בציצית - אם יש להם טלית ואם לא יוכל לקנות טלית אינן חייבין לא למ"ד חובת טלית ולא למ"ד חובת גברא (מנחות דף מא.) דליכא בינייהו אלא כלי קופסא ואע"ג דא"ל מלאכא לרב קטינא סדינא בקייטא וסרבלא בסיתווא ציצית מה תהא עליה כלומר וכי אתה מבקש עלילות להפטר מציצית כדמפרש התם א"ל ענשיתו (עלה) [אעשה] א"ל בעידן ריתחא ענשינן היינו דווקא באותן הימים דכל הטליתות היו בת ארבע כנפות איכא עונש לאותו שמשנה אותו להיפטר אבל בזמן הזה שרוב הטליתות פטורין אין עונש למי שאינו קונה ארבע כנפות:

היודע להתעטף - משום דאמר במ"ק (דף כד.) כל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעאלים אינה עטיפה שמעטפין טליתם עד שפמם כדאיתא במדרש. ומצאתי בסילוק א' שעשה הר' יוסף ט"ע שנותן ציצית א' מלפניו ואחד מלאחריו מימין וכן לשמאל:

היודע להתעטף - וא"ת למ"ד חובת טלית אפי' אינו יודע יתחייב אם יש לו טלית וי"ל דמ"מ לא חייבין כלי קופסא אלא לאותן המחוייבים ויודע להתעטף והלכות גדולות פסק דקיימא לן מנחות (שם) ציצית חובת גברא הוא מדקא מברכין להתעטף בציצית דהכי דייק [בפרק ב' דשבת] [דף כה: ושם] דקיימא לן [הכי]:

אביו לוקח לו תפלין - וגבי ציצית לא נקט לישנא דלוקח דמסתמא טלית יש לו וגבי לולב נמי יכול לצאת בלולבו של אביו אי נמי משום דתפלין דמיהן יקרים שייך בהו לקיחה:

הכל חייבין בראייה - פ"ה במס' חגיגה (דף ב.) חייבין בראיית פני עזרה אבל בירושלמי אמרי עלה הדא דאיתא בקרבן אבל בראיית פנים בעזרה אפי' טף חייבין דכתיב הקהל

הנשים והטף ואינה אלא אסמכתא בעלמא דודאי דלא דומיא דהקהל הוא דממעטי' התם נשים מזכורך אלא ודאי נראה דאף בראיית פנים בקרבן (אמרינן) [מיירי] דתנן התם בסמוך הראייה שתי כסף:

מי שחציו עבד - אבל עבד גמור פטור דכתיב (שמות ל"ד:כ"ג) את פני האדון ה' [מי] שאין לו אדון אלא הוא ל"ה והכי מסקינן ואע"ג דתנא בסיפא דמתני' חוץ מנשים ועבדים שאינם משוחררין ומפרשינן התם דבאינן משוחררין כולן אלא חציין צ"ל דרישא דמתניתין לפי משנה אחרונה דחזרו להם ב"ה להורות כב"ש והכי אשכחן בפ"ק דעירובין (דף ו:) ובפרק אלו טריפות (חולין מג:) לעולם הלכה כבית הלל והרוצה לעשות כב"ש עושה ומוקמינן רישא לאחר בת קול וסיפא קודם בת קול:

ולרבינא דאמר כו' - בפרק קמא דחגיגה (דף ד.) ומייתי לה מסיפא דמתניתין דהתם קתני עבדים שאינן משוחררין וחיגר פטור מן הראיה דרגלים כתיב פרט לבעלי קבין:

הניחא למ"ד - בפ' קמא דחגיגה (דף ט.) דקתני התם חוגג והולך כל הרגל משום דכל שבעת הימים תשלומין זה לזה שני לראשון ושלישי לשני אלמא כל חד וחד חשוב באפי נפשיה דהא אית ליה תשלומין ואיכא למימר למאן דלא חזי בראשון וחזי בשני חייב:

תשלומין לראשון - למי שהיה ראוי ומחוייב בראשון להקריב מקריב והולך כל שבעה ומי שלא נראה בראשון שוב אינו חייב דהא כולן אינן אלא תשלומין לראשון מאי איכא למימר:

במשנה ראשונה - קודם שהודו ב"ה היה בחזקת עבד אבל לאחר שחזרו להודות הואיל ובידינו לשחררו כמשוחרר דמי שאין רשות לרבו עליו ולא קרינן ביה אדון אחר ל"ה והא דמיבעיא ליה (גיטין דף מב:) במעוכב גט שחרור גבי קנס או דילמא כיון דמעוכב גט שיחרור אדון קרינא ביה יש לחלק דגבי עולה לרגל אינו אדונו שאינו יכול לעכבו מלעלות לרגל כדי לעשות מלאכתו אבל מכל מקום אדונו מיקרי:

שהגיע לחינוך - פלוגתא היא בפרק ח' דיומא (דף פב.) חד אמר כבר (שית) [וחד אמר] כבר תמני וי"א כבר תשע כבר עשר שמחנכין אותו למצות ל"ה. ולא נהירא דהתם בחינוך קטן להתענות איירי אבל בשאר מצות כל אחד ואחד לפי דרכו כדאשכחן לעיל גבי לולב וסוכה ותפלין:

אין מעכבין תינוקות מלתקוע - בפרק ד' דר"ה (דף לג.) מקשה הספר מדקתני אין מעכבין הא לכתחילה (מעכבין) לא אמרינן להו זילו תקעו והדר תני אבל מתעסקין בהן שילמדו אפי' בשבת ומשני כאן בקטן שהגיע לחינוך כאן בקטן שלא הגיע לחינוך כלומר בקטן שהגיע לחינוך מתעסקין וא"ת פשיטא דאין מעכבין למ"ד ביבמות פרק חרש (דף קיד.)

קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו וי"ל כגון שהגיע לחינוך שמירת שבת אבל לא הגיע לחינוך תקיעת שופר והוי קצת חידוש:

דף ג.

לאתויי נשים - שחייבות במקרא מגילה וכשרות לקרות ולהוציא זכרים ידי חובתן ל"ה. אבל בה"ג לא פסק הכי ומביאין ראיה מן התוספתא וזה לשונם הכל חייבין בקריאת מגלה כו' טומטום ואנדרוגינוס חייבין ואין מוציאין הרבים ידי חובתן אנדרגינוס מוציא מינו ואינו מוציא את שאינו מינו טומטום אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו מי שחציו עבד וחציו בן חורין אינו מוציא לא את מינו ולא שאינו מינו נשים ועבדים וקטנים פטורין מקריאת מגילה עד כאן לשון התוספתא וההלכות גדולות הוסיפו אלא שחייבין בשמיעה לפי שהכל היו בספק להשמיד להרוג ולאבד:

פסק ר' יהושע הוה מכנס כל אנשי ביתו וקורא לפניהם רבי יונה אבוה דרבי מנחם היה מתכוין לקרותה לפני נשים שבביתו שהכל היו בספק והכל חייבין בשמיעה עד כאן לשון הלכות גדולות לכך צריך לפרש בכאן דאין הנשים מוציאין אלא נשים אבל אנשים לא והכל חייבין במקרא מגילה כו' לאיתויי נשים [שמוציאין נשים אחרות] והוה מצי למימר לאיתויי קטן אליבא דרבי יהודה דמכשיר בקטן בפרק שני דמגילה (דף יט:):

מזמנות לעצמן - שלש נשים וכן שלשה עבדים אבל שתי נשים אין מצטרפין (לשני) [עם] אנשים לפי שיש באנשים שאין בנשים ובעבדים שאין הנשים אומרות ברית ועבדים אין אומרים על ארץ שהנחלת לאבותינו וצ"ל דרשות הוא לנשים לזמן אבל חיובא ליכא ותדע מדקא מייתי מיניה סייעתא למ"ד בפ' שלשה שאכלו (ברכות מה:) דנשים אם רצו לזמן מזמנין משום דמאה נשים כתרי גברי ואם היו חייבות א"כ קשיא ליה דהא רצו לזמן קאמר ועל זה סמכו נשים שלנו שאינן מזמנות:

לאתויי קטן היודע למי מברכין וכדרב נחמן כו' - ואמר נמי בברכות (דף מח.) ולית הלכתא ככל הני שמעתא אלא כדרב נחמן וכו' ואפילו הכי לא קי"ל כוותיה אלא כדאמר רבי יוסי בירושלמי כמה זימנין אכלית עם אבא חלפתא ועם חביבי ולא זמנין עלי עד שהבאתי ב' שערות:

דתניא איש כי יהיה זב וגו' - והא דלא מייתי מתניתין דיוצא דופן (נדה מג:) דתנן תינוק בן יום אחד מטמא בזיבה משום שהברייתא מפרש יותר:

למעוטי קטן מכרת - דהאי קרא בנכנס למקדש טמא כתיב ומחייב ליה כרת ולהכי כתיב איש למעוטי קטן דלאו בר עונשין הוא אבל טמא הוא לטמא אוכלים ומשקין כגדול ויש

לתמוה למה לי קרא לפוטרו כיון דלא מצינו קטן נענש וכן קשה פרק ד' מיתות (סנהדרין נב:) איש כי ינאף פרט לקטן ומיהו התם י"ל דמשום קלון האשה יתחייב דומיא דבהמה הנרבעת ושמא איצטריך דסד"א הואיל ונתרבה לטומאה יתחייב כרת קמ"ל דלא:

והצרוע - משמע צרוע אחרינא לרבות את האשה א"כ למה נאמר איש לענין שלמטה איש דמשמע ולא אשה לאו אטמא יטמאנו קאי דהתם אפילו אשה אלא אקרא דלתחת קאי דמשתעי בפריעה ופרימה ל"ה. ואע"ג דבנגעי ראש וזקן כתיב (ויקרא יג) אשה לא ילפינן מינה דהתם איצטריך דאע"ג שאין רגילות לצמח שיער בזקן האשה מטמאה ויש להקשות אמאי לא נפקא לן אשה מאדם דמשמע אשה במקום קטן דכתיב (במדבר ל"א:ל"ה) ונפש אדם וכיון דשקולים הן ויבאו שניהם וי"ל דסד"א מדאיצטריך קרא לרבויי אשה בנגעי (קטן) [זקן] מכלל דשאר נגעים ליכא לטמאות אשה אם לא מן הפסוק וקשה הוה ליה לרבויי אשה [מאדם] ואיש למעוטי קטן מפריעה ופרימה והצרוע לרבות קטן לטומאה וי"ל דמסתברא למעוטי פריעה ופרימה מאשה שגנאי הוא זה:

הכל רואין הכל כשרין לראות - חדא הוא ולאו גבי הדדי תניא:

והאמר מר - בפרק קמא דשבועות (דף ו.):

דמסברי ליה וסבר - הלכות נגעים. שאינו בקי והולך ת"ח ורואה עמו הוא אומר טמא והוא אומר טמא שהטומאה והטהרה תלויה באמירת כהן והכי תניא ליה בת"כ ל"ה. והתם בת"כ איתרבו ישראל מדכתיב או אל אחד ומסקינן התם מאחר שסופו לרבות ישראל למאי הלכתא כתיב כהן שאין טומאה וטהרה אלא מפי כהן שאפי' כהן שוטה רואה נגעים אע"ג דמסברי ליה וסבר מקרי ליה כהן שוטה שאינו בקי בפני עצמו ועי"ל דמסברי ליה וסבר דהכא לאו אכהן קאי אלא אישראל חכם דקאי גביה מסברי ליה וסבר וא"ת פשיטא מה לי מלמדין מאתמול למלמדין אותו היום וי"ל דאע"ג שאינו בקי אלא באותו נגע כשר לראות:

לקדש - לערב מים חיים באפר חטאת טעמייהו דרבי יהודה ורבנן מפרש בפרק טרף בקלפי (יומא מג.):

ערל - שמתו אחיו מחמת מילה שהזה ממימי חטאת על הטמא הזאתו כשרה טעמא מפרש ביבמות פרק הערל (יבמות דף עב:) מידי דהוה אטבול יום שפסול בתרומה וכשר בפרה ומצי לאיתויי ברייתא דתניא התם הכי בפירוש אלא דר' אלעזר שגורה בפי כל יותר:

תרי הכל שוחטין בפ"ק דחולין (דף ב. ודף טו:):

הכל מעלין - בכתובות פ' בתרא (דף קי:):

דף ג:

לאתויי עבדים - שאם יש לו עבד כנעני מהול למכור ורוצה העבד שלא ימכרנו אלא בא"י ובכתובות (דף קי:) פרש"י שיכול להעלותו [להעבד עברי בע"כ של עבד] ור"י פירש שהעבד יכול לכוף להעלותו או יפטרוהו:

לאתויי עבד שברח מח"ל לארץ - ומרישא לא שמעי' לי' למאן דתני עבדים ואפילו לפי' רש"י דבעבדים כנענים מיירי דרוצה למוכרו שאינו מוציאו מרשותו א"נ דהואיל וברח ניקנסיה לעבד ולא נפטר א"נ ס"ד דרישא כגון שהרב הולך תדיר בארץ ישראל בלאו הכי:

מנוה היפה - דח"ל לנוה הרעה דא"י ואין אשתו יכולה לעכב עליו וכן מא"י לירושלים. ל"ה. דאע"ג דתנא רישא הכל מעלין תנא סיפא אין הכל מוציאין הכי מפרש התם בכתובות (גם זה שם) וליכא למימר לאתויי עבדים דליכא חילוק בין שאר ארץ ישראל לירושלים גבי עבדים:

הכל חייבין בסוכה - עד השתא דריש הכל לאתויי מאי מהשתא דריש הנך דתנא כהנים לוים וישראלים וקבעי פשיטא ואי הנך לא מיחייבי מאן ליחייב:

ובני עבודה נינהו - ואין יכולין לדור איש ואשתו בסוכה שאין נזקקין לנשותיהן דרמיא עלייהו עבודת הרגל אימא לא מחייבו ל"ה. דמטעם הולכי דרכים ליכא למיפטרינהו אלא בשדות אבל לא בלשכת בית המקדש ושאר מקומות בהמ"ק וה"ה דמצי למינקט נמי לוים השומרים בכ"א מקומות במקדש כדאיתא פ"ק דתמיד (דף כו.) הכי אשכחנא לקמן גבי הכל חייבין בתקיעת שופר דמצי למימר כהנים ולוים איצטריכא ליה דהא מייתי ליה נמי דלוים גואלין לעולם ומוכרין לעולם ולא נקט אלא כהנים:

קמשמע לן - [אע"ג] דלא אפשר להו כעין דירה כי היכי דאפשר להו מיחייבי ובעידן עבודה פטירי שלא בעידן עבודה מיחייבי:

הני כהנים הואיל (ובני עבודה כו' מאן דלא) אישתרו כלאים כו' - הקשה הרב ר"י מאורליי"ש נשים לא לחייבו בכלאים הואיל וליתנהו בגדילים תעשה לך ויש לומר השוה הכתוב אשה לאיש והא דאמר פרק אלו עוברין (פסחים מג:) הואיל ואינה בקום אכול מצה אינה בבל תאכל חמץ סמיך עלה אהא דילפי' ט"ו ט"ו מחג הסוכות דכתיב האזרח להוציא הנשים וא"ת ונימא כיון דאיתנהו בלבישת שעטנז איתנהו בגדילים וי"ל דאדרבה הוקשה כל התורה לתפילין וא"ת דהכי נמי לשם מצה הוקשה ותירץ דאיכא למימר הואיל ואיתרבו לאכילת חמץ איתרבו נמי לאכילת מצה:

כהנים אישתרי להו כלאים בעידן עבודה - דאבנט של כלאים היה דכתיב ואת האבנט שש ומדשש כתנא תכלת כו':

שלא יהא דבר חוצץ בין בגדי כהונה לבשרו - ותפלין על בשרו בעינן דכתיב (שמות יג) והיה לך לאות ולא לאחרים לאות:
ציץ מונח על המצח ומצנפת על הראש ואינה מחזקת עד המצח אלא מקום התפלין נראין בגובה הראש מקום שמוחו של תינוק רופס ל"ה. וליכא למימר אמאי לא קאמר כדלעיל קמ"ל ונהי דפטירי בעידן עבודה דפשיטא ליה דחייבין לעולם בתפלין של ראש ולא בעי ליה למימר דס"ד דליפטרו מתפילין של יד שלא בעידן עבודה דפשיטא ליה דחייבין:
של יד אינה מעכבת של ראש - ואע"ג דאמר בעלמא מנחות (דף לו.) ולטוטפות בין עיניך כל זמן שבין עיניך יהיו שנים היינו בשעה שמניח שניהם צריך להקדים של יד:
יום תרועה יהיה לכם - משמע יום אחד בלבד:
ולברכות - שהיו אומרים נמי ביום הכפורים של שנת היובל מלכיות זכרונות ושופרות:
מוכרין לעולם - ואפי' בשנת היובל עצמה אם מכרו קרקע שלהם מכורה היא ויוצאה והמעות שלהן דהא ליכא למימר דלא הדרא ארעייהו ביובל דכתיב (ויקרא כ"ה:ל"ג) ואשר יגאל מן הלוים ואמר בפ' בתרא (לקמן דף כט:) דממכרו יוצא חנם ל"ה. ולא נראה דהא מפרש שמואל טעמא לקמן בפרק בתרא (גם זה שם) משום דמכורה כבר יוצאה אינה מכורה אינו דין שלא תמכר וההוא טעמא שייך גבי כהן כמו גבי ישראל ועוד יש להקשות אליבא דרב נמי דאמר מכרה יוצאת מאי איכא בין ישראל לכהנים [לענין יובל] וכן (המקדיש) גואלה לעולם ויש קצת לישב הגירסא דבבתי ערי חומה דישראל אינו גואלה אלא בתוך שנה תמימה ולוים וכהנים גואלים לעולם וס"ד שבתי ערי חומה שלהם נוהגין כבתי החצרים וליפקו ביובל ומוכרין דנקט אגב גואלין ורש"י פי' הכא וזה לשונו וגואלין לעולם אם מכרו שדה גואלין אותו מיד וישראל אינו גואל בפחות משתי שנים דכתיב במספר שני תבואות ובראש השנה פרק ראוהו בית דין (ראש השנה דף כט.) וזהו לשונו בשם (רבי יהודה בר יצחק) [רבינו יצחק] הלוי מוכרין לעולם וגואלין לעולם ושתיהם משניות הן במסכת ערכין ובין מקדישין ובין מוכרין תרוייהו משניות יתירות נינהו אלא איידי דתנא התם גבי ישראל אין מקדישין לפני היובל פחות משתי שנים ולא גואלין אחר היובל פחות משנה תנא נמי גבי כהנים מקדישין וגואלין לעולם והכי מוקי לה במסכת ערכין ומהו גואלין לעולם לפי שנאמר בישראל המוכר שדה אחוזה (ויקרא כ"ה:ט"ו-ט"ז) במספר שני תבואות ימכר לך שאינו מותר לגאול בפחות משתי שנים אבל לוים גואלין מיד לפי שנאמר [בישראל המוכר בית בבתי ערי חומה ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה נחלט אבל בלוים נגאל לעולם שנאמר] גאולת עולם תהיה ללוים לפי שנאמר במקדיש שדה אחוזה ואם לא יגאל את השדה [בעלים] ומכר [גזבר]

את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד אלא מתחלקת לכהנים ביובל והלוים גואלין לעולם והא דאמר הכא ליתנהו במצות יובל קאי אמקדיש שדה אחוזה ולא גאלה ומכרה גזבר שאין היובל מפקיע מיד המקדיש אם לוי הוא כדרך שמפקיע מיד ישראל. עכ"ל רש"י:

דף ד.

וגואלין לעולם - אם מכרו שדה גואלין אותו מיד וישראל אינו מותר לגאול פחות מב' שנים דכתיב (שם) במספר שני תבואות וגו' נהי דליתנהו בהשמטת קרקע כלומר בכל דין משפט השמטת קרקע דהא תנן ומוכרין לעולם ל"ה ובר"ה (דף כט.) לא גריס רש"י נהי דליתנהו בהשמטת קרקע משום דמשמע שאין חוזרת לכהנים ביובל והא ליתא ומיהו הכא פי' יפה וקצת קשה מה שייכי השמטת קרקע גבי יובל דהא תניא בספרי בשנת היובל הזאת זאת מוציאה עבדים (כנענים) ואין השביעית מוציאה עבדים (כנענים) ק"ו ליובל שמשמט ומה אם השביעית שאינו מוציא עבדים משמטת יובל שמוציא עבדים אינו דין שמשמט ת"ל וזה דבר השמטה שמטה משמטת ואין יובל משמט אלמא אין יובל משמט כספים ומיהו י"ל מקצת שייך השמטת כספים גבי יובל דאין שביעית נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג:

והך דאכילת קדשים משום כפרה היא דכתיב ואכלו אותם אשר כופר בהם וגו' מלמד שהכהנים אוכלים והבעלים מתכפרים אימא לא תיבעי זימון כו' מצטרפין אי אכלו חד כהן וחד לוי וחד ישראל כהן בהדי זר מצי אכיל מן החולין הלכך מצטרפין ל"ה. ומכאן נראה דג' בני אדם המודרים הנאה זה מזה אינן מצטרפין כיון דאין אחד מהן יכול לאכול עם חבירו ומיהו נראה דג' בני אדם המודרין אינה ראיה ברורה דשאני תרומה שאין לה היתר לזר אפי' בשאלה מה שאין במודר הנאה ובברכות (ד' מה. ד"ה אכל) הארכתי:

כל כהן שאינו שוקל חוטא - דדריש זה יתנו י"ב שבטים בגימטריא ז"ה וה"נ מצי למימר כל לוי שאינו שוקל אלא משום דלא מצי למימר משום שדורשין מקרא זה לעצמן:

ערך כולו הוא נותן ואינו נותן ערך אברים - דס"ד לרבויי משום דאדם יודע דאין ערך לאברים וגמר ואמר לשם כל האברים כולם קמשמע לן ועוד י"ל דסד"א הואיל [ואיתנהו] אברים (ישנו) בדמים (באברים) איתנהו [נמי] בערכין:

נפשות ולא המת - ואף על גב דאסור בהנאה מן התורה ואינו בדמים סד"א דאיתיה בערכין הואיל ואתרבי מנוול ומוכה שחין דליתיה בדמים:

ולא אוציא את הגוסס ת"ל והעמיד והעריך - וא"ת והא פ"ב דחולין (דף ל.) שחט בה שנים או רוב שנים ועדיין היא מפרכסת דהויא בכלל העמדה והערכה וי"ל דבהמה אית

בה חיותא טפי ויכולה לעמוד והא דנקט מפרכסת משום דלא הויא נבילה נקט לה וצריך עיון דפשטיה דקרא דהעמיד והעריך גבי נודר דכתיב בההוא קרא ע"פ אשר תשיג יד הנודר יעריכנו וגוסס הוא נודר ומעריך כדתנן במס' שמחות ומנא לן לומר מוהעמיד ע"פ [דכתיב] בההוא קרא גבי מעריך לומר שלא יהא נערך:

אחד שהעריך מאה מנין - כגון שאמר ערך פלוני ופלוני ופלוני עלי דהזכיר ערך בלשון יחיד דס"ד לא הוי ערך קמ"ל:

דף ד:

וכמה פחות שבערכין שלשה שקלים - אע"ג דאמר בתוספתא דמכילתין הרי עלי ערך סתם מביא המועט וכמה (את) המועט ה' שקלים (סלעים) י"ל דהתם בסתם ערך דזכר (ונקבה) הוא:

לומר שאין נידון בהשג יד - מ"ט כמפרש דמי דכיון דאמר ערך סתם עלי ויודע הוא שזהו פחות שבערכין ג' שקלים כמ"ד הרי עלי ג' שקלים ולא דמי לאומר ערך פלוני דהתם לא מוכחא מילתא דאין הכל יודעין שנותיו אבל הכא דבר גלוי הוא שהרי לא תלה בשום אדם לשון הקונטרס וקשה דהא כי אמר ערך פלוני עלי יודע הוא שאינו בן חדש וחייב ה' סלעים ונידון בהשג יד שבסלע אחד או בשנים ונראה לפרש כמפרש דמי דהוי כמו אומר בהדיא הרי עלי שלש סלעים הואיל ואמר ערך סתם דודאי אי אמר ערך פלוני בן עשרים אף על פי שיודע שיתחייב חמשים סלעים מ"מ גזירת הכתוב כיון שתלה הערך בנערך גזירת הכתוב הוא שידון בהשג יד ואינו כמו מפרש הרי עלי נ' סלעים לבדק הבית:

קרי ביה ערך בערכך - מיתורא בערכך דמצי למכתב ערך ומיתורא דריש ואילו ערך גופיה איצטריך:

הוא והקדש שותפין כו' - פי' בקונטרס דגבי הקדש נקט שותפות לומר שהוא והקדש חולקין דמקדיש בעין יפה מקדיש אבל גבי מכירה שייך דמשמנין לשון שומא כלומר שישומו אותו אבר שמכר לאיזה מלאכה הוא ראוי ולפי שויה יטול:

והא פרה וחמור דליתנהו בערכין ואינו נידון בכבודו - וכל שכן כשמקדיש הגוף דפשטה קדושה בכולה:

הא לא קשיא הא בקדשי מזבח הא בקדשי בדק הבית - ברייתא בקדשי מזבח דאמר ראש חמור הקדש לדמי עולה ואינו נידון בכבודו דכי כתיב נפשות גבי ערכין כתיב דקדשי בדק הבית נינהו וכי אמרינן אנו דנידון בכבודו אפילו טומטום שנודר לדמיו לבדק הבית:

דף ה.

ימכר לצרכי עולה - וא"ת וכי לוקח זה מקריב עולה חסירה אבר שאין אבר זה שלו הא פרכינן פ"ק דתמורה (דף יא:) ומשני כגון דאמר הרי עלי עולה בחייה כלומר כמו שיכול לחיות ואע"פ שנחתך רגלה מן הארכובה ולמטה והא דלא קא משני כגון דאמר רגלה של זו עולה לפטור עולתו של פלוני כמ"ד פ"ק דחולין (דף כג:) הרי עלי לחם לפטור תודתו של פלוני י"ל דלא נקט לה אלא על לשון מימרא דאמורא אבל לשון הברייתא לא מישתמע הכי:

והא מר הוא דאמר הקדיש זכר לדמיו - מכאן משמע דגרסי' רבה שלא אמר אביי מר לרבא חבירו אע"ג דאשכחנא דאמר רב יוסף לאביי תלמידו מר דגברא רבה הוא ידע מאי קאמינא בזבחים פ' קדשי קדשים (זבחים דף סב.) התם שאני שהבין אביי מה שלא הבינו אחרים:

דבעי רבה דמי ראשי לגבי מזבח כו' תיקו - היינו מקמי דלשמעינן מתני' דלעיל כדמסקינן:

(בעי רבה דמי ראשי למזבח -) צריך עיון אמאי לא נקט ערך ראשי לגבי מזבח כמו בבעיא דבסמוך:

בעי רבא ערכי עלי לגבי מזבח - אי רבה גרסי' בכולן יש לפרש באם תמצא לומר כדלעיל:

אדם יודע שאין ערך לפחות מבן חדש - ואפילו אינו יודע מ"מ דעתו ע"פ שתקנו חכמים הלשון וא"ת מאי שנא מדאמר פרק תמיד נשחט (פסחים דף סג.) המתכוין לומר תרומה ואמר מעשר מעשר ואמר תרומה לא אמר כלום ויש לומר דלא אמר כלום ממה שמוציא בפיו אבל מה שבלבו הוי קיים ועוד יש לומר דהתם שאני שמה שאמר בפיו אינו רוצה ובמה שאמר בלבו טעה:

דף ה:

יכול לא יהו נערכין ת"ל איש - ואע"ג דאיש במעריך כתיב תרתי איש כתיבי ואם אינו ענין למעריך תנהו לענין נערך וא"ת הא ממעטינן מאיש דהכא עובדי כוכבים גבי תמורה בפ"ק דתמורה (דף ג.) וי"ל דבפרק ב"ש במסכת זבחים (דף מה.) איכא דרשא אחריתי למעוטי עובדי כוכבים דתמורה ועלה סמיך וילפינן ממעשר בהמה חובה שאין קבועה לה זמן וישראל מייתו ועובדי כוכבים לא מייתו:

שאני חרש שוטה וקטן דלאו בני דעה נינהו - ור"מ דיליף מיניהו סבירא ליה קצת הן שוין הואיל ונערכין ואע"פ שלא מעריכין הכי נמי אית ליה למימר בעובדי כוכבים:

אלא מעתה לא ימעלו בו - לרבי יהודה אלמה תניא אבל בקדשי בדק הבית מועלין בו ואמאן תרמייה דהא ודאי כרבי מאיר לא מיתוקמא דהא קא נסיב להלכתיה מלא לכם ולנו אלמא דאין עובדי כוכבים מקדישין לבדק הבית כלל וכו' יהודה מיהא לא אתיא דליכא לפרושי דלמסקנא משום רפיון ידים מיתוקמא שפיר כרבי מאיר דהא ליתא דרבי מאיר לא סבר האי טעמא דאם כן מנא ליה הלכתא דאין העובדי כוכבים מעריכין מקרא דלא לכם ולנו וצ"ע כיון דלרבי מאיר אין עובדי כוכבים מתנדבין לבדק הבית היכי תנן זה וזה מודים שנודרים הא עובדי כוכבים לא נודרין לבדק הבית לרבי מאיר ודוחק לפרש דנודרין קאמר למזבח דלכאורה מתני' דומיא דערכין דמיירי לבדק הבית ושמא טוב לפרש דרבא הדר ביה למסקנא זו מהא דאמר מעיקרא דהלכתא כרבי מאיר מקרא דלא לכם ולנו:

דף ו.

תני חדא עובד כוכבים שהתנדב לבדק הבית - והא דלא מוקי לה כתנאי דר' יהודה ור' מאיר וכגון דליכא רפיון ידים כגון מן המלך דאם כן לא הו"ל למימר מקבלין ואין מקבלין אלא קדושה ואינה קדושה מבעיא ליה:

תני חדא עובד כוכבים שהתנדב לבדק הבית אין מקבלין ממנו כו' - וא"ת ולישני הא ר' מאיר הא ר' יהודה וי"ל דא"כ קדושה ואינה קדושה מיבעיא ליה דאין מקבלין הימנו לבדק הבית [משמע דקדושה היא] ומשמע דתרוייהו סברי כר' יהודה:

הא לכתחילה הא לבסוף - רש"י פי' לכתחילה שייך רפיון ידים ולבסוף לא שייך רפיון ידים ועוד פירש רבינו לכתחילה בתחילת הבנין יש לחוש פן יחזרו בהם ויערערו לומר יש לנו חלק בבית המקדש לבסוף דבר מסויים אין מקבלין פן יהיו לשם ולתפארת דבר שאין מסויים מקבלין דלא שייך תו ערעור הואיל ונבנה ב"ה כבר וניחא בזה הא דקאמר בסמוך שאני מלכותא דלא הדרא וליכא למיחש לעירעור:

כגון אמה כליא עורב - פי' הערוך זה לשונו לפי שבמקדש ראשון היתה קדושתו בכל הקהל והיתה שכינה שרויה בו ולא היו עופות פורחין עליו אבל במקדש שני פחדו מטעמא דאין קדושתו כקדושת ראשון שמא יפרחו העופות על המקדש וישליכו שם דבר טמא עשו צורה להבריח העופות מגג ההיכל וקראו אותו כליא עורב כלומר זאת מונעת העורבים מלפרוח בגג ההיכל וזו צורה כדרך שעושין עכשיו שומרי זרעים עד כאן לשונו ויש מקשה דאמר במועד קטן (דף ט.) גבי שלמה איבעי ליה לשיורי באמת

כליא עורב ומשני אמת כליא עורב צורך בנין היא אלמא הוה בבית ראשון וי"ל שהיה שלמה ירא שמא לא תהא עליו קדושה וכשראו שהיה קדוש הסירוהו:

מיתיבי ואגרת אל אסף שומר הפרדס - והיינו בתחילת הבנין וקשקיל בדק הבית מכורש לשון קונטרס ולא נראה דהא כל הבנין משל כורש היה וכמה קראי איכא גם כתיב ומה חשחן אימריא וגו' ונ"ל דודאי מזה אינו מקפיד דהא היה בגזירה כך וביד ישעיה (ישעיהו מ"ה:י"ג) הוא יבנה עירי אבל אל אסף שומר הפרדס היה רחוק מכורש ולא היה שלו ממש אך היה גוזר שיתנו לצורך בדק הבית שהיה מוטל עליהם שהיה מולך בכיפה בהא איכא למיחש או לרפיון ידים או לערעור כדפרישית:

אם אמר בדעת ישראל הפרשתיה - משמע דעובד כוכבים איתיה בתרומה דנפשיה וכן משמע פרק שני דגיטין (דף כג:) והא דקאמר בזבחים פרק בית שמאי (זבחים דף מה.) דליתיה בתרומה דנפשיה לא קשיא דתנאי נינהו בפרק שני דקדושין (דף מא:) דתנן תרומת עובד כוכבים מדמעת וחייבין עליה חומש ור' שמעון פוטר:

יגוד וישתמש במותר - משמע ע"י שיחתוך הקורה ולא יהנה מאותה חתיכה שכנגד השם דבמקומו מיהא קידש השם ויש ליזהר כשכותבין ס"ת או תפילין וגררו מקום השם שאין לכתוב במקומו:

ואילו צדקה שרי לאשתמושי ביה - משמע ליה דאיירי בין זו בין עלי וכן הפסק כרב נחמן האומר סלע זו לצדקה מותר לשנותה בין לעצמו בין לאחר בין אמר עלי בין אמר זו ולשנותה היינו ללותה:

עד שלא באתה ליד גבאי מותר לשנותה - רבינו ברוך פירש מותר לשנותה ממש למצוה אחרת ואם נדר אדם סלע לצדקה לעניים יכול לעשות ממנו מצוה אחרת כל כמה דלא אתאי ליד גבאי אבל לישנא לשנותה לא משמע כן כך מצאתי כתוב בתוספות הר"ר משה מאוירא מכתיבת אחיו ופירש לא משמע לשנותה למצוה אחרת דלעיל קאמר מותר לשנותה בין הוא בין אחר היינו ללוותה ותו מדאמר והא רבי ינאי יזיף משמע דללוותה קאמר הילכך נראה לומר דללוותה קאמר אבל לשנותה ודאי אסור כי נמי לא באתה ליד גבאי אבל ללוותה קאמר ומשבאת ליד גבאי אסור ללוותה והא דקאמר פ"ק דב"ב (דף ח:) רשאין בני העיר לעשות קופה תמחוי היינו ברשות בני העיר אבל גבאי עצמו אסור ואומר ר"י דהתם רשאין לשנותה שלא לדבר מצוה רק שיהא צרכי צבור ויש ליזהר מללוות מעות צדקה העיר משבאתה ליד גבאי ואפי' ברשות הקהל נמי כיון שאין זה צורכי צבור. כך מצאתי כתוב:

משבאת ליד גבאי אסור לשנותה - ודוקא יחיד אבל בני העיר רשאין כדמשמע בבבא בתרא (דף ח:) ורשאין בני עיר לעשות תמחוי קופה וקופה תמחוי ולשנותה לכל מה שירצו ודוקא לדבר מצוה כדאמרינן בשילהי שמעתא (ע"ב) גבי ישראל שהתנדב מנורה או נר לבית הכנסת והא דאמר בהשוכר האומנין (ב"מ דף עח:) מגבת פורים לפורים ומגבת אותה העיר לאותה העיר דוקא ומחוץ לעיר אסור לשנותה (אבל לצורכי העיר מותרין) בגבאי מיירי ובהאי טעמא יש ליישב דאמרי' בריש שור שנגח (ב"ק דף לו:) (חנן בישא) [ההוא גברא] דתקע (להההוא גברא) [לחבריה דא"ל] הב ליה פלגא דזוזא אמר הואיל ופלגא דזוזא הוא לא בעינא ניתביה לעניים הדר אמר איזיל ואברי ביה נפשאי אמר [ליה] רב יוסף כבר זכו בה עניים ויש לתמוה היאך היה יכול לחזור בו אפי לא זכו בה עניים והאמרן בפ"ק דר"ה (דף ו.) בפיך זו צדקה אלא י"ל שהיה רוצה ללוותה ולשנותה ולפורעה לאחר זמן וקא"ל רב יוסף שבאת לידו והוא גבאי ואסור לשנותה א"נ י"ל שהיה סבור דאפי' צדקה ליתא הואיל ולא תפסי בה וקמ"ל רב יוסף דזכו בה עניים כמו מעמד שלשתם:

דף ו:

אילימא לדבר הרשות מאי איריא עובד כוכבים אפילו ישראל נמי - הכי נמי מצי למימר מאי איריא לא נשתקע שם בעליה אפי' נשתקע נמי:

מנין ליוצא ליהרג ואמר ערכי עלי שלא אמר כלום - ומשום דליתא בדמים ליכא למעוטי דהא איתרבו לעיל (דף ב.) מנוול ומוכה שחין:

כי פליגי באם הזיק - ובאם הקדיש לא פליגי שמיד שהקדיש חל הקדש ולא דמיא למלוה אבל יש להקשות אמאי לא פליגי באם נדר והעריך וי"ל דנקט הזיק משום דקתני חיוב בתשלומין (משום) [אהזיק] משמע דאהזיק לחודיה פליגי ובנודר ומעריך שמא יחול מיד אבל גובה מן היורשין ונודר ומעריך איצטריך דס"ד הואיל ואינו נידר ונערך נודר ומעריך נמי אינו קמ"ל דנודר ומעריך ומקדיש כשאר בני אדם:

דף ז.

מיתיבי בור ברה"ר - לרבה פריך דאמר לעיל מצוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא וכן העתיק ר"ת בספרו ומצי נמי למפרך לרב יוסף דהא סבר נמי שיעבודא לאו דאורייתא אלא פירש דבריו יותר:

אמר רב אילא א"ר כשעמד בדין - לאו משום קושיא דרבה משני רב הכי שהרי רבה שנים רבות אחר רב היה אלא משום דפרכינן ליה מיניה בפרק גט פשוט (ב"ב דף קעה:) דאמר התם דמלוה על פה אינו גובה מן היורשין ולנפשיה משני:

דיתבי דייני אפומא דבירא - ומ"מ איצטריך למימר מת וקברו דס"ד דבעינן יבא בעל השור ויעמוד על שורו (סנהדרין דף יט.) קמ"ל דשפיר עמד עליה:

מזין עליו מדם חטאתו ומדם אשמו - דאין חטאת [ואשם] קריבה לאחר מיתתו אבל עולתו קריבה:

ישבה על המשבר כו' - פרש"י קודם שנגמר דינה וליתא דאיוצא ליהרג קאי וכל היוצא ליהרג לאחר גמר דין כדמשמע בכל הנהו דמדכר לעיל במתני' בשמעתין וכן משמע בפ' כל הגט (גיטין דף כח:) דמדבר ביוצא לידון ויוצא ליהרג והיינו טעמא דרישא דאין ממתינין משום עינוי הדין (כלל) כדמשמע פרק אחד דיני ממונות (סנהדרין דף לה.) דליכא עינוי הדין אלא לאחר גמר דין מדקאמר היכי ליעביד לדייניה במעלי שבתא ולגמר דיניה בשבתא וליקטליה בחד בשבתא נמצא אתה מענה את דינו וכו' ליגמר דיניה בחד בשבתא קא מנשו לטעמייהו ולעינוי לא חיישינן:

דף ז:

אין נערכין פחות מסלע וכו' - פחות מסלע והעשיר לאו דווקא פחות מסלע אלא אפי' נתן כל הערך חוץ מסלע אחד מגלגלין עליו את הכל:

ההוא יד הנודר ולא יד הנידר - ואם תאמר מה לי לרבויי נידר דאיצטריך קרא למעוטי וי"ל כיון דכתיב קרא (חמשים) (ויקרא כ"ז:כ"ה) וכל ערכך יהיה בשקל הקדש דלא יהא ערך פחות משקל ואשכחן ערך חמשים ס"ד דהאי טעמא משום השג יד ידעינן מסברא ואזלינן בתר הנידר קמ"ל קרא דאשר תשיג יד הנודר דלא אזלינן בתר הנידר:

בעידנא דיהיב לראשון ליה ליה - תימה דבעידנא דנדר לראשון היה לו ה' סלעים ואיך מפטר כשנתן להם אחת התנן פרק השג יד (לקמן דף יז:) היה עשיר פי' בשעת הנדר והעני כשבא לפרוע לכהן או עני כשנדר ולא נתן כלום והעשיר נותן ערך עשיר ואומר רבינו דהך דלקמן דוקא שהעריכו הכהן בעודו עשיר ולכך כשהעני שוב נותן ערך עשיר אבל אם נדר כשהוא עשיר ולא הוערך והעני נותן ערך עני ובשמעתין הכי הוא נתן ד' לשניה שהכהן העריכו תחילה על השניה וחזר והעריכו על הראשון ונתן על פיו אחד על הראשון ולכך נפטר ממנה דלא הוערך עליה בעוד שהיו בידו החמש סלעים:

דף ח.

כיון דבבת אחת נדר כי הדדי תפסן - והלכך כשבא כהן להעריכו יש לומר שיתן תרתי ופלגא להאי וכן לאידך או דלמא כולהו חזו ואין לו לכהן לומר רק שיפרע כל הה' סלעים לאחת דלאחת נשתעבדו ולא לשנים ואי יהיב תרי ופלגא להאי ותרי ופלגא להאי לא יצא ידי שתיהם שהרי הדין שיתנם לאחת לבד הלכך בעידנא דיהיב הה' לתרוייהו כולהו משועבדים לאחת והוי כמו נתן ד' לראשון וצ"ל דמיירי שמעריכו על שתיהן ביחד דאי בזה אחר זה לא גרע מנתן לשניה וחזר ונתן על ראשון דהא ודאי בעלי חובין שוים וגם מה שגבה לא גרע מאילו היה מאוחר:

פתחה י"ז - פירוש י"ז טהורים ואם תראה בי"ח נדה ודאי אבל אם תראה בי"ז שמא ראיית זבה היא דביום שראתה היתה תחילת נדה ויום י"ז הוא יום אחרון של י"א יום של זיבה:

שלשה ימים טמאים - שמא ב' ימים ראשונים מי"א יום ויום ג' ראשון לנדה הלכך צריכה י"ז ד' ימים פתחה ט"ז ממ"נ דאם נאמר דג' ימים קמאי מי"א וז' אם כן משעברו עליה שבעה ימי ספירתה באה לפתח נדותה דליכא למימר דיום אחרון של הד' ימים התחיל נדותה דזה אי אפשר דכיון שהיא זבה גדולה לעולם לא תהיה נדה עד אחר ספירת ז' ימים ימי טוהר דזיבה הלכך ליכא להבחין פתח נדותה כי אם לומר דשמא שנים קמאי מימי זיבה ולא התחיל נדותה עד יום שלישי ועברו עליה שני ימים מנדותה וכשימלאו לה חמשה ימים להשלים נדותה ועוד י"א דהיינו ט"ז ימים תמצא פתח נדותה:

דף ח:

ולא יתר על ג' שבועות - נגעי בתים דזימנין דלא ידעינן אם נטהרו לגמרי עד שלשה שבועות כגון שאם עמד בראשון ובשני וחלץ וקוצה וטח ונתן לו שבוע אחר שאם חזר טעון נתיצה ואם לא חזר טהור אבל אדם לעולם בשני שבועות ידעינן דיניו דאם עמד בשבוע שני טהור מיד ובפחות (מששה) ימים אין לידע טהרתו דאין הסגר פחות משבעה:

משפטיך תהום רבה - נגעי בתים שיכולין לבא לידי איחור של שלש שבועות:

מאי שנא תשעה דלא - דאם כן מקדים סיהרא ג' ימים שאם מולד תשרי בתחילת ליל שבת מולד תשרי הבא ביום ד' ח' שעות וכי עבדינן אחד מלא ואחד חסר נקבע ר"ה בד' וכשאנו עושים תשעה מליאים הרי הקביעות מתאחר שלשה ימים ונדחה ר"ה מיום המולד שלשה ימים שהקיבוע יהיה ביום שבת ומיום ארבע היה המולד השתא נמי קדים

תרי יומי שמאחר הקיבוע שני ימים למולד יום ד' ויום ה' וביום ו' יהיה הקיבוע והרי דמקדים תרי יומי דמיום ד' תהיה נראה לבנה החדשה וקשה לרש"י לישני דמשכחת דלא מקדים שני ימים כגון דמולד קיבוע שעבר היה ביום ד' דשית שעי מיכסי סיהרא ולא תראה עד למחר ביום ה' דלא מקדים רק חד יומא דבהכי מיתוקמא לפי התירוץ דאין המולד נראה ביומו משום דמיכסי סיהרא שית שעי כך פי' בקונטרס דפירש הכא נמי כגון שהיתה שנה מעוברת ועיבור שנה חדש ושדי ה' כ"א תקפ"ט ותמצא מולד תשרי ביום ה' כ"א שעה ושית שעי מיכסי סיהרא תמצא שלא תראה הלבנה עד ליל ששה (ועיבור שנה חדש) ואין מאחר קיבוע של שנה זו משל אשתקד בשביל העיבור רק ה' ימים ולולי ב' מליאים היה הקיבוע ביום ה' בשביל (ה') מליאים יתירים על אחד מלא ואחד חסר מתאחר הקיבוע יום חמישי ויום ששי ויקבע ביום שביעי כמו אשתקד והשתא לא קדמה ראיית הלבנה לקיבוע אלא יום אחד ופי' בקונטרס ואע"ג דזימנין דאיכא כגון אם היה המולד דאשתקד בערב שבת בשמונה עשר ונקבע בשבת וכי שדית ה' כ"א תקפ"ט תמצא המולד ביום ה' י"ד ונראית הלבנה בו ביום ועתה קבעו בשבת דהא שמונה מליאים עבדת והשתא קדים תרי יומי לאו פירכא היא דאנן בהכי מוקמינן בדלא קדים אלא חד יומא ועוד קשה לו השתא דקאמר הש"ס מקדים תרי יומי משמע דלעולם לא אירע כן והשתא אנו דוחים בו מולד הבא בגטר"ד ויקבע ביום ה' ואיכא תרי יומי וליכא לדחויי דהשתא לא איכפת לן מיהא דמכמה דברים אין מנהג שוה למה שהיה בימי האמוראים דבימיהם לא היו דוחין יום אחד מפני ערבה כאשר אנו דוחים דהא ליתא דהא רש"י פי' ותירץ דלכך לא דחו השתא יום ז' לקיים מצות שופר משום דא"כ זימנין דאשכחן דמקדים תרי יומי דאירע המולד בהי"ח ונדחה גם למחר משום תרי שבי ואי דחינו ליה גם ביום ז' עד יום א' אשתכח דמקדים תרי יומי השתא נמי דייקינן ותירץ רש"י דלכך אין אנו תופסין גטר"ד להקדים תרי יומי דלבני בבל מיכסי סיהרא י"ח מחדתא (ושית מעתיקא) כדאי' סוף פ' קמא דר"ה (דף כ:) ולא הוי מקדים תרי יומי הואיל ולא לכל נראית באותו יום עד למחר וא"ת א"כ מאי קשיא ליה (תרי) נמי מקדים תרי יומי הלא כשהמולד דאשתקד בתחילת ליל שבת האידנא בד' ח' שעי וליכא הקדמה ב' יומי וי"ל דמשמע ליה דהמולד דאשתקד היה ביום ו' י"ח או למטה דומיא דרישא דאין פוחתין מד' חדשים מעוברין וח' חסירים דבכך תתפרש לרב הונא וכן מפרש לה לעולא בסמוך ולא משכחת פירושו של עולא דח' חסירים עבדינן רק בכהאי גוונא שמולד דאשתקד היה מיום שלפני הקיבוע הילכך משמע ליה לרב הונא דסיפא נמי מיירי בהכי שהמולד דאשתקד קדם ליום הקיבוע בו' י"ח הילכך האידנא המולד ביום

ארבעה ב' שעות דכי נמי מיכסי שמונה עשר שעות תראה ביום רביעי וניחא השתא להא אמאי לא שני דאשתקד היה המולד בז' י' שעות דמשמע ליה דומיא דסיפא דהמולד ביום שלפני הקיבוע ואם תאמר למאי דפרשינן דלא תפסין למקדים סיהרא אם לא קדם י"ח שעה מאי קאמר בתחילת הסוגיא השתא קדים תרי יומי כי עבדינן שני מלאים יתירים על כסדרן ומאי קאמר הלא יכול להיות דבשני מלאים היה המולד לתשעה שעות דכל אותו יום לא תראה לבני בבל וי"ל דפריך מקדים תרי יומי היכא מיהא דאשתקד אירע המולד ביום שלפני הקיבוע [ביום ו' שעה דהאידנא יארע ביום הקיבוע דכי נמי תתכסה י"ח תראה אחר כך. רש"י]:

דף ט.

הכא נמי כגון שהיתה שנה שלפניה מעוברת - באותה שנה קיימינן והוה ליה למימר דהשנה מעוברת ולכך עבדינן בח' מלאים כי הכא נמי כגון שהיתה שנה שלפניה מעוברת פירוש שנה זו שעשינו בה ח' מליאים ואם לא היה העיבור אם אשתקד היה הקיבוע והמולד בשבת יהיה הקיבוע השנה זו אם יהיו כסדרן ביום רביעי (שבו המולד) וכשמוסיפין מליאים יתאחר עוד יום אחד עד יום שביעי [אבל בעיבור] המולד אירע ביום ה' כ"א שעות ולא נראה עד יום ששי הרי דלא מקדים רק חד יומא:

מחד יומא לא אדעתא דאינשי - משמע דעבדי השתא ח' מליאין היכא דליכא מקדים רק מחד יומא וקשה האידנא דאנו דוחים גטר"ד משום דבשנה הבאה יהיה בז' י"ח ויקבע ביום שני ואיכא ששה ימים ונעשה שני מליאים ואכתי ליכא אלא חד יומא וצ"ל דלא רצו לתקן אותם שסדרו לנו עיבורים וקביעות שיאריכו בשום פעם השנה יותר מז' מליאים:

מאי טעמא שלש חסירים דלא - דאם כן מייתרא סיהרא ג' יומי דבכסדרן יארע הקיבוע ביום המולד ביום ד' ובשביל ג' חסירים בצרי משתא שלש יומי ויקבע ביום א' תרי נמי מייתרא ב' יומי ויהיה הקיבוע ביום שני:

כגון שהיתה שנה שלפניה מעוברת - ועיבור שנה שלשים ונמצא הקיבוע היה ראוי להיות ביום שני ובשביל הח' חסירים יתאחר עתה בשביל חדש העיבור שהוא משלשים יום שני ימים יותר ויהיה ביום רביעי והמולד יהיה בחמישי כ"א שעות והיינו הא דפריך אכתי איכא חד יומא ואי קשיא תרי יומי נמי איכא דשית שעי מיכסי ולא תראה עד יום ששי תשובה לדבר דמיירי דאשתקד היה המולד ה' שעי ביום שלפני הקיבוע דכי תשים ה' כ"א תקפ"ט יהיה המולד (ט' שעי) מיום ויכולה לראות ביום ה' לבני ארץ ישראל ואין זה מקדים רק חד יומא אבל ודאי אם אשתקד היה המולד בתחלת השבת שהשנה

יהיה ביום ה' כ"א שעות ולא תראה באותו יום אז לא נעשה ח' חסירים דא"כ מייתר סיהרא שני יומי וא"ת ונהי דלרב הונא דסיפא קאמר לא נראה לעבר יתר על ח' הא ח' עבדינן ולא משכחינן אלא בשנה מעוברת והיכא דלא נראית כלל ביום ה' עד יום ו' אריש דמתני' אין פוחתין מארבעה חדשים מעוברים זקוק הוא לפרש כעולא משום דאין מחסרין יתר מח' הא שמונה עבדינן והיינו היכא דנראית ביום ה' עצמו דאשתקד קודם המולד לקיבוע א"כ הוי לצדדין י"ל דתנא דמתני' נחת לאורויי לן כל מה שיכולין אנו לשנות החדשים מכסדרן תנא ברישא דשמונה חסירים עבדינן אם אשתקד קדם המולד לקיבוע ובסיפא תנא דח' מליאים עבדינן אם לא קדם אשתקד מולד ליום קיבועו ולמאי דפרישית לעיל מיתוקמא רישא וסיפא בחד גוונא:

דף ט:

שני חסירים ליום הנף - ט"ז בניסן אחד מלא ואחד חסר לאור עיבורו פי' ליל שאחר עיבורו (דעיבורו) דהיינו ליום ל"א דיום ל"א בניסן הוא באותו יום שאירע בו י"ז בניסן שהוא יום ג' לפסח:

סוף סוף לאחרים ביום הנף לא משכחת לה כו' - כגון שהיתה שנה מעוברת ועיבורה שלשים וכיון דעשינו עיבור שנה משלשים יום יש לנו לחסר חדש אחד מהשלימים של הקיץ לכך אשכחן ביום הנף:

מעשה ועשה רבי ט' חסרים ונראה חדש בזמנו - מולד תשרי ביום קביעות השנה והיה רבי תמיה היאך עשינו ט' חסרים ונראה חדש בזמנו פי' רבי סבור דקיבוע ומולד דאשתקד היה ביום ז' ועשה ט' חסרים והוקבע שנה ביום א' ועל כן היה תמיה לפי מה שסבור דאשתקד הקיבוע והמולד ביום ז' א"כ השנה לא היה בדין עד יום ד' דלא תראה הלבנה ג' ימים אחר הקיבוע אמר לפניו ר"ש בנו שמא שנה מעוברת היתה ועיבור שנה שלשים ואשתקד עשינו שניהם מלאים דל תלתא בהדי תלתא וקם ליה אדוכתיה פי' שנה מעוברת היתה שנה זו שעשינו הט' חסרים ודאי אשתקד היה הקיבוע ביום ז' וע"י שעשינו שנה זו מעוברת ועיבור שנה שלשים היה בדין שיתאחר השנה הקיבוע משל אשתקד ו' ימים ויקבע ביום ד' וע"י שעשה רבי שלש חסרים הוקבע השנה ביום א' ואשתקד עשינו שניהם מלאים וקדים המולד לקיבוע דאשתקד שני ימים ואירע המולד דאשתקד ליום ג' וכי שדית ה' כ"א תקפ"ט דהוי המולד השתא ביום ראשון ולכך נראה עתה ביום הקיבוע ולכאורה אשתקד קדים המולד מיום ג' ו' שעות דכי שדית ה' כ"א תקפ"ט נראה המולד ביום [א'] עצמו ויש לדקדק כיון דאשתקד המולד היה ביום ג'

איך עשה ח' מלאים (ואי חד) [ואיתאחר] קיבוע עד יום ה' הלא קדם המולד ב' ימים לקיבוע ולעיל אסקינן דלא עבדינן ח' מלאים אלא כשאותה שנה מעוברת ומתארע כך דלא מקדים כי אם חד יומא לקיבוע ואם כן לפירושו היה הדבר אשתקד שהמולד היה ביום ג' אחר י"ח שעות ולא נראית עד יום ד' ולא קדם ראיית המולד לקיבוע רק חד יומא ואם כן קשה טובא דכי שדינן ה' כ"א תקפ"ט על יום ג' י"ח יהיה השנה זו ביום ב' ט"ו שעות והקיבוע היה ביום אחד ואיך נראה החודש בזמנו גם לפי מה דפי' לעיל דמקדים לא הוי אם אינו קודם י"ח שעות אחרונות שביום ויכול להיות דאשתקד המולד ביום ג' לשש שעות ולבני בבל לא נראית עד יום ד' אכתי דכי שדית ה' כ"א תקפ"ט על ג' שש שעות הוי המולד השתא ביום ב' וג' שעות ואכתי לא הוי בזמנו ושמא נראה חודש בזמנו לאו דווקא דביום שאחר קיבוע קרי ליה זמנו דבשביל איחור יום א' המולד לקיבוע אין בכך כלום דלאו אדעתייהו דאינשי הלכך כשהמולד למחרתו דקיבוע כמו ביומא דקיבוע:

דף י.

(**שייך למתני'**) **אין פוחתין מכ"א תקיעות במקדש בכל' יום** - ומפרש בסוכה (דף נג:) שלשה לפתיחת שערים ותשע לתמיד של שחר שהיו הלוים אומרים שירה בשעת נסכים והיה בו ג' פרקים לכל פרק תקעו והריעו ותקעו:

(**שייך למתני'**) **ולא מוסיפין על ששה** - פירש"י לא איתפריש טעמא אין פוחתין מב' חלילים ולא מוסיפין על י"ב כנגד י"ב יום שחליל מכה:

יש ספרים שגורסין בית הפגריס בסמ"ך ויש שגורסין בית הפגרים במ"ם וכן כתוב בתוספתא (פ"א) ופסוק (ירמיהו לא) העמק הפגרים:

הפוחת לא יפחות מז' - לרבי יהודה דאמר ליכא תקיעות כי אם שבעה משום דקר"ק חשיב תקיעה אחת והא דאמר בשבת פרק במה מדליקין (שבת דף לה:) שהיו תוקעין ערב שבת ששה תקיעות כדי לבטל העם מן המלאכה לא הוי אלא תרתי אליבא דרבי יהודה דקחשיב לקר"ק תקיעה אחת אלא ו' נקט אליבא דרבנן וחשבינן קר"ק בשלשה תקיעות:

אין בין תקיעה לתרועה ולא כלום - ומסיק דאתא כרבי יהודה דקאמר קר"ק חדא תקיעה וה"נ לרבנן דאסור להפסיק התקיעות ומכאן נראה לר' דאסור להפסיק בין שברים לתקיעות דהא מספקא לן [אי] גנוחי גנח וילולי יליל בהדי הדדי ולכך אנו עושים שברים ותרועה בהדי הדדי בחד תקיעה מספק ואסור להפסיק ביניהן ואם נאנס בתרועה ולא

יכול לעשות מפני קוצר רוחו או מפני שום אונס יחזור לשברים והודה לו רבי מכאן משמע דאסור להפסיק בין תקיעה לתקיעה והא דאמרינן בשבת (שם) שהיו מפסיקין [דאמרינן] התקיעה הראשונה היתה כדי לבטל העם שבשדות שנייה להבטיל העיר וחנויותיה כו' שאני התם כיון דתקנום כן כדי להיות כל אחת ואחת סימן לדבר אחד לאו הפסק קחשיב ליה:

שמונה עשר ימים - הא דלא חשיב ערב פסח דאז הוו להו י"ט משום דלא הוי אלא במקדש לא חשיב ליה:

י"ח ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל - פי' ובשאר ימים אין אומרים אותו כלל דליכא לפרושי בשאר ימים אין גומרין אותו אבל קורין אותו בדילוג מדקאמר ר"ח איקרי מועד לימא משמע דסובר דאין אומרין בר"ח כלל וכן הא דקאמר מאי שנא בחג דאמרינן ובפסח דלא אמרינן משמע דאין חובה לאומרו כלל בר"ח ובפסח וכן משמע בהך דמסכת תענית (דף כח:) רב איקלע לבבל חזינהו דקרו הלילא בר"ח קסבר לאפסוקינהו כיון דשמע דקמדלגי אמר מנהג אבותיהם בידיהם משמע שרב היה סבור שלא היו אומרים אותו כלל וא"כ ודאי מה שאנו אומרים אותו אינו אלא מנהג בעלמא ואינו חובה כמו בי"ח ימים ומ"מ אומר ר"ת דצריך לברך עליו דכך משמע הך דסבר לאפסוקינהו (דכיון) שמברכין עליו דאל"כ מיד שראה רב שלא ברכו לפניו מיד היה יכול להבין שלא היה חובה אלא מנהג אלא ש"מ שברכו וכן משמע מהך דריש פ"ב דברכות (דף יד:) דקאמר רבא הילכתא שמונה עשר ימים שהיחיד גומר בהן ההלל בין פרק לפרק פוסק באמצע הפרק אינו פוסק ימים שאין היחיד גומר בהן ההלל אפילו באמצע הפרק פוסק ואם אין מברכין עליו מאי הפסקה איכא בדבר ותו מפני רשות נמי יפסיק ועד כאן לא איבעיא ליה אלא מפני היראה ומפני הכבוד ולא דמי להאי דקאמר פרק לולב וערבה (סוכה דף מד:) אמנהגא לא מברכינן ה"מ טלטול דמנהג כמו ערבה אבל אקריאה דמנהג מברכין שפיר והא דקאמר התם בפ"ד דתענית (דף כח:) תנא יחיד לא יתחיל ואם התחיל גומר פי' יחיד אין צריך להתחיל ואם התחיל גומר ובדילוג משמע דציבור חייבין היינו ממנהג בעלמא וק"ק רב דסבר לאפסוקינהו התניא הכא דציבור חייבין לקרותו וגם יחיד נמי גומר כשהתחיל ור"ח פי' יחיד לא יתחיל בברכה ואם התחיל בברכה גומר ומ"מ נקוט (דרבינו שמשון) [דר"ת] בידך דטוב לברך ליחיד נמי בתחילה דנהי דודאי אין מחוייב לאמרו מ"מ מאחר שמזקיק עצמו לכך אין זה ברכה לבטלה כמו שהנשים מברכות על נטילת לולב שאינו לבטלה אע"פ דפטורות מ"מ הם רשאות ליטלו ואין זה ברכה לבטלה. פסק:

דף י:

אמרו מלאכי השרת מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בר"ה וביום הכיפורים - אבל לא קאמר מפני מה אין אנו אומרים שירה משמע שמלאכי השרת אומרים שירה ולכך אומר ר"י דבר"ה וביום הכיפורים אין לדלג והחיות ישוררו וכרובים יפארו:

ועליהם אמר דוד נחושת ממורט - פ"ה על נחושת שמוציא בהם מיהו קשה דהאי קרא בעלמא במלכים דכתיב נחשת ממורט ובדברי הימים (ב ד) כתיב נחשת מרוק ומאי קאמר ועליהם אמר דוד ונראה לר"י דה"ג ועליהם אמר קרא נחשת ממורט נחושת (ממורק):

הרדוליס בסמ"ך גריס רש"י ונראה לר' הרדוולים במ"ם וכן יש בבראשית רבה ערדולין בעיר ומדינה נהפכה פירוש ערדוולין כמו הרדוולין והם מיני כלי זמר מ"ם מתחלפת בנו"ן הרדוולים זהו תרגום של עוגב:

מגריפה היתה במקדש - פי' בקונטרס שגורפין בה הדשן וקשה דהא היתה כלי זמר אלא נראה לפרש דשני מיני מגריפות היו אחת לדשן ואחת של שיר:

דף יא.

לא דכ"ע עיקר שירה בפה - קשה בפרק החליל (סוכה נא.) קאמר דאי עיקר שירה בפה אין שיר של קרבן נמי דחי שבת וי"ט לעשותו בכלי וא"כ מתני' דקתני י"ב ימים החליל מכה מני וי"ל דודאי תנאי דמתניתין אית להו עיקר שירה בפה אבל איכא תנא דרבי יוסי בר יהודה התם דאמר דשיר בכלי (דקרבן) דחי שבת וי"ט ואתי רישא כוותיה:

השיר מעכב הקרבן - קשה דהא השיר בשעת ניסוך והניסוך אין מעכבת הקרבן דאדם מביא זבחו היום ונסכים מכאן עד ארבעה ימים (מנחות דף טו:) ונראה לפרש שיר מעכב את הקרבן היינו ניסוך שאם אין שירה אין ניסוך:

משמח לב איקרי טוב לא איקרי - וא"ת והכתיב (משלי ד) לקח טוב נתתי לכם (תהלים קיט) טוב לי תורת פיך וי"ל דה"ק משמח לב איקרי טוב שסמוך (ללב) לשמחה ומשמעותו לשון שמחה א"נ טוב הסמוך ללב לא איקרי וא"ת והא כתיב (רות ג) וייטב לבו ופירש"י שיש במדרש וייטב לבו בתלמוד תורה וה"נ דרשינן שבת (דף סג:) ויטיבך לבך על תלמוד תורה וי"ל דלא כתיבי בהדיא ולפ"ז לא הוי אתי שפיר הא דמקשה ואימא ביכורים דהא טוב סמוך ללב לא איקרו וי"ל דה"נ משני דבעינן טוב הסמוך ללב ומיהו כיון דהיה יודע דבעינן טוב הסמוך ללב מעיקרא שוב לא צריך להקשות עוד מביכורים ולשון ראשון עיקר:

מנין לביכורים שטעונין שירה - פרש"י (דתנא) שהיו טעונין שירה [כדתנן במס' ביכורים] (פ"ג מ"ד) החליל (היה) מכה לפניהם [כו'] והא דפריך איני והא אמר ר' שמואל בר נחמני ומקשה לרבי שמואל בר נחמני אך יש תימה אמאי לא מקשה ליה בהדיא מן המשנה וי"ל שהש"ס לא הביא המשנה דזרעים וגם מילתיה דר' שמואל בר נחמני לא אייתי ליה הש"ס אלא אגב גררא הלכך לא פריך אלא הכי ולרבי נראה ששיר המשנה על ביכורים אינו עיקר השיר כ"א לשמחה בעלמא הלכך לא פריך מינה לר' שמואל בר נחמני ולא כפירש"י ויש תימה דלא איירי המשנה בעיקר שיר כלל ועוד הקשה ר' אלחנן היכי מוקי לה למשנת ביכורים הכא בהביא ענבים ודרכן דהא בכל הביכורים מיירי בתאנים וחטין וכל ז' המינין ואין לפרש דה"ק שאם הביא ענבים בביכורים ודרכן לאחר כך שלא תפקע מהם קדושת הביכורים אע"ג דכתיב בקרא פרי דהתם תניא בחולין פרק העור והרוטב (חולין דף קכ:) אין מביאין ביכורים משקה אלא היוצא מן הזיתים ומן הענבים אלמא שהמשקה מהם חשוב לביכורים אלא דיש לפרש הביא ענבים ודרכם פי' הפריש ענבים ודרכם מנין שכשרים לביכורים ת"ל תביא והא דתניא אין מביאין ביכורים משקה אלא היוצא מן הזיתים ומן הענבים דמשמע לכתחילה מביאין יש לפרשו בדיעבד דהא קרא כתיב שאומרים שיר על ביכורים והיכי כתב קרא בדיעבד ונראה לפרש דמיירי לכתחלה וה"פ הביא ענבים ודרכן מנין שיביאם לכתחילה ת"ל תביא דמשמע לכתחילה ומשנת ביכורים נמי אתיא שפיר דמיירי במשקין היוצאין מזיתים וענבים שאומרים עליהם שירה לכתחילה ואיידי דתקנו עליהם שירה תקנו נמי בכל הביכורים של ז' המינים ולא קשיא מידי מכל מה שהקשיתי לעיל וצ"ע בירושלמי:

אל תיקרי ישור אלא ישיר - תימה דכמה קראי איכא בדברי הימים (א ט) בני פלוני משוררים וי"ל דבעי לאשכוחי דשירה מן התורה לכך דייק ליה מהך קרא דכתיב ישור במשא וכתיב עבודת משא אי נמי מפיק מקראי שהיא עבודה וזר חייב עליה מיתה:

דף יא:

מהכא ויהי כאחד למחצצרים - ובקרא (במדבר י':י') כתיב ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם אלמא איכא שירה [מן התורה]:

משוער ששורר - דבדברי הימים (א ט) כתיב משפחות שהיו משוערים ומשפחות שהיו משוררים:

מיתיבי - פ"ה לא ידענא האי אזהרה מהיכא היא ורבינו מנחם נ"ע פי' דכתיב (במדבר ח':כ"ו) לשמור משמרת ועבודה לא יעבוד וכתיב (שם) ככה תעשה ללוים במשמרותם:

דמר סבר במיתה - אם משוער לבדו וגזרו בו רבנן מסייע עם אחר ומ"ס באזהרה ולא גזרו רבנן אם בא לסייע:

עולת נדבת ציבור טעונה שיר - כגון עולת קיץ אבל דיחיד אפי' חובתו אין טעונה נסכים:

אלא אמר רמי בריה דרב ייבא כבש הבא עם העומר קא מיבעיא ליה - טובא תימה מאי ס"ד דהא אתמול הקריבו תמידין ומוספין אמאי לא אימלך אלא ממוסף ט"ז דניסן:

איבעיא להו אי איקבע ר"ח - וקשה לרש"י דבדברי הימים כתיב האי קרא מקמי ויועץ המלך לעשות הפסח בחדש השני:

אלא אמר רב (**שימי**) [**אשי**] **מידי דהוי אשליח דציבורא דממליך** - ולעולם לא תפשוט דנימא דכבש הבא עם העומר הוה:

שירה דיומא לה' הארץ ומלואה (**תהילים כ"ד:א'**) - ואם עולת קיץ טעונה שירה היינו שיר שאמרו בתמיד של שחר בו ביום:

אי הכי בעולת נדבה - פי' בקונטרס ותפשוט בעיא דרבי אבין:

לעולותיכם ולזבחי שלמיכם מה עולה קדשי קדשים אף שלמים כו' ומה שלמים שקבוע להן זמן וכו' - והא ברייתא איתא נמי בזבחים בפ' איזהו מקומן (זבחים דף נה.) ומתניא הכי מה עולה קדשי קדשים אף שלמים קדשי קדשים מה עולה טעונה צפון אף שלמים כו' וליכא התם ומה שלמים שקבוע להם זמן וכו' כדאיתא הכא ושמא כל זה דטעונין צפון ודקבוע להם זמן היא ברייתא וכן היה שונה אותה רב מרי הכי והתם תניא מה שהיה צריך ממנה א"נ אין בברייתא כי אם עולה קדשי קדשים אף שלמים קדשי קדשים (ה"נ ומקשינן) לענין קביעות זמן ולענין טעונה צפון דזבחים. רבינו אלחנן:

דף יב.

נסכים הבאים בפני עצמן טעונין שירה או לאו - פי' נסכים מקרבן ציבור שלא הקריבו ביומו ולמחר מקריבין כדדרשי' (מנחות דף מד:) ומנחתם עד עשרה ימים וליכא לפרושי אם התנדב אדם מנחת נסכים דאפי' הביאו קרבן חובה קרבנו אין טעון נסכים ומיירי ודאי שמקריבה ביום אבל מקריבה בלילה [הא] א"ר אלעזר מה כפרה ביום אף שירה ביום:

ותסברא שירה דיומיה לה' - ואי נמי נסכים הבאים בפני עצמן טעונים שירה היינו שיר של יום שמביאין אותו ולא שיר שהיה ראוי ביום הבאת קרבן:

מחד בשבוע לחד בשבוע - למפרע קחשיב ט"ו שנה:

אמר רבינא - בי"ד אחר שנה שהוכתה העיר [דהיינו] בשנת ט"ו לחורבן אז היה יובל:

אי הכי - דהוה שנת ט"ו לחורבן עשרין וה' הויין כ"ו הויין דאמר מר גלו בז' פי' בז' לכיבוש יהויקים שכיבש בד' למלכותו והוא מלך י"א שנה ובאותה שנה הרג יהויקים

והמליך יהויכין בנו ג' חדשים ולתקופת השנה באותה שנה הגלהו לבבל והחרש והמסגר ואז היה גלות דיחזקאל:
גלו בי"ח לכיבוש היינו כשהוכתה העיר:
משבע שגלו בה עד תמניסר שחרבה העיר - בלא תמניסר עצמו שהוא מנין דט"ו חדסר דשנה שביעית שגלו בה היא היתה שנה אחרונה ליהויקים ושוב מלך צדקיהו י' שנים לפני שנת החורבן וט"ו כ"ו הויין בשלמא אי אמרינן די"ד שנה לחורבן עצמו קאמר ניחא די"ד וי"א הם כ"ה אלא כיון דאמר דהוה שנת ט"ו קשיא ומצית לשנויי דשנה שגלו בה היא היתה שנה ראשונה לצדקיהו וליכא אלא י' שנים מן הגלות עד שנת של חורבן אלא קים ליה דאינו כן דהגלות היה באותה שנה שנמנית ליהויקים א"כ איכא אחד עשר שנה:
ולדידך מי ניחא - מכדי גלו בי"ט שנה והיינו כשהוכתה העיר מז' עד י"ט י"ב הוו וארבסרי כ"ו הויין ומצי למיפרך לפי שיטתן שהיה סבור די"ח וי"ט שני גליות דא"כ היכי מתוקמא אי הוכתה בי"ח לא הוכתה בי"ט ואין להקפיד דסוגיא בעלמא הוא ולמסקנא ניחא:

דף יב:

הוה ליה בשיתא בשבוע - פי' דמנין ת"כ שנים כלה בשית בשבוע והחורבן היה בשנת כ"א דהכי מוכחא סוגיא דלא חרב הבית בשניה עד שנת כ"א ובית ראשון שעמד ת"י שנים חרב בשנת עשר עצמו הכי מוכח כל הסוגיא נמצא בית חרב בתחילת יובל כלומר בשנת יובל עצמה דהחורבן בשנת ת"י. רש"י:
אלא צא מהם שבע שכיבשו וז' שחילקו - וישאר ל"ו ובאותה שנה חרבה העיר דהוי מוצאי שביעי' ואי רבי יהודה אייתי שבסרי מי"ז יובלות הרי נ"ג שנה הוה ליה בתלתא בשבוע והוא הדין דמצי למיפרך לר' יהודה אם כן היכי משכחת קרא דיחזקאל היה בי"ד לחורבן:
הנך שנים דאגלינהו סנחריב - ול"ג תלת שנים כי טובא הוו שהרי משנה לחזקיהו עד שבעה עשר ליאשיהו שהחזירם ירמיהו הוא קרוב למאה שנה ועוד הקשה רש"י על זה הלשון ושיבוש הוא:
הנך שני דאגלינהו סנחריב עד דאתא ירמיהו ואהדרינהו לא קחשיב - והחזירם בי"ח ליאשיהו ומנה י"ד ליאשיהו דמלך ל"א וכ"ב דיהויקים וצדקיהו הרי ל"ו שנה ובשנת ל"ו חרבה וא"ת א"כ מאי קאמר בברייתא אם אתה אומר משנכנסו מנו נמצא בית חרב בתחילת יובל הא ליתא דכשגלו פסקו מלמנות יובלות וכשהחזירום החזירו למנות

ולקדש ותו לא היה רק ל"ו שנה עד החורבן ואומר רבי דההיא ברייתא אתיא כרבנן דאמרי דשנת נ' אינו ממנין שמיטין ולדידהו כשגלו [נהי] נמי דלא מנו יובלות שמיטין מונין ומקדשין והיו מונין יובלות לקדש בו שמיטין דהכי איתא שילהי מכילתין לא מנו יובלות אלא לקדש שמיטין וא"כ כשהחזירום ירמיהו לא התחילו למנות תחילת היובל אלא לאותו חשבון עצמו שהיו מונין ולכך קאמר שאם מנו משנכנסו בית חרב בשנת יובל אבל לר' יהודה דאמר שנת נ' עצמו ממנין השמיטין ובשנים שגלו העשרת שבטים לא היו מונין שמיטין ולא יובלות כלל וא"כ כשהחזירם ירמיה ונהג יובל הוצרכו לחזור ולהתחיל מניינם:

משמרתו של יהויריב בשניה מי הואי - הקשה רבינו אלחנן דהא אמרי' ב"ק (דף קי.) נתן הכסף לידעיה ואת האשם ליהויריב אלמא שהיה בבית שני ויש לומר דהא מתני' מיתניא סמוך לבית ראשון אי נמי לא יהויריב דווקא אלא המשמר תחת יהויריב:

דף יג.

שאפי' משמרתו של יהויריב עולה - פרש"י ששוב לא עלה וזהו תימה דמנא ליה ששוב לא עלה דהא משמע שיכול לעלות מדקאמר שאפילו משמרתו של יהויריב עולה ועוד הקשה רבינו אלחנן דהרבה עלו ואין פשוט לנו שלא עלה ואמר רבי דמכל מקום יכול להיות שעלה יהויריב והכא קא פריך הכי משמרתו של יהויריב בשניה מי הואי כי כ"ד היו אלו נגד המשמרות שלא עלו שחלוקות לארבע ועשרים משמרות ושימשו תחתיהם:

הנך שית עד דסליק עזרא וקדיש לא קחשיב - צריך עיון למאי דפירשתי דכי נמי גלו השבטים מנו נמי יובלות כדי לקדש השמיטין א"כ בגלות דבבל קודם דסליק עזרא נמי היו מונין ואמאי התחילו למנות כי סליק עזרא וי"ל דלא דמי דודאי בעוד ישראל על אדמתם כי נמי אין יובל נוהג שמיטה נוהג בחרישה וזריעה והיו מקדשין אבל בגלות לא היו מקדשין כלל שביעית וצ"ע דכי נמי היו בגולה היו צריכין לקדש שביעית מפני שמיטת כספים שנוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ ואם הוא כך דשביעית אינו תלוי ביובל כי נמי ישראל בגלות ואינן כלל על אדמתן למה לא ימנו שמיטין כמו מקצת ישראל על אדמתן ואף על גב דאין כל יושביה עליה מונין שביעית אף על גב שאין מונין יובל:

אותו זמן לשנה הבאה - שהוא שלש (ועשרים) באדר עלה עזרא מבבל ועלה ירושלים בחדש החמישי שאיחר במהלך הדרך מחדש אדר עד חדש אב:

כלב כמה הוי בר תמנין נכי תרתין - והקשה רבינו אלחנן והא מנין לנו שבשנה שניה דווקא היה כלב בן מ' שנה דאז הוה כי עבר ישראל את הירדן בר תמנין נכי תרין שמא

התחיל שנת הארבעים ואחד שלו ובשילוח מרגלים היה בסוף הארבעים שהרי שנות כלב לא מצינו וכשעברו ישראל את הירדן הוה בר תמנין נכי חד ומנא להש"ס הא דז' כיבשו וז' חילקו ואמר רבי דלא בא הכתוב לסתום אלא לפרש דמה לנו לשנות כלב אם לא להודיענו בודאי שז' כיבשו וז' חילקו:

מאי כדי לשבת סימנא בעלמא - הכא מפרש מעיקרא דכדי לשבת סימנא בעלמא אבל במנחות פרק התכלת (מנחות דף מט: ושם) לא אמר הכי עד דבמסקנא דקאמר התם אמר רבינא לרב אשי הני ששה שבעה הוו דהא איכא צפרא דחד בשבתא דווקא נקט לשבת וה"פ אם היו ב' ימים ראש השנה ביום החמישי וביום ששי ביום הראשון יבקרו התמיד שהוא ארבעה ימים קודם שחיטתו של ה' בשבת ושל יום ו' שהוא שני לר"ה יבקרו ביום שני שהוא ד' ימים קודם שחיטתו וכן של שבת מבקרו ביום ג' ופריך שבעה הוו דהא איכא צפרא דחד בשבתא שגם הוא טעון ביקור ד' ימים קודם שחיטתו וא"כ היאך יפחתו מז':

דף יג:

ומוסיפין עד עולם עד כמה אמר רב הונא ואמרי לה כו' - ואמר רבי דהא ודאי פשיטא שיוכלו להוסיף עד העולם אלא בעי עד כמה יהא הידור מצוה וא"צ לחפש יותר אחר כהנים אמר רב הונא עד ק"כ דהא אשכחן בקרא (דברי הימים ב ה) שחפשו אחרי ק"כ כהנים לתקוע בחצוצרות ולא יותר אי נמי דהא פשיטא דאין מוסיפין עד העולם שאם יוסיפו יותר עירבוב קלא אמר רב הונא עד ק"כ כהנים יכול להוסיף דהא אשכחנא בקרא דלא חיישינן לעירבוב קלא:

[**אין**] **פוחתין מי"ב לוים העומדין על הדוכן** - בכל יום כשאומרים שירה שנים לנבלים וט' כינורות וצלצל הרי י"ב ושתי חצוצרות כהנים תוקעים בהן ולא לוים והכי תנן פרק בתרא דתמיד (דף לג:) ושני כהנים עומדים על שולחן החלבים וב' חצוצרות בידם ולא חש התם למתני כינורים וחלילים לפי שלא היו בכהנים אלא בלוים וק"ק דקתני התם והקיש בן ארזא בצילצל ותירץ דחדא מינייהו נקט:

אין קטן נכנס בעזרה מנה"מ אמר ר' יוחנן [דאמר קרא] ויעמוד ישוע בניו ואחיו קדמיאל - והקשה רבינו אלחנן היכי ילפינן דקטן נכנס לעזרה לשיר בשעה שהלוים עומדים לדוכן ואמר ר"י דרבי ליה מיתורא דקרא כתיב בניהם ואחיהם הלוים וכתיב ישוע בניו קדמיאל ובניו בני יהודה בני (מורד) [חנדד] בניהם למה לי והלא הזכיר כל אחד בניו אלא ש"מ דלהכי כתביה דהוה מיותר ומשמע קטנים:

יש בערכין:
(**שייך לדף י"ד ע"א**) **מה בין שדה מקנה לשדה אחוזה כו'** - והוא הדין דהוה מצי למימר חילוק אחר בין שדה אחוזה לשדה מקנה שבשדה אחוזה אם הקדישו וגאלו אחר מתחלק לכהנים ביובל ובשדה מקנה אם הקדישו וגאלו אחר חוזר לבעלים ביובל ולא נחת לפרושי אלא חילוק דשייך כשהוא עצמו פודהו:

דף יד.

בעובד כוכבים לא משכחת - משום דלאו בני אחוזה נינהו ואע"ג דאמרינן (קדושין דף יז:) עובד כוכבים יורש אביו דבר תורה מ"מ לא היה להם אחוזה בארץ ודין זה לא שייך כי אם בא"י דמצוה היא התלויה בארץ ועובד כוכבים אין לו נחלה בארץ:
הקדיש שלשה אילנות ממטע עשרה לבית סאה - והנך אילנות בנטיעות איירי דאילו גדולים בשלשה [אילנות] לבית סאה סגי:
פחות מכאן או יתר על כן לא הקדיש את הקרקעות - ממטע עשרה לבית סאה מגיע לכל אילן ואילן ר"נ אמות ותימה דבפרק המוכר [את] הספינה (ב"ב דף פב.) תניא הקונה שלשה אילנות והם מד' אמות עד ט"ז קנה תחתיהן וביניהן וצידיהן כמלא אורה וסלו אלמא לא חשבינן להו כרצופין כשאין בין זה לזה כי אם ח' אמות על ח' אמות בריבוע דהיינו ס"ד אמות לכל אחד ואית ליה קרקע בהכי והכא אמרי' דפחות מר"נ אמות לא הקדיש הקרקע ואור"י דיש חילוק בין מוכר למקדיש במוכר לא בעינן כולי האי מיהו תימה דהכא אמרי' דיתר על כן אין לו קרקע וגבי מוכר אמרי' עד ט"ז אמות על ט"ז אמות דהיינו רנ"ו ולא חשבינן להו כמפוזרים יותר מדאי ויש להו קרקע וצ"ל דהני ט"ז אמות דגבי מכירה מיירי בעיגולא והריבוע יתר על העיגול רביע נמצא דגבי מכירה לא בעינן כולי האי כמו מקדיש והקשה רבינו שמואל בבבא בתרא מהא דתניא בתוספתא דאין חילוק בין מוכר למקדיש לדין זה לקנות קרקע ותירץ דתנאי היא מיהו תימה דר' שמעון אית ליה התם דח' אמות בין זה לזה לא חשיב יותר מדאי אף לענין הקדש ובריייתא דהכא במטע עשרה לבית סאה מוקי לה הכא בסמוך כר' שמעון וי"ל דלא מוקי כר' שמעון כ"א מדין דמקדיש בעין רעה מקדיש אבל מדין שיעור נטיעת האילנות לא הוי כר' שמעון:

דף יד:

איבעיא להו לרבנן אית להו גז"ש ומפקין ליה לחומש או דלמא כו' - קשה לרבינו אלחנן אמאי לא נילף מינהון ג"ש נהי דבנין אב לא ילפינן מינייהו מ"מ ג"ש נילף מינייהו ונראה

לר' מדאיצטריך למיכתב חומש גבי מקדיש שדה אחוזה וגבי מקדיש את ביתו ומצינו למילף חד מחבריה בג"ש ולא ילפינן אלא כתב חומש לכל חד וחד ש"מ שני כתובין הבאים כאחד ולא ילפינן מינייהו בעלמא אפילו בג"ש:

(**לעיל**) **הוו להו שני כתובין הבאין כאחד** - וא"ת מה ענין זה לשני כתובין הבאין כאחד כיון דגבי שדה מקנה איכא ג"ש למילף חומש משדה אחוזה וגבי מקדיש בית ליכא ג"ש ושמא הכא דכתיב והעריך גבי מקדיש בית כמאן דכתיב וחשב או שמא י"ל וחשב אין זו ג"ש גמורה אע"ג דקרי ליה הספר ג"ש וה"נ אשכחן בפ"ק דב"ק (דף ו:) גבי נאמר שדה למעלה ונאמר שדה למטה קרי ליה התם ג"ש ואור"י דאינו ג"ש גמורה או שמא י"ל משום דכתיב קודש גבי מקדיש שדה אחוזה וכתיב נמי קודש [גבי] מקדיש בית וקודש קודש ג"ש גמורה היא מש"ה קרי ליה ב' כתובין הבאים כאחד:

במועד אין בתם לא לימא מתני' דלא כרבי עקיבא כו' - אסיפא דסיפא קאי דקתני חבל בזה ובזה משלם נזק שלם אבל לא מצי למימר דקאי אהמית העבד ולא אהמית בן חורין דבהא לא פליג רבי עקיבא דתם אינו משלם לא כופר ולא שלשים של עבד כדאיתא בב"ק בפ' שור שנגח ד' וה' (בבא קמא דף מב:):

בושת הכל לפי המבייש והמתבייש - ופגם מפרש בכתובות (דף מ:) אומדים כמה אדם רוצה ליתן בשפחה בתולה יותר מבעולה להשיאה לעבדו שעשה לו קורת רוח:

יאמרו בת מלכים חמשים בת הדיוט חמשים - יש תימה קצת דבמשנה תני אחד הגדולה שבכהונה ואחד הקטנה שבישראל נותן חמשים ומאי שנא דהכא מזכיר בגמ' הגדולה בת מלכים ובמשנה תנא גדולה שבכהונה:

דף טו.

אילו באו עליה שנים אחד כדרכה ואחד שלא כדרכה - פרש"י אחד בא עליה תחילה שלא כדרכה ואחד בא עליה כדרכה דאכתי היא בתולה ויש לה קנס ויאמרו זה שבעל פגומה דליכא בושת כולי האי יהיב נ' סלעים ואילו בעל בתולה שלימה דעלמא לא יהיב נמי אלא חמשים ורש"י פירש בפ' בן סורר ומורה (סנהדרין דף עג:) גבי האי דאמר לא משלם עד גמר ביאה ופרש"י שם שהוא מוציא בתולים משמע דבעינן השרת בתולים להתחייב קנס ואינו כן דהא איתא בפ"ק דקדושין (דף ט:) באו עליה י' בני אדם ועדיין היא בתולה פירוש כגון שבאו עליה שלא כדרכה ר' אומר אומר אני הראשון בסקילה וכולהו בחנק וא"ר זירא עלה מודה ר' לענין קנס דכולהו משלמי לפיכך פר"י יאמרו בעל פגומה חמשים זהובים אותו שבעל אחריו כדרכה [בעל שלימה חמשים זהובים אותו

שבעל ראשון שלא כדרכה דאז היתה שלימה מיהו לכל הפירושים צ"ל דאותו שבעל שלא כדרכה היה ראשון ובספרים כתוב אותו שבעל כדרכה ולפירוש ר"י ק"ק דהוה מצי למימר באו עליה שנים שלא כדרכה]:

לעיל אל תקרי ממנו אלא ממנו פירוש אל תקרי ממנו רפי אלא ממנו דגש ואינו כן שכל ממנו שבתורה דגושין ואינו מחליף כלל זה בזה וכן מצינו בסיפרי ולא נס ליחה אין כתיב כאן אלא ולא נס ליחה:

כשם שאנו עולין מצד זה (**אמרו**) **כך מצרים עולין מצד אחר** - יש לתמוה איך היו ישראל באותו הדור כ"כ מקטני אמנה שסברו שכך יעשה הקב"ה נסים למצרים להעבירם מארצם לא"י ואומר ר' בשם אביו רבי שמואל שישראל לא עברו הים לרחבו מצד זה לזה שא"כ היו ממהרים ללכת אל א"י אלא רצועה אחת עברו בים לאורך הים עד שפנו למדבר לצד אחד כי לא היו יכולין ללכת מכל צד אם לא יעברו הים ומצרים היו להם מימינם ומשמאלם לפיכך עברו הים רצועה אחת עד שפנו למדבר מצד אחד וזה כשם שאנו עולין מצד זה ובאנו' למדבר כך מצרים עולין מצד אחר מן המדבר וירדפו אחרינו וישיגו כי סבורים שלא יעברו המצריים בים אלא יבאו מצד אחר ובהכי ניחא הא דכתיב (במדבר לג) ויסעו ממרה וגו' ויחנו על ים סוף ואם עברו רוחב הים עד עבר הים מצד אחר היאך פגעו עוד בים וכי חזרו לאחוריהם אלא ש"מ לאחר שנסעו באורך הים ויצאו כמו כן לאורך הים לדרום מצרים שמצרים כמו כן לרוח דרומית של א"י קרוב לסוף דרומית לצד מערב ונילוס מפסיק בין מצרים ובין א"י והים מצד דרומית של ארץ מצרים ממזרח למערב ונסעו לחוף הים מצפון הים שהוא דרומית של מצרים ואח"כ יצאו לאחר שהלכו כחצי גורן עגולה ויצאו בצד צפוני שלהם שהיא דרומית של ארץ אדום ומזרחית של ארץ מצרים ואח"כ הלכו קצת ימים עד מרה ואח"כ היו עדיין אצל הים וכשהוצרכו ליכנס לא"י לא הוצרכו לעבור הים אלא סיבבו ארץ אדום וארץ מואב שהוא בדרומית של א"י ומזרחית של ארץ מצרים:

אחד ומחצה שבהם - במצרים כתיב (שמות י"ד:ז') שש מאות רכב בחור ובסיסרא כתיב (שופטים ד':ג') תשע מאות רכב ואף על גב דכתיב (שמות י"ד:ז') כל רכב מצרים לא קא חשיב אלא השרים של ארץ מצרים היה נתלה אחר השש מאות רכב ומלכים של סיסרא היו תלוים אחר התשע מאות רכב ברזל ואם חיל אנשים בזה יותר מבזה אינו חושש:

דף טו:

התאוו תאוה - פרש"י התאוו יותר משמע שלא פסק להם השליו רש"י והר"ר יוסף קרא. פירש שפסק להם השליו ראשון והאספסוף אשר בקרבו התאוו תאוה לפי שלא היה להם שליו וירד להם שליו שני:

ואמר ריש לקיש מאי דכתיב זאת תהיה תורת המצורע תורת מוציא שם רע - אמר גרסינן ולא גרסי' ואמר דהא ריש לקיש לא אמר כלל לעיל:

לישנא תליתאי - פרש"י לשון שלישי של רכיל מגלה סוד ואני מצאתי כתוב לישנא תליתאי שהקיפה הקב"ה אחת של עצם ואחת של בשר והוא שלישי בתוכם:

דף טז.

כל מילתא דמיתאמרא באפי תלתא לית בה משום לישנא בישא - פירוש כגון כה"ג דנורא בי פלוני דאיכא למישמע דלא אמרה משום לישנא בישא אבל אם הוא אמר דבר קנטור על חבירו אפילו היה אומרה בפניו אית ביה משום לישנא בישא:

ובחזקתו גבה לבו וגו' - גבי עוזיה כתוב. בדברי הימים כתיב (ד"ה א ה) ויוחנן הוליד [את] עזריה (הכהן) [הוא] אשר כיהן (בתוך) בבית אשר בנה (המלך) שלמה [בירושלים] וצ"ע למה כתיב עליו אשר כיהן יותר מן האחרים שהוא מונה שם כל כהנים גדולים אשר שמשו בבית ראשון והרי מונה לפניו כמה כהנים ולמה כתיב אשר כיהן גבי (עוזיה) [עזרי'] יותר מן האחרים וי"ל לפי שהוא הכניס עצמו להתווכח על הכהונה כשבא עוזיה יותר מן האחרים:

אבנט מכפר על הרהור הלב - אהיכא דאיתא ואבנט הוא כמו חגור של שש ארוכה מאד ואיתא נמי במדרש שהיה הכהן מקיפו סביביו ב' פעמים כנגד לב של אדם:

הא דאהנו מעשיו - פירש רש"י שנתקוטטו על ידו ואי קשיא אמאי לא מותיב ליה משפיכות דמים וגילוי עריות דקאמר לעיל נגעים באין עליהם והכא תניא דבגדי כהונה מכפרים תריץ דהא דתני בגדי כהונה מכפרי' לאו עליה דידיה אלא על אחרים דע"י שפיכות דמים נענשים העולם דכתיב (במדבר ל"ה:ל"ג) כי הדם הוא יחניף ובגילוי עריות כתיב ותטמא הארץ ואפקוד עונה עליה אבל לשון הרע לא אשכחן דאיענשי ביה אחריני לשון רש"י ולא נהירא שהרי במסכת שבועות (דף לט.) אומר דעל כל העבירות אחרים נענשים עליהם אם יש בידם למחות ואי אין בידם למחות אפי' ג"ע וש"ד נמי לא ואור"י דמשפיכות דמים לא קשיא מידי לפי שיש עליה מיתת ב"ד ובגדי כהונ' מכפרין על המיתה אבל נגעים מיהא באין עליו ועוד יש מפרש דהאי דמשני הש"ס הא דאהנו

מעשיו הא דלא אהנו מעשיו קאי נמי אשפיכות דמים וגילוי עריות וה"פ אהנו מעשיו היינו כשהרג ממש ועליו אין בגדי כהונה מכפרים אלא נגעים באין עליו לא אהנו מעשיו כגון שלא הרג ממש אלא שהלבין פני חבירו ברבים דקיימא לן (ב"מ דף נח:) כל המלבין פני חבירו ברבים כאילו שופך דמים ועל זה בגדי כהונה מכפרים וכן גילוי עריות ממש אהנו מעשיו ולא אהנו מעשיו זהו כי הא דאמרי' (שבת דף נה:) מתוך ששהו קיניהן מעלה עליהם כאילו שכבום:

דף טז:

וענוה שלא לשמה - שעושה עצמו עניו ואינו רוצה להוכיחו ואותה ענוה לא לשם שמים היא אלא שלא ישנאנו וי"מ ענוה שלא לשמה פירוש משום גאוה או שיאמרו אדם עניו הוא ומשפיל עצמו ושותק בחירופו ועלבונו ולא לשם שמים אלא לקנות שם אבל בקונט' שפירש ענוה שלא לשמה שמונע תוכחה מן הצריכים לא ישר אלי דהוה רשע גמור:

חס ליה דליכסוף זרעיה דרב על ידאי - וזהו ענוה שלא לשמה שהניחו לביישו משום כבוד אביו:

ומאן דאמר עד נזיפה הא כתיב הכאה וקללה - ואם תאמר למאן דאמר נמי קללה הא כתיב הכאה וי"ל שמא כדמשני אגב חביבותא דיונתן אי נמי לא דריש ליה קרא דויטל שאול כיון דליתיה בהאי קרא דויחר אף שאול אלא קרא אחרינא הוא:

(**לעיל**) **לעולם אל ישנה אדם מאומנות אביו ומאומנות אבותיו** - ומייתי ראיה שאמו היתה מבני דן ולקח לו אומנות אבותיו:

הכי גרסינן דאמר מר אימיה מדן ואבוה מנפתלי דבדברי הימים (ב ב) כתיב ואמו מבני דן:

דף יז.

מתני' השג יד בנודר והשנים בנידר והערכין בנערך - תימה אמאי לא ערבינהו בהדי הדדי וליתני השנים והערכין בנערך ועוד תימ' אמאי לא תני זכר נותן ערך נקבה ולא איצטריך לקמן לומר הערכי' בנערך כו':

כיצד עני שהעריך את העשיר כו' - (פי' רש"י) לעיל (דף ז:) פרק אין נערכין פחות כו':

השג יד בנודר במעריך הוא - פי' במעריך דוקא לא בנודר כדקאמרי' לקמן בהאומר משקלי (דף כ.) חומר בנדרים מבערכין שהנדרים חלים על הבהמה ועוף ואין נידונין בהשג יד מה שאין כן בערכין (והוא למעוטי מצורע עשיר):

השג יד בנודר כיצד עני שהעריך את העשיר נותן ערך עני - מפי הר"ר מנחם מיאונ"י כגון עשיר שאמר ערכי עלי ושמע עני ואמר זה עלי נותן ערך עני אבל בקרבנות אינו כן הרי שאמר קרבן של מצורע זה עלי כו' אהא פליג רבי ואומר עשיר שאמר ערכי עלי ושמע עני ואומר מה שאמר זה עלי נותן ערך עשיר כמו בקרבנות וכן משמע פי' דמתני':

אבל מדירו עשיר מאי הכי נמי דמייתי בעשירות א"ה מאי אבל בקרבנות אינו כן - והלא בקרבנות כמו כן הדין שאם אמר עשיר קרבנות של מצורע עני זה עלי מביא קרבן עשיר וא"כ מאי חילוק יש בקרבנות לערכין ומשני אחדא פי' אמצורע עשיר ומדירו עני דאילו גבי מצורע אם אמר עני קרבן של מצורע עשיר זה עלי נותן ערך עשיר דלא אזלינן בתר הנודר ובערכין אזלינן בתר הנודר דאילו אמר עשיר ערכי עלי ושמע עני [ואמר] מה שאמר זה עלי נותן ערך עני דאזלינן בתר הנודר ומש"ה איצטריך הוא למעוטי גביה דלא אזלינן בתר נודר כמו בערכין ולרבי דאמר ערכין וקרבן שוין בדין זה אם כן לא איצטריך הוא למעוטי מצורע עשיר שמדירו עני דנותן ערך עשיר שהרי גבי ערכין כן הדין אלא איצטריך הוא למעוטי מצורע עני ומדירו עשיר דס"ד הואיל ורבי בתר חיובא דגברא אזיל ה"נ ניזיל בתר חיובא דגברא ונייתי קרבן עני קמ"ל דלא אבל לרבנן לא איצטריך הוא למעוטי מצורע עני ומדירו עשיר דהואיל דבערכין אזלינן בתר נודר פשיטא דבמצורע נמי אזלינן בתר נודר ולא איצטריך הוא להכי כדפי' וכן פירש רש"י וכי דייקינן בסוגיא דשמעתין כן הוא אבל צריך עיון לרבי דמדמה אמר העשיר ערכי עלי לקרבנות דמצורע עשיר דעני הנודר בעי לאיתויי קרבן עשיר והיינו דוקא כשאמר העני הרי עלי קרבנות מצורע זה לפוטרו ואם אמר כן בערכין מאי טעמא דרבנן כיון שאמר הרי מה שאמר זה עלי לפוטרו אם כן נדר בהדיא חמשים סלעים ואיך נפטר בערך עני:

דף יז:

לפי שמצינו בערכין - תימה בלאו הני טעמא דמצינו בערכין הל"ל גבי מצורע דעני שאמר קרבן מצורע עלי נותן ערך עני מריבויא דאין ידו משגת לרבות את הנודר כדדריש לעיל ויש לומר דמכל מקום אי לא אשכחן בערכין כה"ג לא הוה לן למידרש עני שהעריך את העשיר מריבויא דקרא אם אין ידו משגת:

הכא נמי בתר חיובא דגברא [**אזלינן**] **קמ"ל** - והקשה רבינו אלחנן כיון דאמרי' נמי אליבא דרבי מצורע עני שמדירו עשיר אזלינן בתר חיובא דגברא אי לאו מיעוטא דקרא אם כן בערכין נמי נימא כן דאם אמר עני ערכי עלי ושמע עשיר ואמר מה שאמר זה עלי נותן ערך עני כיון דאין לנו מקרא למעט דלא אזלינן בתר חיובא דגברא התם ותירץ

רבינו אלחנן דשאני גבי מצורע דאית לן למימר דאזלינן בתר חיובא דגברא אי לאו קרא דממעט ליה כיון שאינו נודר אלא קרבן המצורע דוקא אבל גבי ערכין דאמר העשיר מה שאמר זה העני עלי פשיטא [דלא] אזלינן בתר חיובא דגברא שהרי אם לא היה העני חייב כלום אלא שאמר העשיר ערך פלוני עלי היה נותן ערך עשיר וכל שכן אם נתחייב (קרבן) אין לנו לגרעו לעשיר ליתן ערך עני:

אבל בקרבנות [כו'] **אפי' מת** - אין לפרש הא בערכין אם מעריכו הכהן כשהוא עני ימתין עד שימות אביו שהיה עשיר ויתן ערך עשיר דהא אמר בתוספתא דערכין עני שהעריך עצמו אין אומרים לו יעשה מלאכה ויביא ערך עשיר אלא מוטב שיביא ערך עני ואל יביא ערך עשיר לאחר זמן אלמא משמע שאין ממתינין אלא הכי פירושו אפילו מת אביו שהיה גוסס כדמוקי לה בגמ' דקרבן מצורע אם היה אביו גוסס בשעת הבאת חטאת וקודם שהספיק להביא קרבנות מת אביו אין להקדש בהן כלום [אבל בערכין אינו כן] כיון שלא מעריכו הכהן בעניו לתת סלע ועד לא גמר לתת סלע מת אביו והעשיר נותן ערך עשיר אך קשה מאי האי דפריך בגמ' פשיטא והא הרבה אתא לאשמועינן שאם מת אביו קודם שהספיק להביא קרבנותיו והעשיר אין להקדש בהם כלום ויש לומר דקאי אמילתיה דרבי יהודה דאמר עני והעשיר וחזר והעני נותן ערך עשיר אבל בקרבנות מת אביו כגון שהיה גוסס כדמוקי ליה כגון שהיה מתחלה עשיר והעני ועתה קרוב הוא להיות עשיר מירושת אביו אפי' הכי אין להקדש בהן כלום ופריך בגמ' פשיטא דאין להקדש בהן כלום כיון שלא היה לו אותו ממון מעולם:

רבי יהודה סבר דבר המכשירו ומאי ניהו אשם - וא"ת האמר לקמן פר' האומר משקלי עלי (דף כא.) (ובפרק שלישי דנזיר) (דף יט) כשם שחטאתו ואשמו מעכבת כך עולתו מעכבת חטאת ועולה הא לא מכשיר כי אם אשם וי"ל דהא ודאי כולהו מעכבי לאכול בקדשים דהא בחטאת שייכא ביה כפרה יותר מאשם שהרי אשם אין כל עיקרו אלא להכשיר את המצורע שהוא מזין עליו [ועל] הבהונות מדם האשם לכך קרי ליה דבר המכשירו:

עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו (**ונעשה חתנו**) **ואח"כ מתה בתו כשר** - מיירי בשאין בנים לבתו כיון דמוקמי' ליה הכא כר"י דאית ליה לר"י (סנהדרין כז:) היה חתנו ומתה בתו אם יש לה בנים הימנו הרי זה קרוב אבל אם אין לו בנים אין זה קרוב:

דף יח.

ואלא והוא ל"ל לרבי כדאית ליה ולרבנן כדאית להו - וקשיא לרבי מאי דרשי רבנן (הכא הוא) ואם מך הוא מערכך ושמא יש דרשא בשום מקום מהאי הוא דהכא ודרשי' ליה:
לא צריכא שהיה אביו גוסס כו' - פירש בקונט' אבל בערכין בדעת הכהן תליא רחמנא ואי חזי דאביו גוסס אינו מעריכו עד שימות אביו ולא נהירא דלקמן אמרינן אין בהקדש אלא מקומו ושעתו ובסמוך נמי מייתי לה אתה הקשת דמים לערכין ומרגלית לקלים פירוש עני שהעריך עצמו ויש לו מרגלית שאינה שוה עכשיו כי אם כ' סלעים אין אומרים נמתין עד שיבא יום השוק ותעלה לנ' סלעים אלא שמין אותה כמו שהיא עכשיו ולא יתן כ"א כ' סלעים וא"כ למה אנו צריכין להמתין עד שימות אביו לכן נראה לר"י דלא קאי אבל בקרבנות אינו כן אמת אביו אלא אהא דלעיל קאי וסוף מילתא דר' יהודה היא והא דמפרש אח"כ אפי' מת אביו והניח לו כו' מילתא באפי נפשה היא וקרבנות וערכין שוין בו:
שיתן כשעת נתינה - פי' רש"י דבדמים פשיטא ליה דיהיב כשעת נתינה ולא כשעת הנדר דהא כעבד בשוק שמין אותו ואם אמר דמי עלי בתשרי ובניסן בא לב"ד מי יודע מה היה שוה בשעת הנדר ושעת נתינה היינו [שעה] שהוא בא לב"ד לשון רש"י ותימה מאי סברא הוא זה דלמה יש לנו לומר שהיה שוה יותר מעכשיו ואם אנו רואים שהוא חלש עכשיו ואז היה גבור אז ידענו בודאי שהיה שוה יותר ונפסיד ההקדש מאחר שאנו רואים שהיה שוה יותר סלע לכל הפחות לכך אור"י דאין זו סברא אלא שום ראיה מקרא יש בו ועוד דתנן לקמן פרק האומר משקלי (דף כ. ושם) מת הנידר לא יתנו היורשים לפי שאין דמים למתים ואם היה הטעם מסברא דאזלינן בתר נתינה התם לא שייך למימר הך סברא שהרי ידענו שהיה שוה בחייו סלע לכל הפחות וא"כ מפני מה אנו פוטרים היורשים מכל וכל אלא ודאי שום קרא יש בו:
יכול ראשון ולא ראשון בכלל שביעי ולא שביעי בכלל - וא"ת היאך אפשר לומר כן והכתיב (שמות י"ג:ו') שבעת ימים תאכל מצות וי"ל דלחיוב כרת קאמר דכרת בהאי קרא כתיב דכתיב כי כל אוכל מחמצת ונכרתה מיום הראשון עד יום השביעי מש"ה מייתי ת"ל עד יום האחד ועשרים בערב והאי קרא כרת נמי כתיב ביה:

דף יח:

ואי בעית אימא לכל מראה עיני הכהן - ואינו יכול לראות בראש מפני השער וברגל בין אצבע לאצבע וא"ת הכא משמע דפרח בכולו לא שייך ברגל ובאיזהו מקומן (זבחים דף

מט:) לא משמע כך דאיכא התם ר' נתן בן אבטולמוס אמר מנין לפריחה בבגדים שהיא טהורה נאמר קרחת וגבחת בבגדים ונאמר קרחת וגבחת באדם מה להלן פרחה בכולו טהור אף כאן פרחה בכולו טהור והתם מנלן דכתיב מראשו ועד רגליו מה להלן כולו הפך טהור פירוש ברגל אף כאן פי' בראשו כולו הפך טהור [משמע] דפריחה שייך שפיר ברגל דיליף ראש מרגל:

ופדויו מבן חדש ומעלה - וחפשנו אחר מקרא זה ולא מצאנוהו כ"א ופדויו מבן חדש תפדה ושמא דריש הכי מדכתיב ופדויו מבן חדש דמשמע מבן חדש ומעלה מדלא כתיב בן חדש:

שנתו שלו ולא שנתו של עולם - הק' הרב שמואל בן הרב אלחנן ל"ל קרא תיפוק ליה מסברא דאלת"ה היאך נמצא תמידין כשרין לר"ה שאם נולד קודם ר"ה מיד כשנכנס ר"ה בן ב' שנים הוא ואנו כבש בן שנה בעינן לתמידין ואם הוא נולד יום ר"ה מחוסר זמן הוא ויש מפרשים דאין אנו מתחילין מנין שנתו כי אם מיום הרצאה כדאמרינן גבי בכור לפני ה' תאכלנו שנה בשנה ואמרינן (ר"ה דף ו:) דאין אנו מונין אלא מיום הרצאה ה"נ אמרינן הכא ואינו כן דלא אמרינן דין זה כ"א לענין בל תאחר אבל לענין מניין שניו לא דהא אמרינן בפ"ב דזבחים (דף כה:) דשעות פוסלות בקדשים פי' אם שחט כבש [ביום] השלמת שנתו קודם שהגיע מעת לעת דלידתו ולא הספיק לזרוק הדם עד שעבר מעת לעת לשעת לידתו פסול ואי אזלינן ביה אחר הרצאה לא תמצא דין זה שהרי לעולם הוא בן שנתו אלא ש"מ דאזלינן אחר הלידה ממש א"כ הדרא קושיא לדוכתיה ואומר מורי ה"ר שמואל דשפיר (איצטרכו תרי קראי) דאי לאו הכי לא אמרינן ביה מעת לעת כדאי' לקמן בפרק בתרא (דף לא.):

במספר שני תבואות פעמים שאדם אוכל ג' תבואות בב' שנים - וא"ת היכי דרשינן מהאי קרא הכי ואימא ד' תבואות לפי ששני משמע שנים ותבואות משמע שנים הרי כאן ארבע וי"ל דדריש ממספר דמשמע שני תבואות וה"ל למכתב תבואה משמע שתבואה אחת יש עדיין וקשה לר"י שאפי' אנו מונין לשנות העולם נמצא ג' תבואות בב' שנים כגון שמכר לו בב' בתשרי שדה מליאה פירות שכשיבא תשרי של שנים הבאים קצר כבר פירותיו מכ"ט באלול וי"ל דשכיח טפי שלשה תבואות בב' שנים שאנו מונין מעת לעת יותר משאנו מונין לבריאת עולם:

ובשביעית נמי יעבוד - הקשה הרר"י בן יום טוב דהא לא שמעינן מהכא אלא מעת לעת של שנה אחרונה אבל מעת לעת של שאר שנים מנלן אימא דל' יום שלפני ר"ה חשיבי

שנה והשיב לו רשב"ם דקרא ובשביעית גלי לן אשנה אחרונה והוא הדין לשאר שנים דאזלינן בהו מעת לעת דומיא דהנך דכתיבי:

לערכין - ואם תאמר בערכין מנלן דבעינן מעת לעת ופירש ר"י דילפינן ליה מבן חדש דכי היכי דאינו נערך בן חדש אלא אם כן יש לו חדש שלם דלא שייך למימר דאזלינן בתר חדש העולם הכי נמי לכל שאר בן חמש ובן עשרים:

דף יט.

מתני' האומר משקלי עלי:

מרפיקו - פי' רש"י אציל שקורין אשייל"א בלע"ז ולא נראה שהרי בברייתא בגמרא תני עד האציל ואי אפשר שהוא אשייל"א דאיתא בפרק ב' דזבחים (דף יח:) ולא יחגרו ביזע שלא היו חוגרים במקום זיעה לא למטה ממתניהם ולא למעלה מאציליהם (ולא תחת אצילי) [אלא כנגד אצילי] ידיהם ואי אמרת דהוא אשייל"א אדרבה שם הוא מקום זיעה לכך פירש ר"י דהוא שקורין קוד"א ובמנחות (דף לז. ושם) ובזבחים (דף יט.) הארכתי:

דבתר דשקלי שדו תרי תלתא - וא"ת בכל מקום נמי היו מעריכין יותר מן המשקל כדמוכח בבבא בתרא פרק המוכר את הספינה (בבא בתרא דף פח:)) והיכי ס"ד דבטלה תורת משקל וי"ל דהכי פירוש דהכא באתרא דשקלי שדו תרי תילתי יותר מן הכרע הלכך סלקא דעתך דבטלה כיון שנותן יותר מכדין:

הוא דאמר כר' עקיבא כו' - תימה ברייתא מאן תניה לא רבי עקיבא ולא רבנן דעד כאן לא פליגי אלא דמ"ס מוכר בעין יפה מוכר ומר סבר מוכר בעין רעה מוכר ושייר הדרך לעצמו ואינו צריך לרבנן היתור לשון אבל היכא שהיתור צריך לעולם מודו רבנן דמהני וא"כ ברייתא כמאן תרמייה:

איבעיא להו עומדי מהו - יש לפרש כל הבעיות באם תמצא לומר והכי פי' עומדי מהו מי אמרינן שרוצה לומר שיתן שרביט שאינו נכפף או דלמא שרביט שיכול לעמוד בעינן ואע"פ שנכפף רחבי מהו אם תמצא לומר (דעמוד) [בעמדו נותן] שרביט [שנכפף] ברחבו מהו מי בעינן כרחבו ממש דרחבו אינו יכול לכפוף כשכופף קומתו אינו כופף רחבו הכי נמי משמע שרביט בלא כפיפה או דלמא רוצה לומר שרביט ארוך כרוחבו ואף על פי שנכפף ואת"ל ברוחבו נותן שרביט כפוף ישיבתי מהו מי אמרינן שר"ל בלא (הפיכה) [כפיפה] כלומר כמו שאני יושב מראשי ועד רגלי או דילמא שרביט כפוף משמע שהרי כשהוא יושב הוא כפוף ואם תמצא לומר דישיבתו משמע שרביט כפוף מפני שהוא כפוף ויושב עוביו מהו מי אמרינן ר"ל בלא כפיפה (בלא) [אלא] עב כעובי קומתו שהרי

עוביו אינו כפוף או דילמא שרביט גדול כמלא עוביו קאמר ואף על פי שהוא כפוף ואם תמצא לומר דבעוביו משמע בכפיפה הקיפו מהו מי אמרינן שר"ל שרביט עד שמקיף כל גופו ועב כל כך שאינו יכול לחזור מכפיפתו או דילמא דבר שמקיפו קאמר ואפילו כל דהו ורבינו אלחנן פירש על ישיבתו מי אמרינן שר"ל מראשו ועד מקום ישיבתו קאמר שהוא חצי גופו או דילמא כל גופו קאמר כמו שהוא יושב מראשו ועד רגליו וי"מ ישיבתי מהו מי אמרינן שר"ל שיתן השרביט שיחזיק קומת ישיבתו ולא כמלא קומת עמידתו או דילמא שרביט שמחזיק מקום ישיבתו קאמר:

דף יט:

ושוקל בשר חמור גידים ועצמות ונותן לתוכה עד שתתמלא - ותימה לר' אלחנן כיון דשקל כבר בשר חמור כנגד משקל ידו אמאי נותן עוד בשר חמור בחבית והיה נראה לו דה"פ דשוקל בשר גידין חמור כשנתן בשר לתוך המים עד שתתמלא ונותן קודם לתוך המים הבשר עד שתתמלא החבית ואח"כ שוקל כנגד ידו ואני מצאתי בשם ר"י דוקא נקט שוקל מעיקרא ואח"כ מכניס אבל מכניס מעיקרא לא לפי שהמים נבלעים בבשר ומכבידים אותו יותר מדאי מיד האדם שחי נושא עצמו וחייא קליל ממיתא ודוחק הוא לומר ששוקלין בשר חמור כנגד היד אם הוא נחתך ששוקל יותר משהיה מחובר לגוף לגמרי:

רגלים פרט לבעלי קבין - הקשה רבינו אלחנן היכי משמע מהכא דרגל קרי עד האיסתוירא ודילמא היינו טעמא שאינו יכול לישען עליו ואפי' קרית נמי רגל עד הארכובה וכי קא ממעטינן נמי בחגיגה פ"ק (דף ג. ושם) חיגר וסומא מפני שאינו יכול לילך ולישען בלי מקל ותירץ דהתם בחגיגה איכא שני דרשות מרגלים דחדא דריש חיגר וסומא מטעם שאינן יכולין לילך ולישען בלא שום דבר אע"פ שיש להם רגל ובחדא דריש רגלים פרט לבעלי קבין מטעם שאין לו רגל:

חלצה - שנחתכה הרגל ונשתייר מעט מן הארכובה ולמטה חליצתה כשירה ל' רש"י. ולא נהירא שהרי ביבמות (דף קג. ושם) אמר דאפי' חלצה למי שנהפכה רגלו חליצתה פסולה לכך צריך לפרש דמיירי הכא מקשרי הרצועות של המנעל שאם קשרן מהארכובה ולמטה כשרה דהוי שפיר וחלצה נעלו מעל רגלו אבל אם קשרן למעלה חליצתו פסולה דאין זה מעל רגלו:

התם גברא זילא הוא - פירש"י שכבר נקטעה ידו ואפי' תחילת דמיו שאומדין [עתה כמה היה יפה] קודם לכן אין שמין אלא בזול שהרי רואין אותו מזולזל וקשה לר"י על פירוש

זה מאי שנא מנודר הא רחמנא אמר בנודר (שמות כ״א:ל׳) ונתן פדיון נפשו שיש לו ליתן כל דמיו ה"נ גבי נזיקין שאמר הכתוב לשום כל דמיו משלם ועוד קשה מאי היא דאמר לקמן ואידך פסיקא היינו הך פי' ששמין יד העבד כמי שאין לו אלא יד אחת והאחרת נפסקת היינו הך דאומד של נזיקין אדרבה לאו היינו של נזיקין דהא נזיקין שיימינן פחות מכדי שויו של חיים שהרי כשנקטעה ידו הוא נמאס אבל הכא גבי עבד אע"ג דידו אחת נפסקה מ"מ אמלאכת ידו אחת אנו שמין משלם וגברא שביח הוא ונראה לר"י דהכי פי' אמר לו אביי מי דמי התם גברא זילא הוא גבי נזקין שהרי כשנקטעה ידו הוא נמאס יותר משהיה לו יד ונקשר ולפיכך יש לו לשום לפי הזלזול אבל הכא גבי נודר גברא שביח הוא שהרי שתי ידיו שלימות הילכך שמין אותו פחות משוייו ושמין אותו כמו שהיתה ידו מוכתב למלכות (אחר):

או דילמא שאני אומד דבי עשרה - כדתניא בפ"ק דסנהדרין (דף טו. ושם) הקרקעות כו' וכהן ואדם כיוצא בהן משום דעשרה כהנים כתיבי בפרשה כדפירש"י והקשה רבינו אלחנן אמאי אין צריך יותר מעשרה והא בית דין שקול הוא וכל מלתא דתלויה בסברא צריך הכרע והכי נמי קרי ליה בית דין ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהן עוד אחד ויהא י"א שבכל בתי דינין של ממון ודיני נפשות אמר אין ב"ד שקול מוסיפין עליהן עוד אחד בפ"ק דסנהדרין (דף ב:) [וע"ע תוס' מגילה כ"ג: ד"ה עשרה]:

דף כ.

אמדוהו מאליו מהו מי אמרי' כו' - הא בעיא לא אתיא בואם תמצא לומר כמו ההיא דלעיל ולבדה היה יכול לשאלה אלא שרוצה לערבה עם שאר הבעיות:

דמי עלי ומת לא יתנו יורשים לפי שאין דמים וכו' - והא דתניא בב"ק (דף כז. ושם) ונתן פדיון נפשו דמי ניזק פי' ששמין אותו לאחר מיתה כמה היה שוה מחיים גזירת הכתוב היא אבל הכא אינו נודר אלא דמים שישומוהו בב"ד והוא לא בא לידי שומא שהרי הוא מת לא יתנו יורשין את דמיו:

ת"ר חומר בנדרים מבערכין כו' - תימה אמאי לא פריך אמתני' דקתני זה חומר בנדרים מבערכין זה חומר ותו לא והא איכא הני דברייתא דכה"ג פריך בב"מ פרק הזהב (בבא מציעא דף נז:) גבי הא דאמר זה חומר בהקדש מבהדיוט ופריך זה חומר ותו לא האיכא טובא לפרוך הכא הכי וי"ל דהתם ליכא חידוש למצוא חומרא בהקדש מבהדיוט דמדין הוא דיש לנו להחמיר טפי בהקדש מבהדיוט ומש"ה קא מתמה עליה הש"ס זה חומר

ותו לא והא איכא טובא אבל הכא דאיכא רבותא דמחמיר טפי בנדרים מבערכין מש"ה לא שייך למיפרך עליה זה חומר ותו לא דתנא ושייר:

ואין נידונין בהשג יד כערכין - וקשה שהרי הקשנו לעיל (ד' יח.) דמים לערכין מרגלית לקלים ואין היקש למחצה ואיכא למימר דאיכא חד מיעוטא דכתיב יעריכנו הכהן גבי ערכין דמשמע ליה ולא לאחר וגבי ערכין נידון בהשג יד כאשר יעריכנו הכהן ולא גבי נדרים:

לאתויי מן הארכובה ולמעלה - וא"ת אמאי נקט מן הארכובה ולמעלה טפי מכל שאר י"ח טריפות וי"ל דאיכא רבותא בהאי טפי לאפוקי דר"ש דאמר (חולין דף מב:) יכולה היא ליכוות ולחיות:

ת"ר המעריך חצי ערך כלי ר"מ אומר נותן דמיו - ה"ג ברוב הספרים ולא נראה דא"כ מאי קאמר בסמוך פלגיה לאו אורחיה לאינדובי ואמאי אין דרך להתנדב חצי שוייה של כלי לכך נראה לר"י דה"ג המעריך ערך חצי כלי והשתא ניחא דאמר פלגיה לאו אורחיה לאינדובי דחצי כלי אין שוה כלום ומשום הכי קאמר פלגיה לאו אורחיה לאינדובי:

דף כ:

אמר ר' חייא בר רב ל"ש אלא דאמר דמי שור זה עלי עולה אבל אמר שור זה עלי עולה כיון דאמר זה ומת אינו חייב באחריותו עלי להביאו קאמר - כלומר לטרוח עד שיתקרב וא"ת א"כ רישא דמתני' דקתני שור זה עולה מת השור פטור מלשלם [לאשמועינן] אפילו אמר עלי (נראה כן) הדין [כן] דפטור מלשלם כדמסיק ר' חייא בר רב ואור"י דכולה מתני' בין רישא בין סיפא מיירי דאמר דמי וה"פ דמתני' דמי שור זה עולה דמי בית זה קרבן מת השור נפל הבית פטור מלשלם כיון דלא אמר עלי אבל אמר דמי שור זה עלי עולה דמי בית זה עלי קרבן מת השור ונפל הבית חייב לשלם והכי איתא בפ"ק דר"ה (דף ו. ושם) איזהו נדר ואיזהו נדבה נדר דאמר עלי נדבה דאמר הרי זו מה בין נדר לנדבה נדר מת או נגנב חייב באחריותו נדבה מת או נגנב אינו חייב באחריותו והא דתניא במתני' שור זה נראה דרבותא אשמועינן דאע"ג דאמר זה כיון דאמר עלי חייב באחריותו וא"י דלכאורה משמע דכי אמר דמי שור זה עלי עולה גוף השור הוא חולין ואין בו קדושה דדמי לאומר דמי שור של פלוני עלי דגוף השור הוא חולין דאין אדם מקדיש שור חבירו ולא דמי למקדיש זכר לדמיו דאמר בתמורה (דף יט: ושם) דקדוש קדושת הגוף דמגו דנחתא ביה קדושת דמים נחתא ביה קדושת הגוף דהתם מיירי כדאמר יקדש שור זה לדמיו וה"נ איתא בסמוך בשמעתין דכי אמר יקדש השור לדמיו דגוף השור קדוש:

מיתיבי שור זה עולה כו' שור זה עלי עולה השור הקדש ומועלין בו מת או נגנב (אינו) חייב באחריותו - אלמא לא אמרינן עלי להביאו קאמר וקשיא לר' חייא ומשני מי אלימא ממתניתין דאוקימנא דקאמר דמי הכא נמי דקאמר דמי וקשה לפי מה דפי' דגופו חולין ובהא ברייתא קתני דשור קדוש ולפי מה דפירש"י הכא ניחא וזה לשונו הכא נמי דקאמר דמי וכדאוקימנא לקמן דקאמר יקדש השור לדמיו והדמים עלי עולה הלכך השור קדוש דהא אמר יקדש השור ואם מת חייב באחריותו דהא עלי אמר והכא לא אמר עלי להביאם קאמר דכיון דלא הוו דמים קמיה ולא אמר דמים הללו עלי עולה ליכא למימר כדאמר לעיל דהתם כיון דאמר זה למפטר נפשיה מאחריות קאתי ועלי אטורח הבאה קאי אבל הכא דלא הוו הדמים קמיה ולא אמר הללו ודאי עלי אאחריות קאי והא דקאמר זה ה"ק שור זה יהיה הקדש עד שאמכרנו ואביא דמיו. עכ"ל רש"י:

והא מדסיפא דקאמר דמי רישא דלא קאמר דמי דקתני סיפא כו' - וה"ה דהוה מצי למיפרך בהדיא מסיפא אמתני' לפי מה דפי' ר' חייא בר רב דקתני בסיפא דמי זה עלי עולה השור חולין ואין מועלין בו מת או נגנב אינו חייב באחריותו ובמתני' תנן דחייב לשלם אלא לפי מה שהתחיל לאקשויי מרישא סיים קושייתו עלה ולפי התירוץ ניחא הכל [אבל] קשיא על הא דאיתא בפ' בתרא דחולין (דף קלט. ושם) המקדיש מנה לבדק הבית ונגנב או שאבד רבי יוחנן אמר חייב באחריותו עד שיבא ליד הגזבר ורשב"ל אמר כל היכא דאיתיה בי גזא דרחמנא איתיה דכתיב לה' הארץ ומלואה וקדשי בדק הבית אע"ג דאמר עלי לא מחייב והא תנן האומר שור זה עולה בית זה קרבן מת השור ונפל הבית פטור לשלם שור זה עלי עולה בית זה עלי קרבן מת השור ונפל הבית חייב לשלם ומאי קפריך הא דרשב"ל מיירי כשהפריש המנה שהקדיש ומש"ה קאמר דכל היכא דאיתיה בי גזא דרחמנא איתיה ואינו חייב לשלם וההיא דמתני' בשלא הפריש כלום ומש"ה קתני דחייב לשלם דהא אוקימנא דהשור גופיה חולין ונראה דלית ליה להאי סוגיא דהתם הא דר' חייא בר רב דמוקי למתני' בדמי לכך נראה לר"י דהכא במתני' דגוף השור קדוש כמו מקדיש זכר לדמיו דקדוש קדושת הגוף ולא דמי לאומר שור חבירו עליו דאין גופו קדוש דהתם אין אדם יכול להקדיש ממון חבירו ומיהו כל מה דמצי למתפיס ביה הוא מתפיס אבל הכא שהשור שלו כי אמר דמי שור זה עלי עולה גוף השור קדוש והשתא ניחא דפריך בפרק בתרא דחולין (ג"ז שם) מהאי מתני' ארשב"ל דכיון דגוף השור קדוש הוי כמו הפרישו ודמי למקדיש מנה לבדק הבית וניחא נמי בשמעתין דפריך מברייתא דשור זה עלי עולה וכו' ומשני דקאמר והשור הוי הקדש כדקתני וה"נ מתני' הוי גוף השור הקדש ומיהו תימה קצת אמאי צריך לאוקמי כדמסיק רישא דאמר

יקדש שור לדמיו בלא"ה נמי כיון דאמר דמי שור זה עלי עולה הוי גוף השור הקדש וצ"ל דה"פ רישא כי הוה אמר יקדש שור לדמיו והוי שור הקדש ועי"ל דהא דאר"ח בר רב לא שנו אלא דאמר דמי שור זה עלי עולה פי' דאמר יקדש שור לדמיו ודמיו עולה והוי גוף השור קדוש ובהכי ניחא כולה שמעתא וניחא נמי האי דפ"ב דחולין (ג"ז שם) ופריך ממתני' דהכא אר' שמעון בן לקיש דכיון דגוף השור קדוש הוי כאילו הפריש ודמי למקדיש מנה לבדק הבית:

אע"פ שחלטו כהן אומר לו הרי שלך לפניך - אור"י דמהכא משמע דבית מנוגע המוחלט מותר בהנאה ומש"ה אומר לו הרי שלך לפניך דדמי להא דתנן פרק האומנין (ב"מ עח. ושם) שכר חמור והבריקה או שנעשית אנגריא אומר לו הרי שלך לפניך דאי אמרינן דבית הנחלט אסור בהנאה אם כן הוי כי מתה או נשברה דתנן התם חייב להעמיד לו חמור אחר וקשה למורי מהא דאמר בתורת כהנים גבי בגדים צרעת ממארת תן לה מארה שלא יהנה ממנו משמע דאסור בהנאה וכן משמע בפרק מצות חליצה (יבמות קג:) א"ר פפא משמיה דרבא [סנדל] המוסגר לא תחלוץ ואם חלצה חליצתה כשרה סנדל המוחלט לא תחלוץ ואם חלצה חליצתה פסולה ופרש"י שם דסנדל המוסגר לא תחלוץ בו לכתחלה משום גזירה דסנדל המוחלט מיהו אם חלצה חליצתה כשרה משום דמצות לאו ליהנות ניתנו אלמא משמע סנדל המוחלט אסור בהנאה וצ"ל דאין הכי נמי דהוא אסור בהנאה והא דאמר הכא דאומר לו הרי שלך לפניך היינו כגון דא"ל בית זה וכיון דהוא בעין אינו חייב להעמיד לו בית אחר מיהו הוא הפסיד שכרו והוי כמו מתה או נשברה דאמר התם חייב להעמיד לו חמור אחר ופרש"י שם או יפסיד שכרו:

דף כא.

הכי קאמר הקדישו משכיר הדר בו מעלה שכר להקדש - תימה דהכא משמע דמשכיר יכול להקדיש ביתו אחר שהשכירו אע"ג דמשתעבד לשוכר ובכתובות פ' אף ע"פ (כתובות דף נט: ושם) אמר הא לא דמיא אלא לאומר שדה זו שמשכנתי לך לכשאפדנה תקדוש דקדשה משמע דווקא משום דקאמר לכשאפדנה אבל לאלתר לא מצי מקדיש לה הכא נמי לא מצי מקדיש ליה ובפ' איזהו נשך (ב"מ עג: ושם) אמרינן רב מרי בר רחל משכן ליה ההוא עובד כוכבים ביתא אזל זבניה לרבא נטר שתא ושקל אגר ביתא אמטי ליה לרבא א"ל האי דלא אמטאי אגר ביתא עד האידנא משום דהוה משכנתא ולא הוה עובד כוכבים מסלק ליה השתא נישקיל [מר] אגר ביתא משמע דיכול הלוה למכור וא"כ אמאי אינו יכול להקדיש מיד ואור"י דכן הדין המותר יותר מכנגד מעותיו

הוא יכול להקדיש ולמכור מיד והא דאמר התם לכשאפדנה דמשמע אבל השתא אינו יכול להקדיש היינו כשהוא רוצה להקדיש הכל וההיא דאיזהו נשך (שם) זבין לו המותר והכא יכול להקדיש המותר והא דאמר הדר בו מעלה שכר להקדש היינו משום דיש לו להקדש שותפות עמו ואין כל אחד יכול לברר חלקו ויש מחלקין בין משכיר ללוה דדוקא לוה שלא תחזור אליו עוד בלא פרעון מעות ההוא ודאי לא מצי להקדיש אבל משכיר שלאחר השלמת זמן השכירות תחזור לו בחנם יכול הוא להקדיש מיהו ההיא דאיזהו נשך לא מיתרצא בהכי מיהו תימה דאשכחן בעלמא הקדיש לוה וזבין לוה משמע דמצי מקדישו ומזבין מיהו ב"ח מוציאו מיד ההקדש ומיד הלוקח כשירצה לגבות חובו אם אין לו לגבות ממקום אחר מידי דהוה אעשה עבדו אפותיקי מכרו או הקדישו דב"ח מוציא הימנו מיהו כל זמן שלא גבאו הוא קדוש ומכור הכא משמע דמשכיר יכול להקדיש הכי נמי יכול לאסור על השוכר וכן הלכה הכא משמע דאין השוכר יכול להקדיש מדפריך הדר בו היכי מצי מקדיש ליה איש כי יקדיש את ביתו אמר רחמנא מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו וקשה דבתוספתא תניא אם הקדישו שוכר מקודשת ויש לומר הכא נמי השוכר מצי מקדיש ליה כל זמן שהוא ברשותו וה"ה דמצי אסר ליה לכולי עלמא כל ימי שכירותו והא דפריך הכא היכי מצי מקדיש ליה (והאי) [אהאי] דקאמר מעלה שכר להקדש (הכא) פריך והכי [פריך] היכי מצי מקדיש לענין דמעלה שכר הא אינו ברשותו מיהו תימה דהכא משמע דמשכיר מצי מקדיש ליה ובתוספתא תניא דאינה מקודשת וזה לשון תוספתא השוכר שדה מחבירו ועמד השוכר והשכירה לאחר רשאי בעל הבית שיאמר לו אין לי חשבון עם כל אדם אלא עמך עמד בעל הבית ומכרה מחשבין עם בעל הבית עמד בעל הבית והקדישה אינה מקודשת עד שתחזור לרשותו וכל מה שנהנה ממנו הרי זה מקודשת עמד השוכר והקדישה הרי זה מקודשת עד שתצא מרשותו ומעלה שכר להקדש עד כאן לשון התוספתא וי"ל דהא דתניא בתוספתא דאין המשכיר יכול להקדיש היינו כשהקדים לו שכרו והכא מיירי בשלא הקדים שכרו וה"נ איתא בירושלמי דמקום שנהגו המשכיר בית לחבירו ועמד והקדיש הרי זו מקודשת אימתי בזמן שלא הקדים לו שכרו אבל הקדים לו שכרו הרי זה דבריו חנם:

כי דייר ביה במעילה קאי - ואע"פ שלא פגם מעל כדתנן [ר"פ הנהנה] (דף יח.) הנהנה מן ההקדש ש"פ אע"פ שלא פגם מעל ואע"ג דאין מועלין במחובר לקרקע כדאיתא במס' מעילה פרק הנהנה מן ההקדש (שם:) צ"ל הך סוגיא דהכא אתיא כרב דאמר תלשו ולבסוף חברו הוי תלוש כדאמר המשתחוה לבית אסרו ובפרק הנהנה (דף כ. ושם) נמי מייתי לה להיא דרב דאמר התם וכיון דבני להו מיהא מעל:

הכי גרסינן כיון דמעל נפיק ליה שכר לחולין - וכן הוא ברוב ספרים וה"פ כיון דמעל כו' כלומר שכר הבית נפיק לחולין שהרי חבירו הקדיש (השכיר) את הבית והוא לא ידע ומעל כשדר בו ונפיק ליה השוכר בתורת מעילה אבל אין לפרש כיון שמעל נפיק הבית לחולין וכפרש"י וקאמר לו ר"מ אמר על ההיא דתניא בתוספתא דמעילה (פ"ב) בקע בקרדום של הקדש ובא חבירו ובקע בו ובא חבירו ובקע בו כולם מעלו ובשילהי פרק הנהנה (מעילה יט:) תנן אין מועל אחר מועל בקדשים אלא בבהמה וכלי שרת היינו דקדושת הגוף לא מתחלל ע"י מעילה כמו קדושת דמים וקרדום לאו היינו כלי שרת אלא קדושת דמים הוא ולא יחשב כלי שרת מטעם שמביא אחרים לידי קדושת הגוף הוא עצמו לא כל שכן שיבא לידי קדושת הגוף דמהאי טעמא חשבינן שאר כלי שרת קדושת הגוף:

דף כא:

אמר לך שמואל כי תניא ההיא בשעת כפרה - (ובריייתא מיירי בשעת הפרשה) וא"ת אמאי פליג אדעולא לוקמא למילתיה דשמואל בשעת כפרה ובריית' מיירי בשעת הפרשה ולא פליג אדעולא וי"ל דסבירא ליה דשמואל מיירי בשעת הפרשה דקאי אמתני' דמשמע דמיירי בשעת הפרשה מדקאמר חייבי עולות אין ממשכנין אותן שזהו בשעת הפרשה:

מאי בשעת הפרשה דקאמר שמואל אף בשעת הפרשה - וא"ת מ"מ הא פליג דלשמואל צריכה דעת אף בשעת הפרשה וכ"ש בשעת כפרה ולעולא צריכה בשעת כפרה דווקא ולא בשעת הפרשה וי"ל דמ"מ דבכה"ג דפליגי השתא לא הוו פליגי ונראה לר"י טעמא דשמואל ועולא דהא דאמר שמואל עולה ושלמים צריכין דעת בשעת הפרשה משום דלא ניחא ליה לאיניש להתכפר במילתא דלא דידיה אבל בשעת כפרה אינו צריך דמשום סמיכה אין צריך לדעתו כיון דאינם באים לכפר על חטאו אבל חטאת ואשם שהם באים על חטא וצריכין להתוודות [בשעת] סמיכה בעינן [דעת] בשעת כפרה ועולא סבירא ליה דאפילו בעולה ושלמים רוצה לקיים מצות סמיכה הלכך בעינן דעתו בשעת כפרה אבל בשעת הפרשה לא בעינן דעת אלא בחטאת משום דלא ניחא ליה לאינש לכפרה במילתא דלאו דידיה אבל עולה ושלמים דלא לכפרה קאתי כולי האי אינו צריך דעת בשעת הפרשה:

האי מאן דמסר מודעא אגיטא מודעיה מודעא - (פסק) לפיכך נהגו העולם לבטל כל מודעי ומודעי דאתו מגו מודעי בשעת כתיבת הגט ובשעת הנתינה דחיישינן שמא בטל אותו:

מתני' שום היתומים ל' יום - וא"ת אמאי נקט יתומים אפי' כ"ע נמי אם באו בית דין לירד בנכסיהן כדי לפרוע לאשה כתובתה או חובו לב"ח צריך שומת ב"ד ל' יום כדאיתא בפ' המפקיד (ב"מ לה:) מאימת אכיל פירי מכי שלמי יומי אכרזתא אלמא לכל אדם שבא לירד לנכסיהן צריכי שומת ב"ד א"כ אמאי נקט יתומים וי"ל דתנא יתומים לרבותא דמהו דתימא דליהוי יתומים כהקדש ולבעי שומת בית דין ס' יום קמ"ל דשוין לכל אדם:

בשעת הוצאת פועלים ובשעת הכנסת פועלים - פירוש בשעת הוצאת פועלים ממלאכתן ובשעת הכנסתן למלאכה ואין זו סדר המשנה דנקט בבקר ובערב ורב יהודה מפרש ערב תחילה ואחר כך בקר וי"ל משום דכן הסדר לפי שאינו רוצה לבטל ממלאכתו לפיכך אין דרך למימר להו סיירוה ניהלי דאם לא כן למה להמתין עד הערב ונשאליה להו מה ראו הא כל היום יש לו רשות לשיוליה לפיכך הוצרכו לרב יהודה לפרש כן שבשעת יציאה ממלאכתן אמר להו סיירוה ניהלי שאז אין מבטלין ממלאכתם ולמחרת כשנזכר מה דאמר להו לאורתא אזיל לשאול ומש"ה אין לפרש איפכא בשעת הוצאת הפועלים מביתם ונכנסין במלאכתן ובשעת הכנסתן בביתם ויוצאין ממלאכתן לפי דאין דרך לעשות כן כדפירשנו ועוד דאין ליישב לשון הספר על זה ובתוספות הארכתי הרבה בזה והביאו ההיא דריש השוכר את הפועלים (ב"מ פג. ושם:) רב אסי אמר פועל בכניסתו משלו וביציאתו משל בעל הבית:

כך היא יפה - להוצאת תבואה ופירות כך וכך היא שומא בכך וכך דמים ואם המלוה רוצה לעכב בכך ששמו ב"ד אין צריך להכריז אלא אוקימנא ליה ביד המלוה מיד:

דף כב.

תנן שום היתומים כו' במאי עסקינן אלימא בבעל חוב עובד כוכבים מי ציית - ואם תאמר למה ליה לאותובי לרב אסי ממתניתין ממילתיה דרב אסי גופיה הוה מצי למיפרך דאמר דאין נזקקין לנכסי יתומים אלא אם כן רבית אוכלת בהם במאי עסקינן האי דאין נזקקין אילימא בבעל חוב עובד כוכבים מי ציית להמתין עד שיגדילו ואי בבעל חוב ישראל מי שבקינן ליה דקאכיל רבית וי"ל דממילתא דרב אסי לא מצי למיפרך דאפשר לאוקמה בדלא תבע להו ולעולם בב"ח עובד כוכבים איירי ומש"ה אין נזקקין לנכסים לפרוע החוב אלא אם כן רבית אוכלת בהן [ואז] נזקקין אפי' לא תבע להו עובד כוכבים

חובו לפי שלא ירבה עליהן הרבית אבל ממתניתין פריך שפיר דודאי מדנחתי בית דין לשום בדתבע להו מירי לפיכך פריך אי בבעל חוב עובד כוכבים מי ציית עד אחר השלמת הכרזה שלא להרבות הרבית ואי לא ציית אם כן שמא יפסידו בהארכת הזמן יותר ממה שירויחו דודאי אי לא ידעינן אי מרווחינן אי לא מרווחינן לא צריכי הכרזה כדקאמר הש"ס בסמוך על מילתא דר' יוחנן:

אמר רב נחמן מריש לא הוה מזקיקינן ליתמי כו' מכאן ואילך מזקיקינן כו' - והלכה כרב נחמן בדיני דנזקקין לנכסי יתומים והכי נמי איתא בהכותב (כתובות דף פד.) גבי הא דתנן מי שמת והניח אשה ובעל חוב ויורשים והיה לו מלוה או פקדון ביד אחרים ינתן לכושל שבהם ואמר ר' יוחנן עלה (שם) לכתובת אשה משום חינא אלמא נזקקין:

דף כב:

רבא אמר משום שובר - ואיכא בינייהו בין רב הונא בריה דרב יהושע דאמר משום צררי ובין רבא דאמר משום שובר היכא שמסר שטרותיו לאדם אחד בפני עדים ואמר דאין לו שום שטרות כי אם אותם שמסר לו דהשתא לשובר ליכא למיחש שהרי מסר כל שטרותיו לזה ואם איתא דהוה ליה שובר הוה מסר ליה אבל לצררי מ"מ איכא למיחש:

אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרבא ומי חיישינן לשובר והא תנן הנפרעת שלא בפניו כו' - ואי חיישינן לשובר הכא נמי ליחוש וא"ת רב הונא בריה דרב יהושע תקשי ליה נמי לנפשיה ליחוש לצררי וי"ל דהוה פשוט לרב הונא בריה דרב יהושע דמשום צררי אין למנוע לפרוע שלא בפניו משום שלא יהא כל אחד ואחד נוטל מעותיו של חבירו ויושב לו במדינת הים אבל משום חששא דשובר לא הוה מסיק אדעתא לומר כן ומשום הכי הקשה לו ליחוש לשובר ותירץ לו התם כדאמרי' שלא יהא כל אחד ואחד כו':

ואם אמר תנו נזקקין - לכאורה פירוש תנו החוב והיינו כרב הונא בריה דרב יהושע דהיכא דחייב מודה נזקקין וצ"ע אמאי שבק לישנא דחייב מודה ושמא לכך נקט האי לישנא תנו דשייך בחוב ובמתנה דאם צוה אביהם ליתומים ליתן מתנה דנותנין אם צוה בתורת המחלק נכסיו מתנה בכולה או במקצתה ועשה קנין והכי נמי משמע קצת דבמתנה קמיירי מדקאמר שדה זו ומנה זו נזקקין לו:

ואם אמר תנו נזקקין - ותימה פשיטא שאם אמר תנו נזקקין כיון שנתנה במתנה ואומר ר"י נזקקין (איצטריכא ליה) והא דנקט לישנא דתנו משום דמסיים ביה שדה זו ומנה זו דשייך ביה תנו ועוד איכא הודאה דלא סגי דלא אמר בהו תנו או אתם עדי כגון שהודה מעצמו (והא דאמרי') בפרק גט פשוט (ב"ב קעד:) שכיב מרע שאמר תנו מנה לפלוני

אמר תנו נותנין לא אמר תנו אין נותנין אדם עשוי שלא להשביע את בניו אבל תבעוהו והודה אפילו בלא אתם עדי ולא אמר תנו נותנין דאין אדם משטה בשעת מיתה כדמוכח בשילהי פרק גט פשוט (בבא בתרא קעה:):

ואין מעמידין אפוטרופוס - כיון דאמר שדה זו ומנה זו אין צריך להעמיד אפוטרופוס לידע אם פרע אם לאו ויש לו שובר ומעמידין האפוטרופוס לידע אם פרע אם לאו ויש לו שובר ויעמידו האפוטרופוס לבקש השובר בין חפצי המת או למצוא שום עדות התפסת צררי וא"ת כיון דאמר תנו אפי' אינו חייב כלום יתנו לו כיון דמצוה מחמת מיתה הוא ויהא מתנה בעלמא ויש לומר שהוא סבור להתחייב בשביל חובו ולא לשום מתנה הלכך אין לתת אותה אלא למי שמתחייב לו וכן משמע פרק גט פשוט (ב"ב קעד:) על ההיא שהבאתי לעיל אמר תנו קיימיה לשטריה אלמא דמשום שיודע לו כשאמר תנו כאילו נתקיים השטר אבל אם לא היה חייב לא היה נותן בתורת מתנה:

אמרי נהרדעי בכולהו נזקקין ומעמידין אפוטרופוס - פירוש בכולהו שדה זו ומנה זו:

אמר רב אשי הלכך אזדקוקי כו' דאמר רבא הלכתא אין נזקקין - פירוש בעלמא היכא דאיכא למיחש לצררי כמו מילתא דרב אסי אין נזקקין לנכסי יתומים ואי אזדקיקנא פירוש היכא דנזקקין כגון שדה זו ומנה זו דאמר רבא נזקקין ואין מעמידין אפוטרופוס בהא לא סבירא לן כרבא אלא מוקמינן אפוטרופוס דאמרי נהרדעי בכולהו נזקקין ומעמידין אפוטרופוס לבר מנמצאת שדה שאינה שלו דאחזוקי שיקרא לא מיזדקיקנא ואין צריך להעמיד אפוטרופוס וא"ת דבפרק הגוזל בתרא (ב"ק קיב. ושם) בר חמוה דרבי ירמיה טרק גלי באפיה דר' ירמיה אתא לקמיה דרבי אבא א"ל שלו תובע א"ל והא מייתינא סהדי דאחזקי בחיי אבוה [א"ל] וכי מקבלין עדות שלא בפני בעל דין ומ"ש משמעתין דהיכא דנמצאת שאינה שלו מזקיקין ומקבלין עדות אע"פ שהיתומים קטנים וי"ל דהתם מתחלה היתה של אביו דיתום כי נמי איכא סהדי דאחזיק אין לנו לקבל עדות זה ואין אחזוקי סהדי בשיקרא דשמא שום תנאי היה לאביו עמו להחזיק [אע"פ] שהוא שלו אבל בשמעתין דנמצאת שדה שאינה שלו שהעדים מעידים שגזלה הלכך לא מחזקינן סהדי בשקרי שמא לא גזלה אלא ודאי גזלה וליכא למימר שמא חזר ולקחה כיון דבגזילה בא לידו לא אמרינן שמא חזר ולקחה כי הדבר ברור שהאב גזלה ואינו של אביו ושפיר נקבל העדות דגזלה האב שלא בפני בעל דין כיון שהדבר ברור לנו שאין השדה של אביו וכן בהך דהגוזל בתרא (שם:) דקאמר רבי יהושע תנוק שתקף בעבדי אביו וירד לתוך שדה חברו ואמר שלי הוא אין אומרים לו המתן עד שיגדיל אלא מוציאין אותו מתחת ידו ומסיק הש"ס דהתם דמפקינן מיניה דלא קיימא אחזקה דאבוה משמע דאיכא

מילי דמקבלין עדות שלא בפני בעל דין ולכך נראה דהיכא דחייב מודה ממלוה על פה דנזקקין ויעידו עדים ששמעו הודאת האב בפני ב"ד ויגבו משל היתומים החוב על פי העדות ולא אמר אין מקבלין עדות אלא בפני בעל דין כיון שהדבר ברור בלא שום גמגום שהודה האב דמי לנמצאת שאינה שלו ומיהו מדררא דממונא הבאה מחמת יתומים כי נמי ידעינן בברור שלא התפיסו צררי כל החוב הבא מחמת היתומים אין נזקקין כדאיתא פרק שור שנגח ארבעה וחמשה (ב"ק לט. ושם) דשור שהזיק פטור מטעם דאין נזקקין ופירש ר"י דלא שייך צררי ומכל מקום אין נזקקין דאין מקבלין עדות שלא בפני בעל דין:

דף כג.

לכי יגרשנה ידור הנאה - תימה לרבי למה ידור הנאה וכי מה הוא עושה והלא אינו רוצה שגובה מן ההקדש ואדרבה לאשה היה לו לקונסה שגובה מן ההקדש וי"ל כיון דחיישינן שמא עשה קינוניא על ההקדש או על הערב שהכניס בערבות לדידה לא קנסוה רבנן ולו ראוי לדור כדי לידע [אם] כוונתו להערים ולא תועיל לו כוונתו שהדירוה:

אלא הא דא"ר הונא שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי נאמן כו' - וא"ת והרי בפ' בתרא דב"ב (דף קעה. ושם) מוקי למלתיה דרב הונא בדנקיט שטרא וא"כ היכי שייך הכא חששא דקינוניא הרי השטר מקויים ביד פלוני ובודאי קושטא קאמר וי"ל דע"כ איכא חששא דקינוניא דאי לא אמר מנה לפלוני בידי אפילו היה לו שטר בידו לא יטול אלא בשבועה והשתא דאמר מנה לפלוני בידי נוטל בלא שבועה וה"נ איתא בפרק שבועת הדיינין (שבועות מב: ושם) גבי הא דתנן נשבעין לקטן ולהקדש ומפרש בגמ' עלה להקדש ליפרע מנכסי הקדש [ופריך] תנינא מנכסים משועבדים לא תפרע אלא בשבועה מה לי משועבד להדיוט מה לי משועבד לגבוה סד"א להדיוט הוא דאדם עושה קינוניא להדיוט אבל להקדש אין אדם עושה קינוניא להקדש קא משמע לן והא אמר רב הונא שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי נאמן חזקה אין אדם עושה קינוניא על ההקדש הני מילי שכיב מרע דאין אדם חוטא ולא לו אבל בריא אדם עושה קינוניא להקדש אלמא אשכחן התם קינוניא גבי שבועה ה"נ אמרינן הכא מיהו תימה לפי מאי דמסיק התם דווקא בשכיב מרע אמר רב הונא דאין אדם עושה קינוניא להקדש אבל בריא אדם עושה קינוניא להקדש והכא אמר דבבריא פליגי רבי אליעזר ורבי יהושע ואמר רבי יהושע דאין אדם עושה קינוניא להקדש וא"כ נימא דרב הונא דלא כרבי יהושע וי"ל דקינוניא זוטרתי כגון להפטר עצמו משבועה בריא עושה

קינוניא להקדש ומ"מ מייתי שפיר ממילתא דרב הונא על מתני' מכ"ש דאפילו קינוניא בשבועה א"ר הונא דאין אדם עושה להקדש [כ"ש קינוניא דמתניתין לגרש אשתו]:

דחזקה אין אדם חוטא ולא לו - לכך נאמן להגבותו בלא שבועה ואע"ג דאין נזקקין מנכסים משועבדים ומהקדש דהוי כמשעבדי כדאיתא בפרק שבועת הדיינין (שבועות מב: ושם) אלא בשבועה וכיון דלא חיישינן שעשה קינוניא להודות כמה חייב כמו כן אין לחוש כאן שמגרש אשתו ולחזור ולישאנה שאין סברא שיעשה קינוניא על ההקדש גבי גירושין יותר מש"מ:

מר סבר יש לו הפרה - וא"ת נהי נמי דיש לו הפרה מ"מ קי"ל דצריך לפרט הנדר וא"כ אי אתי קמי חכם לא מיפר ליה וי"ל דאין צריך לפרט הנדר כי אם הלשון שנדר בו אבל א"צ לפרש למה נדר ולא דמי להההיא דגיטין פ' השולח (גיטין דף לה:) גבי כהן שנשא אשה בעבירה דאמר עלה נודר ועובד יורד ומגרש דאמרת עלה דצריך לפרש ומש"ה לא מתיר ליה חכם שהרי התם הוא נודר שלא יהנה מאשתו פסולה כשיבא לפני חכם ומפרש לו נדרו לא יתיר לו אבל הכא לא ימנע מלהתיר אפי' אם ישמע הלשון שנדר:

בשאלה דהקדש קמיפלגי - פי' דלר' יהושע יש שאלה לפיכך אין צריך להדיר הנאה מאשתו אם יגרשנה דלא חיישינן דמשום קינוניא לגבות מן ההקדש הוא מגרשה דלמה לו לגרשה ישאל על ההקדש ויהיה הקדש בטעות ואז לא יהיה הקדש ותימה קצת דקי"ל כבית הלל דהקדש בטעות לא הוי הקדש וא"כ יש שאלה וא"כ היאך קאמר רב הונא דבבריא אדם עושה קינוניא להקדש ולמה יעשה קינוניא כיון דמצי שאיל על ההקדש כמו שאמר ר' יהושע ולפי מה דפרישית לעיל ניחא דקינוניא דשבועה דבר שהוא קל עביד ולא ישאל על הקדשו אבל גבי גירשה כי האי לגרש אשתו כדי להחזירה לא עביד כיון דמצי שאיל על הקדשו:

ותיפוק ליה דערב הוא וכו' - תימה אמאי לא פריך הכי כל הני פירכות אמתני' וי"ל דעל מתני' לא רצה להקשות לפי שהיה פשוט לתרץ דהוה ליה ואשתדיף:

דף כג:

ערב תנן הקדש תנן לוקח מהו - תימה לרבי וכי לא ידע שבכל הש"ס דאשה גובה כתובתה מן הלקוחות ונהרדעי דאמרי נמי לא גביא אמאי אינה גובה מן הלקוחות ושמא י"ל שמכר נכסיו וגירשה מיד לכך היה חושש משום קינוניא אבל אם היה המכר קודם הרבה מן הגירושין שגירשה לאחר זמן לא היינו חוששין מן הקנוניא:

הפודה פודה - לפרש"י משמע דהיינו האי דמפרש אחר כך הקדיש תשעים והיה חובו מנה מוסיף עוד דינר ואין הלשון משמע כן לפיכך נראה לפרש דהכא מיירי שאין בחוב כנגד הנכסים אלא מיירי כגון הקדיש מאה והיה בחובו צ' מנה וה"פ הפודה כל הרוצה לפדות יפדה מן ההקדש ויתן כנגד המותר שהנכסים יתירים על החוב ויצאו כל הנכסים לחולין ע"י כך שהרי כנגד החוב לא חל ההקדש והיה נראה שפדה הכל ולא אמרי' שיצא הקדש בלא פדיון והפודה יתן לאשה כתובתה או לבעל חוב:

מוסיף עוד דינר כו' - פירש"י בעל חוב יוסיף להלוותו דינר ופודה הנכסים האלו משמע לפירושו שהבעל חוב עצמו פודה ואין לשון המשנה משמע כן דקתני על מנת ליתן כו' לכן נראה לפרש שהלוה יוסיף להלוות עוד דינר ופודה הנכסים האלו כדי ליתן לאשה כתובתה ולבעל חוב חובו:

משום דר' אבהו - מכאן מביא רש"י ראייה דהא דאמר רבא (כתובות דף נט:) הקדש מפקיע מידי שיעבוד דוקא הקדש דקדושת הגוף דחמיר אבל קדושת דמים לא דהא הכא דמן הדין אין הקדש חל על הנכסים כיון דמשועבדים הם ואין צריך פדיון אלא משום דר' אבהו שלא יאמרו כו' וספק ביד מורי אם הלוה אין לו כי אם מטלטלין דהיינו קדושת דמים והקדישן הלוה אם יחול הקדש אם לא דודאי אם מכרן המכר מכר ולא יתפוס המלוה מיד הלוקח לפי שאין שיעבוד המלוה על המטלטלין אבל הקדש ספק הוא אם יחול עליהן ואין להוכיח מהא דפרש"י אהא דאמר רבא (ב"ק דף לג:) עשה שורו אפותיקי והקדישו אין ב"ח גובה הימנו דדוקא קדושת הגוף הוא דמפקיע מידי שיעבוד אבל קדושת דמים לא משמע אפי' מטלטלין אין ההקדש חל עלייהו אם הוא קדושת דמים אין זו ראייה דאפשר להעמידה כגון שהקנה למלוה מטלטלי אגב מקרקעי דכה"ג חל שיעבוד המלוה על המטלטלין כדאיתא פ' חזקת הבתים (ב"ב מד:) ואפי' מן הלוקח יגבה ונראה דמתני' מיירי בכל נכסי בין מקרקעי בין ממטלטלי וקאמר דלא יחול ההקדש ואין צריכין פדיון אלא משום דר' אבהו:

ואם לאו אינו פודה - פירש רש"י ואם לאו דחובו יותר מהקדישו לאו אדעתא דהכי אוזפיה ליה עליו הלכך לא גבי מהקדש ל"א ואם לאו אינו פודה אלא בלא פדיון יקח והראשון שמעתי והוא עיקר עכ"ל אבל בתוספתא דמכילתין משמע כלישנא בתרא דתני בהדיא ואם לאו אין הקדשו כלום:

עד פלגא - יש לישבו כשתי לשונות דכיון שאינו שוה אלא בציר מפלגא ודאי לאו אדעתא דהכי אוזפיה וללישנא בתרא כיון דהחוב טפי מפלגא לא חל הקדש עליו ולא שייך שמא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון:

דף כד.

אין להקדש אלא מקומו ושעתו - וא"ת אם כן למה צריך להמתין שום ההקדש ששים יום והרי בכל הני דהכא אין ממתינין אע"ג דהוי רווחא דהקדש ואין לומר דהכא מיירי בשהקדיש כל נכסיו ומשום הכי לא שייך הכרזה זה אינו דהא תניא בתוספתא דפרקין דאפילו לא הקדיש אלא מרגלית לבדה כך הדין דאין ממתינין וי"ל דהכא מיירי במטלטלין ואיתא (בהנושא) [בפ' אלמנה ניזונת] (כתובות דף ק:) דאין מכריזין על אלו שמא יגנבו אבל רישא דמתני' דמצריך הכרזה ששים יום מיירי בקרקעות:

אין מקדישין כו':

רב ושמואל דאמרי תרוייהו אין מקדישין ליגאל - לפדות פחות משתי סלעים וב' פונדיון (יפים) שהרי אם גאלו הוא או אחר באחד משני היובל בין בכ' בין בל' או באחד מכל שני היובל הוא נגאל לפי השנים הנותרות עד יובל סלע ופונדיון לכל שנה ושנה מ"ט סלעים למ"ט שנים פש לך סלע דהוא מ"ח פונדיון וזהו פונדיון שמביא לקלבון כדאיתא בבכורות (דף נ.) אבל אם הוא גואל בפחות משתי שנים לפני היובל אינו מגרע כלום אלא גואל כור זרע בחמשים סלעים שלימים כדכתיב (ויקרא כ"ז:י"ח) וחשב לו את הכסף על פי שנים הנותרות עד שנת היובל ונגרע מערכך ומיעוט שנים שתים אבל משתי שנים אין לו גירוע לפיכך בא התנא לאשמועינן שיהא אדם חס על נכסיו ואל יקדיש פחות משתי שנים לפני היובל שלא יצטרך לגאול בלא גירוע אלא נותן חמשים סלעים שלימים וא"ת ניתני נמי אין מקדישין שנה ראשונה של יובל כדי שיהא חס על נכסיו דאז נמי גואל בלא גירוע ויש לומר דזה לא הוצרך לומר דיודע המקדיש שאם גואל יגאל בלא גירוע וקביל עילויה שהרי היא עולה חמשים סלעים למ"ט שנים חשבון סלע ופונדיון לשנה אבל כאן השמיענו לפי שאין עד היובל כ"א שנה לפיכך (לא הזהיר) השמיענו התנא שיהא חס על נכסיו ואל יקדיש שאם יגאל פחות משתי שנים דאז הוא לפני היובל אין לו גירוע ועוד יש לומר דלפיכך לא תנא נמי אין מקדישין שנה ראשונה של יובל לפי שיכול להמתין עד ג' שנים לפני היובל ואז לא יהא צריך ליתן כי אם שלש סלעים ושלש פונדיונין לפיכך לא הזהיר התנא אלא בפחות משתי שנים דאז הוא צריך ליתן חמשים סלעים שלימים ואם המתין עד היובל לא יחזור עוד לידו וא"ת מאי קמ"ל הא (קתני) מתניתין דמקדישין בין לפני היובל בין לאחר היובל וי"ל דהכי פי' דאע"ג דאין השנה מתחיל אלא בראש השנה מ"מ יובל אינו מתחיל עד יום כפורים בין לאחר יובל זה אחר ראש השנה של סוף שנת היובל לא נאמר ששנת יובל (מערכך) עד יום הכפורים:

דף כד:

סוף סוף לבעלים מי קא הדרא - וא"ת למה ליה לתרוצי הכי לימא דלית ליה ק"ו דשמואל וי"ל משום דלקמן (דף כט:) גבי פלוגתא דרב ושמואל דמוכר שדהו בשנת היובל עצמה קאמר מאי טעמא דשמואל ק"ו ומה מכורה כבר כו' ופריך התם ולרב לא אמר ק"ו כה"ג והתניא יכול ימכור בתו כשהיא נערה אמרת קל וחומר כו' ומשני התם לא הדרא ומזבנא הכא הדרא ומזבנא אלמא אית להו אי לאו פירושו הוי צריך רב נמי למילף ק"ו כדילפינן ליה במוכר בתו נערה לפיכך הוצרך הכא לרב לסתור הק"ו וה"פ סוף סוף לבעלים מי קא הדר וכיון דלא הדר תו לבעלים תו לא מקדישין כדין שדה אחוזה:

מאי טעמא דרב אמר קרא ואם משנת היובל כו' - וא"ת אמאי הוצרך לפרש טעמא דרב כיון דסתר ק"ו דשמואל דהא שמואל עיקר טעמיה מכח ק"ו הוא וי"ל דע"כ הוצרך לרב לומר דקרא דאם משנת היובל רוצה לומר דשנת היובל בכלל כרבי בריש פ' השג יד (לעיל דף יח: ושם) דאמר ראשון וראשון בכלל דאי אמרת משנת היובל שנה שאחר היובל כמו שמואל א"כ שנת היובל עצמה מאחר שלא דבר בה הכתוב היה לנו לומר שאם הקדש בא שיגאול בשויה ולא כסדר שאר השנים שגואלין לפי חשבון בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף כך פי' בתוספ' אבל קצת קשה לקמן על זה ומ"ו הרמ"ר פירש דכיון שלא דבר הכתוב בשנת עצמה של יובל היה לנו לומר אינה קדושה כמו שאומר שמואל ולפיכך הוצרך לפרש דרב כרבי סבירא ליה דמשנת היובל ושנת היובל בכלל קאמר ואם תאמר כיון דרב סבירא ליה דקרא דמשנת היובל ושנת היובל בכלל קאמר אם כן למה הוצרך לסתור הקל וחומר דהא קרא בהדיא כתיב דשנת היובל עצמה בכלל וי"ל דאם הק"ו טוב אפי' רבי לא היה אומר דמשנת היובל ושנת היובל בכלל קאמר אלא הייתי אומר אפי' לרבי מכח הק"ו דמשנת היובל שנת שאחר היובל קאמר כמו שמואל ומש"ה ניחא נמי דמצינו למימר דאפי' שמואל לרבי נמי קאמר דאינה קדושה דכח הק"ו מוציא דלא אמר הכא משנת היובל ושנת היובל עצמו ומש"ה הוצרך רב יוסף לפרש טעמא דשמואל מכח הק"ו דא"א דקאי פלוגתא דרב ושמואל כפלוגתא דתנאי זה לא יתכן אלא ודאי אליבא דרבי פליגי כדפי' טעמייהו אבל לרבנן אפי' רב מודה דמקדיש בשנת היובל עצמה אינה קדושה והכי איתא לקמן בשמעתין:

אמר לך רב הא מני רבנן היא - ואנא דאמרי כרבי לפירוש התו' דמפרשים לעיל דכיון דלא דבר הכתוב בשנת היובל עצמו היה לנו לומר דאם הקדיש בה הרי היא קדושה ליגאל בשויה א"כ היאך קאמרי רבנן בשנת היובל עצמה לא מקדיש ואם הקדיש אינה

קדושה היה לנו לומר דאם הקדיש בה הרי היא קדושה ליגאל בשויה אבל לפי' מורי הרמ"ר ניחא:

אי כרבי פונדיון מאי עבידתיה - וא"ת למה לו למיפרך משום דסבירא ליה כרבי הוה ליה למיפרך בהדיא לרב מהא דתנן (לקמן דף כה.) הקדישה שתי שנים או שלש שנים לפני היובל נותן סלע ופונדיון לשנה [ואי] דשנת היובל עצמה קדושה כסדר שאר שני היובל פונדיון מאי עבידתיה ויש לומר דמזה הוה מצי לשנויי ההיא [רבנן היא] כדמשני לעיל אבל מרבי פריך שפיר דרבי אומר כמו שמפרש הש"ס:

דף כה.

דאקדשיה בפלגיה דארבעים ותמני - לאו דוקא נקט דאקדשיה דלא בהקדש תליא מילתא כי אם בגאולה:

וליקדשו באפי נפשייהו - פירשתי בב"ב (דף קג.) וקדושין (דף סא.):

דף כה:

(**שייך לע"ב**) **ליעידה ולעבד עברי** - וא"ת אמאי לא חשיב נמי לנחלה ואין לומר דמשום דלא ידעינן נחלה אלא מטעם זה שהוא קודם לשדה אחוזה כדאיתא בפרק יש נוחלין (ב"ב דף קח:) הא ליתא דאפילו יהא שוים בשאר דברים כמו עבד עברי ושדה אחוזה מכל מקום ליעידה הבן קודם לאח בקרא בהדיא ומיניה ידעינן שפיר נחלה לכן נראה לפרש דלא נקט אלא דלא שייכא באח כלל אבל נחלה שייכא באח מיהא היכא דליכא לא בן ולא בת (ולא אב):

כלום יש יבום אלא במקום שאין בן - פי' ועדיף טפי בן מאח בהאי מילתא אבל אין לפרש כדמשמע לפום ריהטא דשוים הם בדבר הזה והוה ליה בן עדיף ביעידה ועבד עברי דלא משמע כך ביש נוחלין (ב"ב דף קט.) דמסיק דבת קודמת לאב ולאח מטעם זה דלענין יבום בן ובת כי הדדי נינהו לענין נחלה נמי בן ובת כי הדדי נינהו אלמא ע"כ אנו צריכין לומר דמטעם זה בן עדיף טפי מאח:

אחוזתו שלו ואין זו שלו - וא"ת ל"ל אחוזתו בלא קרא נוכל לסתור הק"ו כדאיתא בסוף מכילתין גבי שדה חרמין דדייק ק"ו כה"ג דהכא ומסיק מי דמי התם קא זכי בעלמא הכא שקיל ליה ה"נ הוה מצי למסתר ק"ו וי"ל דאי לאו אחוזתו ה"א מג"ש דכהן כהן מגזל הגר דאינה יוצאה מתחת ידו וכן משמע הסוגיא התם פרק הגוזל קמא (ב"ק דף קט: ושם) דת"ר הרי שהיה כהן גוזל הגר מנין שלא יאמר הואיל ויוצא לכהנים והרי הוא

תחת ידי תהא שלי ודין הוא אם בשל אחרים זוכה בשל עצמו לא כ"ש [וכו'] והכתיב איש את קדשיו לו יהיה פירוש דמיניה ילפינן (שם) דכהן מקריב קרבנותיו בכל עת ובכל שעה שירצה ואפי' במשמר שאינו שלו וא"כ דין הוא שיקריב אשמו שהוא חייב על גזל הגר וישאר גם הקרן בידו [ומשני] דילפינן כהן כהן משדה אחוזה דיוצא מתחת ידו ומתחלקת לכל [אחיו] הכהנים והתם מנלן ומייתי סוגיא דהכא אלמא אי לא דכתיב אחוזתו ה"א בגזל הגר דאינו יוצא מתחת ידו משום דכתיב ואיש את קדשיו לו יהיה וילפינן נמי שדה שהיא אחוזה דאינה יוצאה מיד כהן מש"ה איצטריך אחוזתו שלו ואין זו שלו וילפינן גזל הגר מיניה מג"ש דכהן כהן:

מה להלן בדמים אף כאן בדמים - וא"ת מנלן דיש להן לכהנים עליה טפי מאחר דלמא דומיא דמקדיש בית דיוצא בדמים לכל מי שירצה וכהן וישראל שוין בו ה"נ הוה לן למימר בזה וי"ל דמשמע ליה פשטיה דקרא הכי ואם לא יגאל את השדה פי' הבעלים אלא עומד ביד הגזבר עד יובל ואם מכר השדה לאיש אחר שגאלו אחר בשני דרכים אלו לא יגאל עוד הבעלים מיד הקדש אלא והיה בצאתו ביובל קדש לה' לכהנים יהיה אלמא משמע מתוך הפסוקים שיוצא ליד כהנים ואתיא ג"ש לר' יהודה לאשמועינן שיוצא בדמים ולא בחנם היכא דלא גאלה אחר:

ורבי שמעון מ"ט - תימה שהרי בתחילה שואל הספר מ"ט דר' יהודה אלמא טעמא דר"ש מסתבר טפי בלא ג"ש ואח"כ שואל מה טעם דר' שמעון אלמא דרבי יהודה מסתבר טפי וי"ל דאשכחן נמי כי האי גוונא בבא קמא (דף י:) גבי הכוהו עשרה בני אדם בעשר מקלות דלמר משמע כי יכה כל נפש עד שיכה כל נפש ולמר משמע כל דהו נפש ונ"ל דלפי מה דפירשתי ניחא דפשטיה דקרא משתמע שיצא לכהנים ולא איצטריך גזירה שוה לומר דיוצא בדמים ולמר אצטריך גזרה שוה דיוצא בחנם:

דף כו.

מאי טעמא דרבי אליעזר - וא"ת והלא פשטיה דקרא כרבי אליעזר משתמע ואם לא יגאל השדה הבעלים ואם מכר כלומר אלא שמכרו הגזבר לאיש אחר והיה בצאתו ביובל לכהנים אלמא אינו יוצא לכהנים כ"א בנמכר לאחר אבל לא גאלו אחר ועדיין ביד הגזבר אז אינו יוצא לכהנים אלמא פשטיה דקרא כרבי אליעזר משתמע ולפי מה שפירשתי דואם לא יגאל ואם מכר שני דרכים הם בזה ניחא דמשמע דבשני אלו יוצא לכהנים:

אילימא ביובל ראשון אמאי אינה נגאלת שדה אחוזה נמי הויא - תימה הוה ליה למימר אילימא ביובל ראשון הכתיב ואם גאל יגאל את השדה וקם לו ושמא היינו הא דקאמר

וא"ת הא יש לאוקמא ביובל ראשון כגון שגאלה אחר מיד הגזבר וגאלה ממנו הבעלים דאז הדין בו שהוא כשדה מקנה וחוזרת לכהנים ביובל כדתנן (לעיל דף כה.) גאלה אחר או אחד מן הקרובים וגאלה הוא יוצא מתחת ידו ביובל וי"ל דאין סברא דמיירי קרא (בהני) בגאולה הבאה מיד אחר ליד הבעלים דלא מיירי קרא אלא בגאולה מיד גזבר שהרי אם גאלה אחר לא ימכרנה לבעלים אם ירצה (ומיהו) [ומש"ה] לא מיירי לא יגאל עוד כי אם בגאולה הבאה מיד הגזבר:

דף כו:

איבעיא להו בעלים ביובל שני - פירוש לרבי אליעזר כאחר דמו או לא דכיון דלא גאלה ולא נתחלקה לכהנים ביובל שעדיין היא ביד הגזבר יכולים הבעלים לגאלה דהא דכתיב לא יגאל עוד כדדרשינן מיניה שאינה נגאלת לכמו שהיתה היינו שגאלה אחר מיד הגזבר ובלא נתחלקה מעולם לכהנים בהכי לא מיירי ביה קרא דלא יגאל עוד אלא תעמוד ביד הבעלים כשגאלה מיד הגזבר:

אלא הכא במאי עסקינן בשדה שיצתה לכהנים - פירוש כגון שדה אחוזה שהקדישה בעלים וגאלה אחר לפני היובל שיוצאה לכהנים ביובל ובא כהן אשר הגיע לו אותו שדה והקדיש והיינו ביובל שני ואתו בעלים למיפרק דסד"א אי לא כתיב (כי) אם לא יגאל דלא תפריק שתהא לפניו אפי' כשדה מקנה ת"ל עוד לכמות שהיתה אינה נגאלת [אבל נגאלת] שתהא כשדה מקנה פירוש ותחזור לכהנים ביובל והשתא קאי והיה השדה בצאתו ביובל וגו' אשני דרכים דמיירי בהו קרא בין אואם לא יגאל השדה בין אואם מכר לאיש אחר דלעולם קרא בשני ענינים איירי כדפירשתי לעיל וא"כ לר"א נמי פירושא דקרא הכי הוא ולעיל מיבעי לי' מאי טעם דרבי אליעזר ומסיק מאי הוי עלה (פירוש מ"ט) דרבי אליעזר אמר רבא אמר קרא והיה השדה בצאתו ביובל וגו' בצאתו מתחת ידי אחר פירוש כי ביציאתו משמע שיוצא מיד אחר שגאלה מיד הגזבר אבל כל זמן שהיא ביד הגזבר לא יצא ביובל:

שדה מקנה אינה יוצאה לכהנים ביובל - שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו לפום ריהטא משמע אם גאל האחר מהגזבר לפני היובל ורש"י פירש בפירוש חומש שלו דאפי' לא גאלה אחר אלא שעדיין היא ביד הגזבר תצא בחנם ביובל לבעלים הראשונים אשר לו אחוזת הארץ:

לרבי יהודה ור"ש קנין פירות כקנין הגוף דמיא כו' - פירשתי בהשולח (גיטין דף מח.):

דף כז.

מתני' המקדיש שדהו בשעה שאין היובל נוהג - פירוש בזמן שאין היובל נוהג דאז הוא נפדה בשוייו ויש בו ריוח להקדש לפתוח תחלה הבעלים מפני החומש אבל בזמן שהיובל נוהג הוא נפדה לפי זרעו בנ' סלעים בית זרע חומר שעורים ובשדה אחוזה מירי ובזמן הבית מירי דאיכא רווחא להקדש דאי שלא בזמן הבית מחללו אם ירצה אפי' לכתחלה על שוה פרוטה לפי שאין בו ריוח להקדש דלאיבוד אזיל כדאיתא לקמן בסוף פירקין (דף כט.) ההוא דאחרים לנכסיה אתא לקמיה דרב יהודה א"ל שקול ד' זוזי אחיל עלייהו ושדינהו בנהרא ולישתרי לך וא"ת היאך נמצא בזמן שאין היובל בזמן הבית י"ל בזמן שגלו ישראל דבעינן כל יושביה עליה:

אמר ר' יוסי כו' - תימה איך היה זה המעשה בימי ר' יוסי והלא ר' יוסי לא היה בזמן הבית ואם כן לא הוצרך לפתוח תחילה בבעלים וי"ל דפליג על פי הקבלה ע"פ שאירע בזמן הבית א"נ אפי' שלא בזמן הבית גאולה בבעלים תחילה כדכתיב (ויקרא כ"ז:כ"ז) אם לא יגאל ונמכר:

מאי אומרין כופין - וא"ת מ"ש דצריך כפיה הכא טפי מכל הני דתנן בסוף פ"ק דבכורות (דף יג.) מצות פדייה קודמת למצות עריפה מצות יעידה קודמת למצות פדייה מצות ייבום קודמת למצות חליצה מצות גאולה באדון קודמת (למצות) לכל אדם ומפיק כולהו מקראי התם ולא אשכחן כפייה כי אם בזה וי"ל דשאני הכא דיכול לבא לידי תקלה אם יהנו העולם ממנה:

רבי יוסי סבר בכביצה נמי פרקינן - ובפ' הזהב (ב"מ דף נג:) איכא פלוגתא איכא מ"ד בו ובחומשו ואיכא מאן דאמר בו אע"ג שאין בחומשו ונראה דכביצה היינו שוה פרוטה:

דף כז:

למימרא דחומש עדיף ורמינהי בעל הבית אומר בסלע - תימה לר' אלחנן מאי פריך דהא ליכא למיפרך דהבעלים אומרים בעשרים וכל אדם בעשרים הבעלים קודמים כו' והכא תניא דאחר קודם ומאי קושיא דהא דהבעלים קודמין זהו כשאין אחר פודהו ביותר ומסיפא נמי ליכא למיפרך דתניא אחד אומר הרי הוא שלי בעשרים ואחד הבעלים קודמין ונותן כ"ו והכא תניא דאחר קודם הכי נמי לא קשיא דמידי הוא טעמא אלא מפני שמוסיף על הקרן שהוא עשרים ה"נ במתני' דין הוא שיקדמו הבעלים שגם הם מוסיפין על הקרן כשנותנין עשרים ושש שנותנין האחד יותר על העשרים והחומש בשביל (חומש) הקרן שהוא עשרים ואחת ושמא הוא מקשה כך מאי שנא שכופין הבעלים לתת

דמים שאמר האחר וחומשו על מה שאמר הוא דקתני שהבעלים נותנין כ"ו כ"ז והכא תניא כשהבעלים אומרים בסלע והאחר אומר בסלע ואיסר [של סלע ואיסר] קודם ואין אנו כופין את הבעלים שיתנו סלע ואיסר עם החומש דקתני של סלע ואיסר קודם ולא קתני הבעלים נותנין חמשה דינרים שהוא קרן וחומש ואיסר ומשני הכא חומשא רווחא דהקדש חומש עדיף הלכך כופין את הבעלים התם דחומשא רווחא דבעל הבית כו':

תניא בית שמאי אומרים מוסיפין - ה"ג וכן כתוב בספר ר"ת ול"ג תניא נמי הכי ואי גרסי' ליה יש לפרשו כן תניא נמי הכי דאיכא מאן דסבר דמוסיפין בנישום אי כב"ש אי כב"ה ומדקדק הש"ס למצוא אליבא דרב חסדא ומיהו נראה יותר דגרס תניא בלא נמי הכי:

דף כח.

דתנו רבנן מכל אשר לו ולא כל אשר לו - וא"ת והא האי קרא בחרם הניתן לכהנים כתיב דהא בסיפיה דקרא כתיב לא ימכר ולא יגאל ואילו חרמי בדק הבית יש להם פדיון כהקדש והיכי קאמר במתני' ומה אם לגבוה כו' והא לאו לגבוה הוא כי אם לכהנים ועוד דאיכא בפרק השולח (גיטין דף לח:) מאדם אלו עבדיו ושפחותיו הכנענים ופריך מינה לרב דאמר המקדיש עבדו יצא לחירות דלמיהוי עם קדוש קאמר ומאי קפריך והא בחרמים אין בהן קדושת הגוף ולא דמי למקדיש לומר דלמיהוי עם קדוש קאמר וי"ל דאפי' בחרמים הניתנין לכהנים יש בהן קדושת הגוף כדתני לקמן בפירקין (דף כט.) חרמים כל זמן שהן בבית בעלים הרי הן כהקדש לכל דבריהם נתנם לכהן הרי הן כחולין אלמא אית בהו קדושת הגוף:

(**אלא**) [**ת"ל**] **בהמה מה בהמה יש לו רשות למכור לעולם** - וא"ת א"כ שדה אחוזה נמי שהרי אם מכרה חוזרת לבעלים ביובל וי"ל דמ"מ יש לו רשות להוציא מידו לעולם כגון אם הקדישה וגאלה אחר שמתחלקת לכהנים ביובל א"נ י"ל דה"פ מה בהמה יש לו רשות למוכרה ושדה אחוזה נמי כל זמן שהיא בידו יכול הוא למוכרה משא"כ בבתו דמשתגדיל אין לו רשות למוכרה:

החרים מטלטלין נותנן לכל כהן שירצה שנאמר כל חרם בישראל לך יהיה - אין זה עיקר דרש דהא קרא איצטריך כדדריש ליה לקמיה נתנו לכהן הרי הוא כחולין לכל דבריו שנאמר כל חרם בישראל לך יהיה והא דאמר הכא נותנן לכל כהן שירצה מסברא הוא כמו תרומה שנותנה לכל כהן ואין צריך ליתנה לכהן שבאותו משמר ועוד אי הוי

עיקר דרשא מאי הא דפריך לקמן ליקיש מטלטלין לקרקעות והלא גזירת הכתוב היא אלא ש"מ דלאו עיקר דרשה הוא זה:

דף כח:

שדה היוצאה לכהנים ביובל נותנין (**למי**) [**למשמר**] **שפגע בו יובל** - האי מלתא אינו מן הברייתא אלא ממילתא דרבי חייא בר אבין אמר רב חסדא:

כמאן דלא מקיש - וא"ת הא דאמרן לעיל בשלמא כהנים אין מחרימין דחרמים שלהם והלא שדה חרמים צריך ליתנם לכהן שבאותו משמר וא"כ אם החרים כהן שדהו אם אינו במשמרתו אמאי אינו צריך ליתנה לכהן שבאותו משמר וצ"ל דלרווחא דמילתא אמר הכי שהרי אם החרים כהן שדהו אינו חרם דכתיב אחוזת עולם הוא להם ואע"ג דגבי לוים הוא דכתיב מסתמא לכהנים נמי הכי הוא ואם החרים הכהן מטלטלים למאן דמקיש פשיטא דאינו יכול להחרים ואפילו למאן דלא מקיש החרמים שלהן כדאמרן נותנו לכל כהן שירצה וניחא נמי הא דאמר לעיל ורבי שמעון בשלמא כהנים כדאמרי' ומשום מטלטלין הוא דאמר הכי אע"ג דאין מקיש מ"מ החרמים שלהם אבל בקרקעות אחוזת עולם דכתיב גבי לוים ה"ה לכהנים כן:

חרמי כהנים - פי' חרמים (ליתן) הניתנים לכהנים אין להן פדיון כדכתיב (ויקרא כ"ז:כ"ח) לא ימכר ולא יגאל וע"כ בחרמי כהנים איירי אע"ג דסתמא כתיב דאי בחרמי בדק הבית פשיטא דנפדין הן כדי לעשות מהן צרכי בדק הבית:

אומדין כמה אדם רוצה ליתן בשור זה להעלותו עולה אע"פ שאינו רשאי - (ליתן) פירוש שאינו חייב כמו נושה דמתרגמינן רשיא כך פירש"י ולפ"ז אומר הרב רבי יעקב בר שמשון הא דאיתא בפ"ק דקדושין (דף לג. ושם) אין בעלי אומניות רשאין לעמוד בפני תלמידי חכמים בשעה שעוסקים במלאכתן מיירי אפילו בעסוקין במלאכתם ורשאין ר"ל חייבין כמו אע"פ שאינו רשאי דהכא ר"ל אע"פ שאינו חייב ואי מיירי במלאכת אחרים ניחא למימר רשאין ממש:

לבן בתו או לבן אחותו כהן - ולא מצי' למימר לבן בנו או לבן אחיו דכיון דחזיא ליה הוי ליה ככהן המסייע בבית הגרנות כדאיתא בפ' עד כמה (בכורות כו:) וכן פירש"י:

דף כט.

שקול ד' זוזי ואחיל עלייהו ושדינהו בנהרא ולישתרי לך - ואם תאמר והא אמר בפרק קמא דע"ז (דף יג. ושם) אין מקדישין ואין מחרימין ואין מעריכין בזמן הזה ואם הקדיש

והחרים והעריך בהמה תעקר פירות וכלים ירקבו והכא בזמן הזה איירי כדמסיק הכא ואמאי לא אמרי' ירקבו וצ"ל דדוקא במטלטלין קאמר דירקבו דלא אתי בהו לידי תקלה אם ממתינים עד שירקבו והכא במקרקעי איירי דאם ימתין (לאו) אתי לידי תקלה והכי נמי איתא בסמוך דאמר והא מעשה דפומבדיתא מקרקעי היה:

הקדש עלוי - פי' להעלותו בדמים ליתן טובת הנאה לכהן:

דף כט:

מתני' המוכר. היתה שנת שדפון וירקון או שביעית אינה עולה לו מן המנין - בפ' המקבל (ב"מ דף קו.) מפרש שהשדפון וירקון הוה נמי כמו כן בכל העולם דאי השדפון בבאגא בהכי לא תנן דעולה לו מן המנין דיקא נמי דקתני דומיא דשביעית שאסור לזרוע בו (בכל העולם):

נרה או הובירה עולה לו מן המנין - בגמרא מפרש אמאי תנא נרה כיון דתנא הובירה דעולה כ"ש נרה והוה מצי למימר לא זו אף זו קתני:

התם לא הדרא ומזבנא - פי' רש"י בתו שמכרה בקטנותה ויצאה בת חורין בסימני נערות לא הדרא ומזבנא כדאמר בקדושין (דף יח. ושם) דאין אדם מוכר בתו לשפחות אחר שפחות כדנפקא לן מבבגדו בה כיון שבגד בה שמכרה לשפחות שוב אינו יכול למוכרה הלכך יציאה גמורה היא ואיכא למימר ק"ו עכ"ל ול"נ דהא פלוגתא דתנאי היא התם לכך פירש ר"י דאפי' למ"ד בעלמא דאדם מוכר בתו לשפחות אחר שפחות היכא דהביאה סימנים מיהא [מודה דלא מזדבנא] איכא ק"ו (דלא מזדבנא) מיהו ק"ק גבי מוכר שדהו נמי אתיא מהאי ק"ו דלא תימכר עוד מיהו יש לחלק דלא דמיא לק"ו דבתו כיון שבאו לה סימני נערות לא יפרקו עוד מעליה אבל מוכר שדהו בשעת היובל אין הק"ו טוב כל כך כמו גבי מוכר בתו שהרי היובל יעבור ויהיה כבתחלה ועוד יש לפרש כמו שפרש"י לפי שאין אדם מוכר בתו לשפחות אחר שפחות ואע"ג דפליגי בה תנאי מיהו קיימא לן כר"ש דסבירא ליה התם דאסור למכור:

ולא ידענא הי מינייהו המקח בטל - ואי קשיא פשיטא דאהך דהמוכר שדהו בשנת היובל קאמר שמואל דהמקח בטל ומעות חוזרים דאי מעות אבודין מאי [איכא] בין רב לשמואל איכא בינייהו אי שמיט לוקח וקצץ אילנות שהיו בה לרב דאמר מכורה [היא] שדה הדרא בעינא ואילנות דקץ קץ לשמואל דאמר אינה מכורה ומעות מתנה הדרי אילנות ואע"ג דלוקח לא שקיל זוזי אי נמי כגון שמכר עמה מטלטלין והחזיק הלוקח בקרקעות ולא משך המטלטלין דקיימא לן נכסים שאין להן אחריות נקנים עם

נכסים שיש להן אחריות בכסף בשטר ובחזקה ואין צריך משיכה לרב דאמר מכורה [ויוצאה] שדה הדרא ומטלטלי מיקנו לשמואל דאמר אינה מכורה ומעות מתנה לא מיקנו מטלטלי דחזקה דקרקע לא הוי חזקה עכ"ל רש"י ולפי האי שפרש"י דאמר במכור חוזר לבעליו מיד מ"מ מיקנו מטלטלין בהדייהו מקשין העולם מההיא דפ"ק דב"מ (דף יא.) מעשה בר"ג וזקנים שהיו באים בספינה אמר מעשר שאני עתיד למוד נתון ליהושע ומקומו מושכר לו (ואיכא בתוספתא) [ותני בסיפא] דנתקבלו שכר זה מזה וליתבי ההוא אתרא במתנה ע"מ להחזיר (או) וליקני לו בחליפין דסודר אי נמי לישייליה ההוא אתרא ויקנה ליה בקנין סודר וי"ל דכל דבר החוזר לבעלים כגון מתנה ע"מ להחזיר א"נ שאלה או שכירות בכולם לא מיקנו בחליפין משום דהוה כמו טובת הנאה דאמרינן (שם:) דאינה ממונא לקנות בחליפין ומש"ה הוצרך שיתקבלו מעות זה מזה:

דף ל.

דלמא אינה מכורה ומעות מתנה מידי דהוה אמקדש אחותו - ומיהו לפי האמת שהוכחנו דמעות חוזרים אמרי' דלא דמי למקדש אחותו לפי שאדם יודע שאין קדושין תופסין באחותו וגמר ונתן לשם מתנה אבל במוכר שדהו בשנת היובל אין העולם בקיאין בכך ולא גמר לשום מתנה:

לא ימכור ברחוק ויגאול בקרוב - ה"ה איפכא דלא אלא אורחא דמילתא נקט:

איכא בינייהו דאייקר וזל ואייקר - ה"ה דהוה מצי למימר דאייקר וזל בלוקח אחד בלבד דאילו לרבי דלא דריש העודף בין לאיש אשר מכר בין לאיש אשר בתוכה צריך לגואלה כפי המכר דהיינו ביוקר ולרבי דוסתאי ברבי יהודה אזלינן בתר העלוי שבקרקע ונגאלת כפי העלוי אלא לפי דאירי במתניתין בשני מוכרין ניחא ליה למינקט נמי איכא בינייהו בשני מוכרין:

דף ל:

דתניא כי טוב לו עמך - הכי איתא בכל הספרים ונראה דלא גרסינן הכי דאין זה כי אם סיפור דברים של העבד כי אהבך ואת ביתך כי טוב לו עמך ואין זה ציווי אלא גרס כדאיתא בסיפרי כתושב כשכיר יהיה עמך דהיינו ציווי:

כמה קשה אבקה של שביעית - פירוש דהיינו סחורה דאין זה עיקר האיסור דעיקר האיסור הוא חרישה וזריעה ואם תאמר ומנלן דעל ידי סחורה בלבד קלקולים אלו

שמפרש כאן באין עליו דלמא על ידי חרישה וזריעה דוקא הם באים וי"ל דהיינו מדה כנגד מדה ע"י שמכר פירות שביעית הוא מוכר את אשר לו:

או לעקר זה הנמכר לעבודת כוכבים עצמה - לפי שסופן של עבודות כוכבים ליעקר דריש הכי:

ואימא היכא דעבד תרתי ופיישי ד' כו' - פירש רש"י ולא בהכסיף והשביח מישתעי מידי ול"נ דא"כ אין זה כי אם מפשטיה דקרא ובלא ייתור שמעינן ליה ומשמע דרב נחמן בר יצחק מיתורא קא מפיק לכן נראה לפרש ואימא היכא דעבד תרתי ופייש ארבע ניתיב ליה ארבע מכסף מקנתו בין הכסיף בין השביח והיכא דעבד ארבע ופייש ליה תרתי ניתיב ליה תרתי כפי שניו בין הכסיף בין השביח ולהכי אתא יתורא דקרא דלעולם אחר הסמוך אזלינן:

דף לא.

תני חדא לוה וגואל לחצאין - פירש רש"י דאמקדיש שדה אחוזה קאי ול"נ דא"כ הוי סתם מתני' דתנן בהקדש מותר בכולן כר"ש ולא כרבנן ואור"י דקאי אמוכר בית בבתי ערי חומה וכן מוכחת הסוגיא בפ"ק דקדושין (דף כא. ושם כ:) אבל מקדיש שדה אחוזה אפי' רבנן מודו דלוה וגואל לחצאין:

תניא בת"כ גבי מוכר שדה אחוזה וחשב שני ממכרו שנים אתה מחשב ואי אתה מחשב חדשים ומנין אם רצה לעשות חדשים שנה יעשה ת"ל וחשב וא"ת היכי מצינו ששניהם לצורך המוכר שיהא בו ריוח למוכר בשלמא כשמחשב חדשים מצינו כגון שבא לגאלה באמצע השנה דמחשבינן ליה חדשים שעברו שאכל הלוקח לגרע פדיונו כמו שאנו מחשבין השנים שעברו שאכל הלוקח אבל אי אתה מחשב חדשים היכי משכחת לה ויש לומר דמשכחת ליה כגון אם מכר בניסן בעשרה ליטרין ומחצה ויש עד היובל י' שנים ומחצה ובא לגואלה בר"ה ויש עוד להבא עד היובל ה' שנים:

מיום ליום ומעת לעת מעד תום שנת ממכרו נפקא - במס' נדה דף מז: ושם ד"ה כולן) פירש ה"ר ר' אלחנן דדוקא בבתי ערי חומה בעינן מעת לעת [לשעות] אבל אינך דהתם דמצי למימר דאזלינן בהן בתר שנים שלהם ולא בתר שנות עולם בכולהו לא בעינן מעת לעת [לשעות] דבבתי ערי חומה דוקא הוא דגלי ליה קרא אבל דאינך לא והתוס' כתבו כאן הוא הדין בכולהו בעינן מעת לעת [לשעות] דילפינן שנה [שנה] מבתי ערי חומה כדאמר הש"ס לקמן גבי מילתא אחריתי:

והתניא הרי זו רבית גמורה אלא שהתורה התירתו - ומסיק רבי יוחנן הא ר' יהודה הא רבנן פירוש מתני' כר' יהודה דאמר צד אחד ברבית מותר ובריייתא דתני רבית גמורה אתיא כרבנן וא"ת מאי שנא ממשכנתא בלא נכייתא דאינו אלא אבק רבית כדאיתא באיזהו נשך (ב"מ דף סב. ושם) א"ל רבינא והרי משכנתא בלא נכייתא דבדיניהם מוציאין מלוה למלוה ובדיננו אין מחזירין ממלוה ללוה אלמא לאו רבית גמורה היא והכא אמר דהוי ריבית גמורה ולפי פירוש רש"י דמחלק בין שדה לבית ניחא גבי הא דתנן פרק איזהו נשך (בבא מציעא סד:) המלוה את חבירו לא ידור בחצרו חנם ולא ישכור ממנו בפחות (ממנו) [מפני] שהוא רבית ופירש רש"י שם מאי שנא ממשכנתא דנכייתא דשרי ותירץ דיש לחלק בין שדה לבית דשמא השדה לא יעשה פירות אבל הבית אי אפשר שלא יהנה ממנו בדירתו ומשום הכי כי מנכה לו מן השכירות הוי רבית ולפי זה ניחא נמי הכא דבית שהוא דר בו בלא ספק הוי רבית גמורה אבל שדה דשמא לא יעשה פירות כי אכיל ליה נמי בלא נכייתא לאו רבית גמורה היא ואין נראה לר"ת חילוק זה דבבית נמי איכא ספיקא שמא יפול או ישרף אלא ודאי אין חילוק בין שדה לבית וההיא דמלוה את חבירו לא ישכור ממנו בפחות יש לתרץ דלא דמי למשכנתא בנכייתא דשרי דההיא משכנתא מיירי שהלוה לו על השדה ואין הלוה יכול להשכירו לאחר מפני שהוא ביד המלוה משום הכי אינו רבית דהא בלאו הכי הוא בטל והא דתנן המלוה את חבירו לא ישכור ממנו בפחות מיירי שלא הלוה לו על שדה או על הבית וביד הלוה להשכירו לאחר נמצא כשמוזיל גביה רבית הואי ולפי' זה דר"ת אינו מחלק בין שדה לבית הדרא קושיא לדוכתיה מאי שנא ממשכנתא בלא נכייתא דלא חשבינן ליה רבית גמורה וצ"ל דרבית גמורה מדרבנן קאמר והאי דאמר אלא שהתורה התירתו הכי פירושו מדכתב לן רחמנא דין בתי ערי חומה גלי לן דכי ה"ג אין זה רבית דאורייתא:

ור' יהודה סבר צד אחד ברבית מותר - וא"ת לר' יהודה משכנתא בלא נכייתא נמי תישתרי דצד אחד בריבית הוא ושמא לא יפדנו עוד וי"ל דלא חשבינן צד אחד ברבית אלא כגון עשה לו שדהו מכר דאיכא צד מכר אם לא יפדנו בתוך הזמן הקבוע לו אבל משכנתא בלא נכייתא דליכא ביה צד מכר דלעולם הוא ביד הלוה לפדותו ואם יפדנו כיון שאין מנכה לו מן הפירות שאכל הוה ליה רבית מידי דהוה אמלוה סאה בסאה ולא חשיב ליה ר' יהודה צד אחד ברבית אף על גב דשמא לא יתייקר מ"מ כיון דאין בו צד מכר אסור ולא חשיב ליה ר"י צד אחד ברבית:

דף לא:

רבא אמר דכולי עלמא צד אחד ברבית אסור - פירש"י ומתני' ובריייתא בהא פליגי דתנא דברייתא סבר סוף סוף הואיל ולידי הרבית (לגבי) [אתי] צד אחד ברבית וכרבית גמורה היא אלא שהתורה התירתו [לשון] רש"י ועוד יש לפרש דבהכי פליגי מתני' ובריייתא כגון שנכנס בבית להחזיר לו דמי שכירות שנה אם בא לפדותו בתוך י"ב חדש דתנא דמתני' סבר רבית על מנת להחזיר שרי ותנא דברייתא סבר דאסור אי נמי מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי דמתני' מיירי כשמחזיר לו אם יפדנו ובריייתא מיירי כשאין מחזיר:

דאי ר"מ הא אמר מתנה אינה כמכר - י"ל דכיון דאינה כמכר אין בידו לגואלה לעולם אפי' תוך י"ב חדש ולפי זה מה שהקשינו בפ' המקדיש (לעיל כח:) כיון דכתיב אחוזת עולם היא להם היה לנו לומר שלא יתנו בתיהם במתנה אבל נוכל לפרש הכא דמתנה אינה כמכר ויכול הנותן לגאול לעולם אפי' אחר י"ב חדש ובהכי ניחא דיכולים כהנים ולוים ליתן לאחר בתיהם במתנה:

התקין הלל - הכא משמע דבימי הלל שהיה בבית שני כדאמרינן בפ"ק דשבת (דף טו. ושם) הלל ושמעון גמליאל ושמעון נהגו נשיאותן לפני הבית מאה שנה היו נוהגין יובל כיון דבתי ערי חומה היה נוהג כדאמר בפירקין דלעיל (דף כט.) דאין בתי ערי חומה אלא בזמן שהיובל נוהג וקשה לפירש"י דפרק השולח (גיטין דף לו.) דתנן הלל תיקן פרוזבול ופריך בגמ' עלה מי איכא מידי דאורייתא משמטא והתקין הלל דלא תשמט ומשני בשביעית בזמן הזה דרבנן ופרש"י והלל כרבי סבירא ליה דאמר שביעית להשמטת מלוה בזמן הזה דרבנן ואע"ג דהלל בבית שני הוה סבירא ליה דבבית שני הואיל ולא היה יובל נוהג לא היה נוהג שמיטה מדאורייתא ודאמרינן מנו יובלות לקדש שמיטין מדרבנן קאמר וכאן משמע דבבית שני היה יובל נוהג מן התורה וכן משמע בכריתות פרק ארבעה מחוסרי כפרה בסופו (דף יא.) ויתנו ידיהם להוציא (את) נשיהם ואשמים וגו' אמר רב חסדא מלמד שכולן שפחה חרופה בעלו ושפחה חרופה היינו חציה שפחה וחציה בת חורין המאורסת לעבד עברי ואמרינן בפרקין דלעיל (דף כט.) דאין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג אלמא נהגו יובלות בבית שני וצ"ל דע"כ דאין הכי נמי דנהגו יובלות בבית שני ואע"ג דכל ישראל לא חזרו בימי עזרא כדכתיב (נחמיה ז':ס"ו) כל הקהל כאחד ארבע רבוא אלפים שלש מאות ששים ומיהו מכל שבט ושבט חזרו מקצתן והוי שפיר כמו כל יושביה עליה כדאמרינן לקמן יובלות אע"ג דלא חזרו כולן וההיא דפרק השולח (גיטין דף לו.) צ"ל דהלל לאו לדריה תקין אלא יודע היה שהבית היה עתיד ליחרב ולפיכך תיקן פרוזבול ואע"ג דבעי התם הלל כי תקין פרוזבול

לדריה הוא דתקין או לדרי עלמא תקין ההיא לאו לאביי קבעי כי אם לרבא דמתרץ התם הפקר ב"ד היה הפקר:

דף לב.

מדאיצטריך הלל לתקוני נתינה בעל כרחו [הוי נתינה הא בעלמא נתינה בע"כ] לא הויא נתינה - (פשיטא דאין לו לאדם לקבל מתנה בעל כרחו ולא הויא נתינה) וא"ת וכי איצטריך ליה להביא ראיה על זה דנתינה בעל כרחו לא הויא נתינה פשיטא דאין לו לאדם לקבל מתנה בעל כרחו ועוד היכי פליג על זה רב פפא וי"ל דודאי מתנה דרשות שאין לו שום צורך פשיטא דלא הויא בעל כרחו ורב פפא נמי לא פליג על זה אלא במתנה שיש בה צורך פליגי כמו הכא דאמר לה זה גיטך ע"מ שתתן לי מאתים זוז שהיא צריכה כדי לקיים תנאי הגט וכגון קבלה דמתני' [אבל] היכא דאיכא חובה לנותן כגון חוב או פקדון בהא ודאי הוי נתינה בעל כרחו כדאיתא פרק הגוזל בתרא (ב"ק קיח. ושם) הלוהו או שהפקיד אצלו בישוב לא יחזיר לו במדבר משמע הא בישוב מחזיר לו בעל כרחו ואם תאמר הא דתנן בפרק מי שאחזו (גיטין עד. ושם) הרי זה גיטך על מנת שתתן לי איצטליתי ואבדה איצטליתו רבן שמעון בן גמליאל אומר תתן דמיה והתם מיירי אפי' בעל כרחו דבעל מדפליגי רבנן עליה ואמרי איצטליתו דוקא קאמר תו בעי התם בגמרא האומר לאשה הרי זה גיטך ע"מ שתתני מאתים זוז וחזר ואמר לה מחולין לך מהו תיבעי לרבנן תיבעי לרשב"ג תיבעי לרבנן עד כאן לא קא אמרי רבנן התם אלא היכא דלא אחליה לגבה אבל הכא הא קאמר מחולין לך והא ע"כ דאמרי רבנן איצטליתו דוקא קאמר בעל כרחו מיירי דאי מדעתו לא גרע ממחולין לך ואפ"ה קאמר רשב"ג תתן לו דמיה אלמא סבירא ליה לרשב"ג דנתינה בעל כרחו הויא נתינה וא"כ היכי קאמר רבא הכא דלא הויא נתינה וצ"ל דלרבא מיירי התם דאמר רשב"ג תתן לו דמיה מדעתיה קאמר ואפילו הכי לרבנן איצטלית דוקא קאמר ואינה מגורשת והאי בעיא דהתם אינה אליבא דרבא דלרבא ודאי אליבא דרבנן אפילו מחולין לך לא מהני ואם תאמר לרבא דס"ל דאפילו בעיר לא הוי נתינה בע"כ א"כ למה היה ללוקח להטמין לימא לא מקבלינא ואז לא הוי נתינה והחליט לו אחר י"ב חדשים וי"ל דאם היה בעיר היה בוש ממנו אם לא היה מקבל וא"ת משמע דלרבא אפילו בפניו בע"כ לא הויא נתינה והיכי מצי להוכיח מהכא בפניו והלא תקנת הלל לא היתה כי אם שלא בפניו וכי איצטריך ליה להלל לתקוני שלא בפניו אבל בפניו בין מדעתו בין בעל כרחו הוי נתינה כדמתקיף ליה רב פפא וי"ל דמוכח הכי דאם איתא דבפניו הוי נתינה בעל כרחו לא הוה צריך להילל לתקוני שלא בפניו להיות

חולש מעותיו ללשכה דהא אפשר לזכות לו ע"י אחר אלא שמע מינה מדאיצטריך ליה להלל לתקן נתינה בעל כרחו הא בעלמא כו' ורב פפא דאתקיף ליה לית ליה האי סברא:
חולסית - פירש"י ליטול משם אבנים ומצולה ליטול משם חול ורשב"ם פירש בב"ב (דף סז. ושם) חולסית ליטול הימנה זכוכית ומצולה כמו (ברכות דף ט:) מצולה של דגים:
אשר לו חומה - פירש רש"י לוא כתיב משמע לו ומשמע לא כלומר אין לו עכשיו והיה לו קודם לכן ואינו כן בחומשין מדויקות כתיב [לא באל"ף וקרי בוי"ו] (בוי"ו ולא קרי באל"ף):
מאי קאמר - וכי אין עיר מוקפת חומה בגליל אלא גמלא ובעבר הירדן אלא גדוד ואם תאמר אמאי לא פריך כמו כן אמתני' ויש לומר דפריך שפיר אברייתא לפי שדקדקה יותר דמפרשא בהדיא גמלא בגליל וגדוד בעבר הירדן:

דף לב:

הכא נמי תרתי ירושלים הוו - ותימה דלרבא נמי אנו צריכין לומר כן דתרי ירושלים הוו וי"ל דלרבא אין אנו צריכין לומר ביהודה תרי ירושלים הוו אלא בשאר ארצות אבל לרב אשי צ"ל ביהודה תרי ירושלים הוו:
וקדשו ערי חומה - פי' לענין מכירת בית בבתי ערי חומה ולענין שילוח מצורעים חוץ לעיר דדוקא בבתי ערי חומה צריך לשלוח המצורעים חוץ לחומה אבל שאר (ארצות) [עיירות] לא ואבנים מנוגעות צריך לשלוח חוץ לעיר ואפי' לא היו מוקפות מימות יהושע והכי תניא בתורת כהנים אתהן חוץ לעיר ואין אדם חוץ לכל העיר אלא חוץ לעיירות המוקפות חומה בלבד וא"ת מנלן הא לא כתיב בית חומה גבי אדם מצורע ואומר הרב רבינו יצחק דגמרינן חוץ למחנה מושבו דכתיב ביה במצורע (ויקרא י"ג:מ"ו) ממושב דכתיב בית מושב עיר חומה (שם כה) ופירש רש"י כאן דמקדש ליה (לארעא) בשתי תודות ובשיר ובית דין מהלכין ושתי תודות אחריהן כדאיתא בשבועות (דף טז. ושם) ובמס' שבועות פירש"י דאשכחן שהיו מקדשין חומות ירושלים בשתי תודות ובשיר כשבאו להוסיף על העיר ועל (העיירות) [העזרות] אבל שאר (ארצות) [עיירות] לא ידעתי היאך היו מקדשין אותן:
מנו יובלות לקדש שמיטין - מכאן תימה לברייתא דתני בירושלמי דמסכת גיטין ורש"י כתב בפ' השולח (גיטין דף לו.) דתניא בירושלמי וזה דבר השמיטה שמוט בשתי שמיטות הכתוב מדבר אחד שמיטת יובל ואחד שמיטת שביעית בזמן שאתה משמט [יובל] אתה משמט [שביעית] בזמן שאי אתה משמט יובל אי אתה משמט שביעית וכאן

אומר דלא מנו יובלות אלא לקדש שמיטין ופירש רש"י פ' השולח (שם) דההיא דערכין דמדרבנן היא ואין משמע כן בת"כ (ואומר אני דתנאי היא (עכ"ל רש"י) (דהא דירושלמי רבי היא) ועוד אור"ת דהך ברייתא דמייתי) ריש פרק השולח (שם) וזה דבר השמיטה שמוט בשתי שמיטות הכתוב מדבר אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים והא דירושלמי רבי היא אבל רבנן פליגי עליה דרבי ואמרי מנין דיש שמיטה אף על פי שאין יובל ת"ל (ויקרא כ"ה:ח') והיו לך שבע שבתות השנים ומנין שיעשה יובל אע"פ שאין שביעית ת"ל (שם) והיו לך תשע וארבעים שנה [וסוגיא] דהכא אתיא כרבנן מיהו יש ליישב ההיא דתורת כהנים אפי' כר' והא דתני שביעית אע"פ שאין יובל יש לפרשה אע"פ שלא נהגו יובל והניחו בחטאם וכדתני בפ"ק דראש השנה (דף ט: ושם) יובל היא אע"פ שלא שמטו ואע"פ שלא תקעו יכול אע"פ שלא שלחו ת"ל היא דברי ר' יהודה רבי יוסי אומר יובל אע"פ שלא שמטו ואע"פ שלא שלחו יכול אף על פי שלא תקעו ת"ל היא:

דף לג.

אלא מלמד שהחזירן ירמיה ויאשיה מלך עליהם - ותימה שהרי אחרי שהחזירן ירמיה לא עמדו בארץ קודם חורבן כ"א ל"ו שנה כדפרישית לעיל בפ"ב (דף יב:) וא"כ לא הגיעו עד היובל והיאך נוכל למצוא וישמעו וישלחו וי"ל דנוכל למצוא אותם עבדים שהיו להם קודם שגלו והא דפריך לעיל והכתיב וישמעו וישלחו עיקר הפירכא מדכתיב (ירמיהו ל"ד:י') וישמעו כל השרים וכל העם אשר באו בברית משמע שנכנסו בברית לשלח עבדיהם חפשים ביובל כשיגיע היובל:

דף לד.

הן ומגרשיהן למיסתרינהו קיימי - וא"ת מאי נפקא מינה אם נסתרו כיון שהיו מוקפות חומה מעיקרא דהא תניא לעיל אשר לו חומה ואע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן ושמא י"ל דאתיא כרבי אלעזר בר' יוסי ושאני הכא כיון שהם ראויות שלא יהא להם חומה לא תועיל להם קדושת חומה שהיה קודם לכן כאילו לא היתה מעולם:

מי דמי התם זוכה - והכא נמי הוי מצי למיפרך כשהוא זוכה בשל אחרים והוי במשמר שלו אבל הכא רצה לזכות משמר אחר והיא אינה מתחלקת לכהנים של משמר אחר כדפי' לעיל (דף כה.) אלא דעדיפא מינה פריך שאפילו באה משמרתו כשיוצאה לכהנים אין לזכות מהאי קל וחומר:

אמר רמי בר חמא איצטריך כו' [**אלא**] **אמר רב נחמן** [**איצטריך**] **ס"ד כו'** - ואם תאמר מאי היא דנאמר ודין הוא והלא אין לנו לומר שזוכה בו מטעם קל וחומר אלא מטעם דכתיבי קראי דאיש כי יקדיש לרמי בר חמא ולאחוזת עולם לרב נחמן וי"ל דמכל מקום ניחא ליה לאיתויי קל וחומר כך מסברא:

הא קא משמע לן אחוזתו אחוזתו אין חרמו לא - ואם תאמר הא לעיל ילפינן מהקישא דמקיש שדה חרמו לשדה אחוזה לישראל ואמאי דריש ליה הכא מאחוזתו ויש לומר דהכי פירושו קא משמע לן מאחוזתו של כהן דאחוזתו דוקא יש לה גאולת עולם ואינה מתחלקת לכהנים ביובל אבל שדה חרמו מתחלק לכהנים ביובל מהיקשא דמקשינן ליה לשדה אחוזה של ישראל ולא הויא כשדה אחוזתו ליגאל לעולם וכן פרש"י: